

”Ihmiskeskeisyyden aika on ohi”

Eläinten representaatiot ja lukijaan vaikuttaminen Eeva Kilven

Animaliassa ja Elmeri Terhon kokoelmassa Muistaks ku jotain mut sit ei mitään

Essi Koskela

Pro gradu -tutkielma

Elokuu 2019

Kirjallisuus

Humanistinen tiedekunta

Oulun yliopisto

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto.....	3
2 Näkökulmia eläinten esittämiseen runoudessa.....	11
2.1 Posthumanismi.....	14
2.2 Ekokritiikki.....	19
2.3 Diskurssianalyysin keinoja runouden luentaan.....	23
2.4 Runoanalyysi tulkinnallisena työkaluna.....	25
2.4.1 Yhteiskunnallinen runous politisoituneiden eläinten asialla.....	27
2.4.2 Figuurit, troopit ja affektiivisuus.....	28
3 ”[lähikuva apinan pitkistä silmäripsistä]” – ei-inhimillisten esittämisestä.....	31
3.1 ”Lentää siinä. Vapaasti.” – luonnoneläimet vapauden ilmentäjinä.....	33
3.2 ”Hirveä koehiiri on täynnä suonia” – nurkkaan ahdistetut tuotanto- ja koe-eläimet.....	42
3.3 ”Kissat, hypätkää tähän säkkiin!” – lemmikit ihmisten armoilla.....	53
3.4 ”Havahdu ihminen.” – ihminen valtarakenteiden toisintajana.....	57
4 ”Minä vannon, tällainen on maailma. Uskokaa!” – runojen retoriset keinot.....	67
4.1 ”Eläimet ymmärretään aina väärin” – runojen kielelliset tehokeinot.....	67
4.2 Lautasella ammuva kyljys ja muita runojen kuvakielisyyksiä.....	73
4.3 ”Maissikana nukkuu, hän maissikana on” – sanaleikkejä ja loppusointuja.....	76
4.4 ”Bumba nöyryyttää sua ulostamalla sun suuhun” – intertekstuaalisia kytköksiä.....	78
4.5 ”Ei kieltä niin saa käyttää, / tosiasioiden kieltämiseen” – ilmaisujen suoruudesta.....	84
4.6 ”*kikattaa*” – runojen affektiivisuus.....	88
5 Päätäntö.....	91
Lähdeluettelo.....	94

1 Johdanto

Carl von Linné on teoksessaan *Systema Naturae* (1735) esitellyt perustan tieteelliselle taksonomialle. Kun tarkastelee ihmisen tieteellistä luokittelua, voi huomata, että kohdassa kunta lukee eläimet. Ihmisen kuuluminen eläinkuntaan on kuitenkin hämartynt monien mielessä vuosien saatossa, kun vastakkainasettelu ihmisen ja eläimen välillä on kasvanut.

Eläin ei ole enää samalla tavalla kumppani tai ystävä kuin entisaikoina, jolloin kotieläimistä piti huolehtia hyvin, jotta perheellä riitti ruokaa ja toimeentulo oli turvattu. Tehotuotannon syntymisen myötä eläimet on alettu nähdä usein vain kauppatavaroina ja esineinä, eikä eläinten elinoloihin koeta tarvetta kiinnittää huomiota, koska hinnat täytyy pystyä pitämään tuotteissa mahdollisimman alhaisina. Elämme yltäkylläisyyden yhteiskunnassa, jossa ruoka noukitaan kylmältaasta muistamatta, että jauhelihapaketti ei ole vain kasa elotonta ainesta, vaan eläin on täytynyt tappaa, että se saadaan ihmisille mahan täytteeksi. Vaikka ihmisillä on valtava määrä tietoa hallussaan, ei moni halua nähdä, millaista elämää viettääkään Ross 508 -broilerihybridi ennen lautaselle päätymistä.

Tehotuotannon sivutuotteena tulevan nahkan ja villan lisäksi ihmiset kasvattavat vaatteikseen myös turkiseläimiä. Toisin kuin ihmishistorian alkuaikoina, ihminen ei tarvitse enää turkiksia vaatettaakseen itsensä, sillä harva asuu enää niin kylmillä alueilla, ja usein somisteena käytetty turkis korvataan tekoturkiksella.¹ Yhä useammat Euroopan maat ovatkin kieltäneet turkistarhauksen tai tiukentaneet sitä koskevia lakeja² ja monet suuret muotitalot ovat luopuneet turkisten käytöstä kokonaan.³ Suomessa ei kuitenkaan ole tehty muutoksia sen eteen, että turkistarhausta oltaisiin kieltämässä lähivuosina.

Eläinkokeiden käyttö on kiistoja herättävä aihe. Toisaalta eläinkokeita tarvitaan lääketieteelliseen testaukseen, ovathan eläinkokeet auttaneet monien sairauksien, niin ihmis- kuin eläinlääketieteessä, hoidoissa ja parantamisessa. Ovatko kaikki eläinkokeet kuitenkin

¹ Kuitenkin oikeaa turkista myydään myös tekoturkiksena, ja turkista sisältävien vaatteiden merkintätavat saattavat johtaa kuluttajaa harhaan. Ks. <https://animaliamedia.fi/turkis-vai-tekoturkis/>

² Esimerkiksi Norja on päättänyt kieltää turkistarhauksen. Uusia tarhoja ei saa enää avata ja toiminnassa olevat tarhat täytyy sulkea vuoteen 2025 mennessä. Ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-10831405>

³ Muun muassa Burberry, Versace, Gucci ja Michael Kors sekä kotimaisista muotialan yrityksistä puolestaan esimerkiksi Ivana Helsinki ja Reima ovat luopuneet turkisten käytöstä. Listan turkittomuuteen sitoutuneista merkeistä ja vaateliikkeistä löytää Animalian nettisivuilta. Ks. <http://animalia.fi/turkittomat-liikkeet/>

tarpeellisia? Erityisesti kosmetiikan testaaminen eläimillä on saanut kuluttajia perehtymään ostamiensa tuotteiden taustoihin. Ihmisten suhtautuminen eläinkokeisiin on siis hyvin tilannesidonnaista. Tutkimusten mukaan eniten ihmisten suhtautumiseen vaikuttaa muun muassa se, mitä eläimiä kokeessa käytetään ja miten paljon tuskaa kokeista eläimille aiheutuu. Lääketieteellisiin kokeisiin suhtaudutaan hyväksyvämmiin kuin psykologiaan liittyviin koeasetelmiin. (Pivetti 2005, 51.) Eläinkokeita suoritetaan Suomessa joka vuosi noin 250 000 eläimelle. Yleensä koe-eläimenä toimii hiiri, rotta, jokin kalalaji tai kana. Eläinkokeita käytetään pääasiassa perustutkimuksen toimenpiteissä ja translaatio- ja soveltavassa tutkimuksessa. (Aluehallintovirasto 2017, 1–3.)

Tehotuotannon lisäksi myös suhtautuminen lemmikkeihin on muuttunut vuosien saatossa. Tietous eläinten, erityisesti lemmikkieläinten, lajityypillisestä ruokavaliosta on lisääntynyt ja lääketiede on kehittynyt, mikä mahdollistaa ihmisten nauttia lemmikkiensä seurasta pidempään, kun elinajanodote on nousussa. Lääketieteellisten hoitojen lisäksi lemmikeille on alettu tarjoamaan esimerkiksi erilaisia uskomushoitoja ja kauneushoitoja. Lemmikkien rooli perheessä on muuttunut, ja monesti heidät mielletäänkin perheenjäseniksi. Kuitenkin inhimillistäminen on tuonut myös negatiivisia vaikutuksia, koska lemmikin eläimyden unohtaminen ja ihmisenä kohteleva voi vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi lemmikin terveyteen.⁴

Eläinten oikeudet ovat Suomessa nousseet merkittäväksi puheenaiheeksi erityisesti viimeisen parin vuoden aikana, kun ihmisten kiinnostus ruuan alkuperää kohtaan on noussut ja esiin on nostettu tapauksia eläinten kaltoinkohtelusta muun muassa eläinaktivistien salakuvaamien kuvien ja videoiden avulla, joiden avulla on haluttu paljastaa, miten järkyttävissä oloissa osa eläimistä elää. Kahvipöydissä on saattanut nousta esiin kysymys siitä, kenellä on oikeus käyttää ja sortaa eläimiä, vaikka tarjolla on valtavasti korvaavia valmisteita eläinkunnantuotteille. Lisäksi uhanalaisten lajien suojeleminen on noussut monelle tärkeäksi asiaksi, mistä esimerkkinä toimii kansalaisaloite verkkokalastuksen kieltämisestä saimaannorpan levinneisyysalueella, joka keräsi parissa päivässä aloitteen etenemiseen vaadittavat allekirjoitukset.⁵

⁴ Ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-7548103> ja <https://www.ebervet.com/why-humanising-your-pet-is-bad-for-its-health/>

⁵ Ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-10863129> ja <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/4804>

IPCC:n ilmastoraportit⁶ ovat kertoneet hälyttäviä uutisia ilmastonmuutoksen etenemisestä. Jo vuoden 2018 raportti herätti median kirjoittamaan siitä, kuinka ruuantuotanto nykyisellään on ekologisesti kuin eettisestikin kestänytöntä. Kiinnostus veganismia ja vegaanisia vaihtoehtoja kohtaan on yleistynyt valtavasti.⁷ Yhä useampi ihminen osallistuu tammikuussa järjestettävään Vegaanihaasteeseen⁸ joko terveydellisistä, eläinoikeudellisista tai ekologisista syistä johtuen. Myös monet julkisuudenhenkilöt ovat ilmoittaneet lähtevänsä mukaan Vegaanihaasteeseen⁹.

Ihmisillä on suurin voima vaikuttaa eläinten oikeuksien kehitykseen. Eläimillä ei itsellään ole ääntä vaikuttaa omiin oloihinsa, joten ihmisen täytyy puhua heidän puolestaan. *Eläinoikeudet* on eläinfilosofinen käsite, joka on jatkuvasti liikkeessä. Sille ei ole syntynyt vakiintunutta merkitystä, koska ajan kuluessa ja uusien sukupolvien syntyessä myös tieto ja tietoisuus kasvavat. Jokainen uusi sukupolvi synnyttää uudenlaisen eläinsuhteensa ja eläinoikeudet ovatkin laajentuneet koskemaan myös villieläimiä. (Vilka 2009, 25.) Eläinoikeudet on väljimmillään määritelty ympärilyörein sanankääntein, joilla eläimille pyritään takaamaan mahdollisimman vähän kärsimystä aiheuttavaa inhimillistä kohtelua. Eläimen hengellä on nähty olevan ihmishenkeä vähemmän arvoa, joten ihmisen on moraalisesti oikein käyttää eläimiä taloudellisesti hyväksi. Äärimmillään vietynä käsite on sitä, että eläinten henki nähtäisiin yhtä arvokkaana kuin ihmisenkin, tehotuotanto lopetettaisiin ja veganismi tulisi ihmisten moraaliseksi lähtökohdaksi. (Francione 2010, 24–25, 36.)

Eläinten hyvinvointi on Suomessa tällä hetkellä erityisesti esillä siitä syystä, että viime vaalikaudella eduskunnassa valmisteltiin eläinsuojelulain uudistamista, jolla pyrittiin parantamaan luonnonvaraisten eläinten sekä seura- ja harrastuseläinten hyvinvointia, ja myöhemmin tarkoituksena oli jatkaa turkiseläinten olojen parantamiseen. Hallitus ei kuitenkaan saanut lakiehdotusta käsiteltyä, vaan se laukesi vaalikauden päättyttyä.¹⁰ Suomen

⁶ Ks. IPCC 2018 ja IPCC 2019.

⁷ Ks. esim. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/vegaaniruoan-myynti-kasvaa-s-ryhma-ensi-vuonna-kolmas-aalto/>

⁸ Ks. <https://vegaanihaaste.fi/>

⁹ Tammikuussa 2019 mukana ovat esimerkiksi toimittaja ja kolumnisti Tuomas Enbuske, näyttelijä ja käsikirjoittaja Ville Myllyrinne, toimittaja ja tuottaja Baba Lybeck sekä kirjailija Katja Kettu.

¹⁰ Ks. *Eduskunta* kesäkuu 2012, päivitetty 16.4.2019.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/elainsuojelulain-uudistaminen.aspx.

tämänhetkinen eläinsuojelulaki on vuodelta 1996, ja uuden eläinsuojelulain haluttiin selkiyttävän lainsäädäntöä, parantavan eläinten elinoloja ja päivittyvän nykypäivän tutkimustietoa vastaavaksi. Esetetty lakiehdotus sai kuitenkin paljon kritiikkiä osakseen hallitukselta, oppositiolta ja varsinkin eläinsuojelujärjestöiltä (Pohjanpalo 2018). Lakiehdotus ei kritisoijien mukaan tuonut tarpeeksi uudistuksia eläinten asemaan, ja sen sanottiin olevan vanhentunut jo ennen voimaantumistaan.¹¹ Lakiehdotus oli sisältänyt paljon poikkeustapauksia, joiden takia uudistuksia olisi ollut helppo kiertää.¹² Antti Rinteen uusi hallitus on kuitenkin kirjannut hallitusohjelmaansa eläinsuojelulain uudistamisen, joka jatkaisi edeltäneen hallituksen suunnitelmia, tuoden siihen kuitenkin muutamia eläinten asemaa koskevia parannuksia lisää.¹³ Vaikka hallitusohjelmaan on kirjattu lemmikkieläinten asemaa parantavia velvoitteita, on sitä kritisoitu esimerkiksi siitä, ettei se tuo tuotantoeläinten oloihin tarvittavia parannuksia.¹⁴

Miten siis protestoida sellaista väkivaltaa vastaan, jota ei yleisesti pidetä väkivaltana? Eläinten hyväksikäyttö ihmiselämän ylläpitämiseksi on sallittua, koska eläimen moraalista arvoa ei nähdä yhtä merkittävänä kuin ihmisen. Eläinten kasvattaminen murhattavaksi, kidutettavaksi ja esineellistettäväksi on hyväksyttyä, koska sen avulla ylläpidetään ja mahdollistetaan ihmisten oikeus yltäkylläiseen ja pitkään elinikään. Kuitenkin eläinoikeusaatetta puolustavat vaikuttajat pyrkivät tuomaan näkyväksi valtarakenteet, joiden avulla ylläpidetään väkivaltaista ihmisen ja eläimen välistä suhdetta. Tämä suhde on yhteiskunnassa hyväksytty ja moraalisesti oikeutettu, mikä tekee sen vastustamisesta haastavampaa.

¹¹ Parsinavettoja ei olla Suomessa kieltämässä, vaikka tähän suuntaan ollaan muualla Euroopassa menossa. Uusien parsinavettojen rakentaminen on kielletty Tanskassa, Itävallassa, Norjassa, joissa parsinavetat on muutettava siirtymäajan puitteissa pihatoiksi, sekä Ruotsissa, muualla Euroopassa parsinavettoja ei pääsääntöisesti enää käytetä. Lisäksi porsitushäkit tullaan jatkossakin Suomessa sallimaan, vaikka ne ovat kiellettyjä muun muassa Ruotsissa ja Norjassa. Myöskään jatkuvaa juomaveden saantia ei tulla eläimille lain avulla turvaamaan, vaikka lain tarkoituksena oli eläinten hyvinvoinnin ja hyvän kohtelun lisääminen. (Huhtanen, 2018.)

¹² Ks. esim. *Animalia* 7.6.2017. <http://animalia.fi/2017/06/07/uusi-elainsuojelulaki-vanhentunut-jo-ennen-voimaantuloaan/>. *Yle* 23.2.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10088623>.

¹³ Hallitusohjelmassa halutaan lisätä vanhaan lakialoitteeseen esimerkiksi se, että tunnustetaan eläimen itseisarvo ja mahdollistetaan eläinten lajityypillinen käyttäytyminen, lisäksi kissoille tuodaan pakolliseksi tunnustusmerkinnät. Ks. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta.

¹⁴ Ks. esim. <https://animalia.fi/hallitusohjelman-kirjaukset-tuotantoelainten-kohdalla-ovat-riittamattomat/>

Eläimillä on oikeus kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, joka koostuu niin fyysisistä, psyykkisistä kuin sosiaalisista osa-alueista. Jokaisen lajin edustajan tulee tulla kohdelluksi arvokkaana yksilönä, jolla on oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen ja hyvään elämään. Eläinten oikeuksia viedään eteenpäin esimerkiksi asennekasvatuksella, tiedotuksilla ja tutkimuksilla. Niiden eteenpäin vieminen ei ole vain radikalisoituneiden ryhmien agenda, vaan niiden tulisi liittyä jokaisen eläimistä välittävän ja niiden kanssa tekemisissä olevan toimenkuvaan. (Vilka 2009, 25.)

Eläintensuojelulla on Suomessa pitkät perinteet, sillä ensimmäisen eläinsuojeluyhdistyksen ”Kevätyhdistys” (Maj Föreningen) perusti Zacharias Topelius jo vuonna 1870 pikkulintujen suojelemiseksi.¹⁵ Yhdistyksen toimintaa haluttiin laajentaa vuonna 1874, joten tästä syystä perustettiin Helsingin Eläinsuojeluyhdistys. (Aaltola 2004, 41–42.) Eläinten oikeuksia ovat pitkään puolustaneet Suomessa muutkin kirjailijat kuin Topelius. Eläinten arvoa on käsitelty Suomessa muun muassa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa, romaanikirjallisuudessa kuin runoudessakin (ks. esim. Rauhalampi 2018).

Tässä pro gradu -työssäni tutkin Eeva Kilven *Animaliaa* (1987) ja Elmeri Terhon kokoelmaa *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* (2016). Tutkimuskysymykseni kuuluvat: Millaisena eläimet ja niiden asema näyttäytyy Terhon ja Kilven teoksissa? Millaisin keinoin teoksilla pyritään vaikuttamaan lukijaan?

Tulen erittelemään teoksissa käytettyjä erilaisia argumentoinnin retorisia keinoja diskurssianalyysiin tukeutuen, mutta myös perinteisiä runoanalyysin termejä käyttäen. Retorisilla keinoilla pyrin tuomaan näkyväksi sen, kuinka runon puhuja pyrkii vakuuttamaan lukijan sanomansa oikeellisuudesta. Pyrin täydentämään pääkysymysten vastauksia vastaamalla seuraaviin alakysymyksiin: Kuinka eri eläinlajeja representoidaan tutkimuksen kohdeteoksissa? Millaisia kielellisiä keinoja representaatioiden rakentamiseksi käytetään ja kuinka ne vaikuttavat lukijaan?

¹⁵ Vaikka yhdistyksen tarkoituksena oli suojella vain pikkulintuja, se toimi alkusysäyksenä laajemmalle eläinsuojelutyölle. Eläinsuojelutyötä tekeviä yhdistyksiä alkoi muodostua ympäri Suomea, ja ne koottiin yhteen vuonna 1905 Suomen eläinsuojeluyhdistys -nimikkeen alle. Myös eduskunnassa alettiin valmistella lakeja luonnonsuojelutyön edistämiseksi, ja ensimmäinen luonnonsuojelulaki Suomessa säädettiin vuonna 1923. (Niiniluoto 1989, 10.)

Lähden tarkastelemaan tutkimuskysymyksiäni posthumanismin ja ekokritiikin teoriakehyksessä. Tutkielmani keskittyy kohdeteosten eläinmainintoihin reaali maailman eläinten representaatioina. Affektiteorian avulla pyritään puolestaan analysoimaan keinoja, joilla runoissa pyritään herättelemään lukijan empatiaa runoissa esitettyjä ei-inhimillisiä kohtaan. Jotta teosten eläimet voivat edustaa reaali maailman eläimiä, täytyy tehdä olettaus siitä, että tekstinsisäiset representaatiot eläimistä ovat yhteydessä reaali maailman eläimiin. Tulkiten runojen eläimiä reaali maailman toisintoina, en metaforina. Karoliina Lummaa (2010, 12, 33) käyttää ilmiöstä termiä konkretisoituminen. Runojen eläimet ovat yhteydessä todellisiin eläimiin, jolloin heidän kokemiinsa ongelmiin voidaan ottaa kantaa, ja he näyttävät ei-inhimillisinä itseisarvoisina oljoihin, jotka ovat aina eräänlaisia vieraita toimijoita.

Pro gradu -tutkimukseni aihe on hyvin relevantti pinnalla olevan eläinoikeuskeskustelun takia, mutta myös siksi, koska Terhon teoksesta ei ole tehty tutkimusta ollenkaan. Myös Kilven *Animaliaa* on tutkittu vain vähän, eikä se ole läheskään tutkituin Kilven teoksista. Nora Uotila on sivunnut eläinten oikeuksia tutkimuksessaan ”Runojen kapseessa ei yksikään kukka taitu”. Ekokriittinen ihmiskuva Eeva Kilven runokokoelmassa *Animalia*” (2009) kohdissa, joissa käsitellään ihmisen ja eläimen välistä suhdetta. Lisäksi teoksista on kirjoitettu eläinoikeusnäkökulmasta artikkeleita muun muassa Vegaaniliiton ja *Animalian* verkkosivuille.¹⁶

Eeva Kilpi syntyi vuonna 1928 Hiitolassa Karjalassa ja julkaisi esikoisteoksensa *Noidanlukko* vuonna 1959. Kilpi kirjoittaa sekä proosaa että runoutta, ja hänen teoksensa koostuvat usein hänen kolmesta pääteemastaan luonnonsuojelusta, evakkokarjalaisuudesta ja ihmissuhteista. Kilpi on kuvannut teoksissaan heikompien sortoa, joten esimerkiksi naisten ja eläinten oikeudet ovat keskeinen teema useissa hänen teoksissaan.

Animaliassa käsitellään monenlaisia aiheita ihmisten ja eläinten välisistä suhteista kuolemaan ja rakkauteen. Itse keskityn tutkielmassani pelkästään eläinten oikeuksiin kantaa ottaviin runoihin, mutta teoksesta löytyy lukijoille monenlaisia runoja myös muista aihepiireistä. Teoksen aihe on poliittinen ja aikakaudelleen epätyypillinen, sillä kantaaottava

¹⁶ Ks. <http://www.vegaaniliitto.fi/www/fi/vegaia/artikkelit/ihmiset-ahneet-armolle-julmat-elaimille> ja <http://animalia.fi/2016/10/15/eeva-kilpi-taistelevat-tekstit/>

runous ei ollut enää 1980-luvulla niin ajankohtaista. Lisäksi eläinten oikeuksien puolustaminen ja turkistarhauksen sekä eläinkokeiden vastustaminen oli nykyistä harvinaisempaa 1980-luvun Suomessa. *Animaliassa* runojen moniääniset puhujat ovat valinneet puolensa, eikä lukijalle jää epäselväksi, mihin asioihin runoissa muutosta halutaan. Puhujat haastavat ja vetoavat myös lukijaa valitsemaan puolensa tehden hänestä välillä kumppanin ja toisinaan vihollisen.

Tunnetun ja palkitun Kilven rinnalle olen tutkimuksessani valinnut tuntemattomamman, kuvataiteilijana ja runoilijana toimivan Elmeri Terhon (s. 1982), esikoisrunoteoksen *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* (myöhemmin *Muistaks*¹⁷). Terhon runoudessa sekoittuvat lapsen ja aikuisen tavat jäsentää maailmaa. Terho vyöryttää teoksessaan usein unimaailmaan sijoittuvaa, välillä jopa nonsense-runoutta lähentelevää, lapsenomaista lörpötystä. Hölynpölyn seasta löytyy kuitenkin myös vakavasti otettava sanoma.

Olen saanut kimmokkeen tutkimukseeni esillä olevista eläin- ja ympäristökysymyksistä. Runouden lisäksi keskustelua näistä käydään niin kahvipöydissä, blogeissa kuin iltapäivälehtien lööpeissäkin. *Animalia* on julkaistu vuonna 1987 ja *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* vuonna 2016. Teosten julkaisujen välillä on melkein kolme vuosikymmentä, joten niiden taustalla vaikuttaa hyvin erilainen maailma. Lisäksi teokset ovat tyyliltään ja kieleltään hyvin erilaisia. Halusin tutkia pro gradu -työssäni vanhempaa teosta, joka avoimesti ja suorasanaisesti nostaa esiin sen hetkiset puutteet eläinten oikeuksissa ja ihmisen taipuvuuden itsekeskeisyyteen ja egoismiin, ja ottaa sen rinnalle uudemman teoksen, jotta voin peilata myös sitä, pitääkö runoudessa ottaa edelleen kantaa samankaltaisiin epäkohtiin juurikin eläinten oikeuksia käsiteltäessä.

Kun uusille ryhmille aletaan vaatia oikeuksia, nostaa se samalla puheenaiheeksi myös muiden sorrettujen ryhmien tilanteen. Näin kävi myös silloin, kun naisten oikeuksista alettiin keskustella. Esiin nostettiin myös ajatus eläinten oikeuksista, mutta tarkoituksena sillä oli vain osoittaa, kuinka naurettavaa oli naisten oikeuksien lisääminen. (Ks. esim. Singer 1991, 1–9.) Idealisteille nauretaan, koska yleisesti ajatellaan, ettei yksittäinen ihminen voi vaikuttaa valinnoillaan ja teoillaan yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Muutosta vastustavat

¹⁷ Viittaan Terhon *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* -teokseen jatkossa tällä tavalla siitä syystä, että koen sen sujuvammaksi kuin lyhenteen MKJMSEM.

perustelevat kantaansa usein siten, että muutosta aikaan saadakseen tarvitaan taustalle suurempi voima, päättäjiä ajatuksen taakse, eikä se auta siltikään, sillä Suomea väkiluvultaan suuremmissa ja vaikutusvaltaisemmissa valtioissa asiat tehdään vielä todella paljon huonommin. Mutta jos useampi yksilö alkaa muuttaa valintojaan parempaan suuntaan, vaikuttaen siten myös omaan lähipiiriinsä, muodostuu yksilöistä koko ajan suuremmaksi kasvava joukko. Jos asioihin haluaa muutosta, täytyy epäkohdat tehdä näkyviksi, ja sen takia esimerkiksi kirjallisuuden avulla tietoutta voidaan jakaa nopeammin suuremmalle yleisölle. Kirjallisuus on aina kantaottavaa ja peilaa sen hetkisiä yhteiskunnallisia rakenteita sekä pinnalla olevia kysymyksiä.

Tutkielma jakaantuu viiteen eri päälukuun. Tulen seuraavissa luvuissa käsittelemään tutkimukseni metodeja, joissa keskityn erityisesti tutkielman kannalta tärkeimpiin käsitteisiin. Esittelen lyhyesti myös eläinten ja ihmisten ongelmalliseen suhteeseen ja ihmisen asemaan eläinkunnassa. Keskityn teoreettisessa viitekehyksessä erityisesti posthumanismiin, ekokritiikkiin ja diskurssianalyysiin, mutta sivuan myös eläinfilosofiaa ja runojen lukemisen teoriaa, jotka tukevat tutkimuksen analyysiosiota.

Analyysiosio jakautuu kahteen päälukuun, joista ensimmäinen keskittyy eläinlajien asemaan yhteiskunnassa ja suhteessa ihmiseen runoissa esitettyjen representaatioiden kautta. Toinen osioista keskittyy runojen vaikuttamisen keinoihin. Erittelen retoriikalla tyypillisiä piirteitä, joista poimin esimerkkejä kohdoteoksistani. Viimeisessä luvussa teen yhteenvedon analyysiluvuista, vastaan tutkimuskysymyksiini ja pohdin mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Näkökulmia eläinten esittämiseen runoudessa

Ihmisen ja eläimen välinen ongelmallinen suhde sekä eläinten oikeudet ovat jatkuvasti läsnä ympäröivässä yhteiskunnassa ja siellä harjoitettavassa politiikassa. Tieteen ja teknologian kehittyminen on ratkonut monia ihmisten asettamia kysymyksiä eläinten kokemusmaailmasta, mutta samalla se on myös synnyttänyt uusia kysymyksiä siitä, kuinka paljon ihminen loppujen lopuksi eroaa ei-inhimillisestä. Miten eläimet tulisi sitten määritellä suhteessa ihmiseen? Onko todella tarpeellista tehdä edes tällaista määritelmää? Jotta kyseisistä kysymyksistä voidaan käydä keskustelua, tulee ihmisen ja eläimen suhdetta analysoida kriittisesti ja tehdä näkyväksi heidän välilleen vedetyt rajat.

Filosofit ovat historian saatossa painottaneet ihmiskeskeisyyttä korostaen ihmisten eroavaisuuksia eläimistä. Aristoteleen luoma *scala naturae* jakoi oliot ja asiat kategorioihin, joissa vajavaisemmat olivat palvelemassa täydellisempiä olentoja. Tästä syystä eläimet, joilla Aristoteles uskoi olevan aistimuksia ja käytännöllistä järkeä, olivat olemassa ihmisiä varten, jotka pystyvät abstraktiin ajatteluun. Tämän hierarkkisen järjestelmän vaikutus näkyy yhä nykypäivänä eläinten ja ihmisten erottelussa järkeen vedoten, vaikka Charles Darwin perusteli evoluutioteorian avulla jo 1800-luvulla ihmisen ja eläimen samankaltaisuuden ja eläinten kyvyt mentaaliseen elämään. Edelleen ihmisillä olisi paljon opittavaa eläinten mentaalisisista kyvyistä, mutta eläinkunnan kognitiivisia toimintoja on tutkittu hyvin vähän rahoituksen puutteen ja alkeellisen teknologian vuoksi. (Aaltola 2013, 11–14.)

Ihminen on länsimaisessa kulttuurissa eriytetty tiukasti eläimyydestä sekä kategorisesti että hierarkkisesti (Aaltola 2013, 9). Ihminen on asettanut eläimet vieraiksi *toisiksi*, joiden paikka on heidän alapuolellansa. Ihminen luottamus lajilleen tyypillisiin taitoihin sekä ihmiselle ominainen taipumus nostaa itsensä toisten olevien yläpuolelle on saanut aikaan kehittyneitä teknologioita, mutta aiheuttanut myös paljon ongelmia, kuten ilmastonmuutoksen kiihtymisen ja kuudennen maailmanlaajuisen sukupuuttoaalton (Lummaa & Rojola 2016, 13). Lisäksi eläinten esittäminen ja oikeuksien vaatiminen on ongelmallista, sillä ihminen puhuu aina eläimen puolesta, koska yhteistä kieltä ei ole.

Kielitoimiston sanakirja (2018) määrittää eläimen tarkoittamaan ”eliöitä, joiden ominaispiirteitä ovat mm. org. ravinnon käyttö, soluseinämien puuttuminen ja tav. kyky liikkua aktiivisesti”. Ihminen on biologisesti osa eläinkuntaa, ja luonnontieteellinen tosiasia on, että ihminen on eläin. Kuitenkin arkipäiväisessä keskustelussa eläimistä puhuttaessa emme sisällytä ihmistä siihen määritelmään. Suomen kielessä eläimistä puhuttaessa ei käytetä ihmisiin viittaavia persoonapronomineja vaan osoituspronomineja eli demonstratiivipronomeneja. Demonstratiivipronomineilla viitataan tyypillisesti esineeseen tai asiaan, toiseuttaen *ne* inhimillisistä *heistä*. Kulttuurillisesti ja kielellisesti vahvistamme jatkuvasti eroa ihmisen ja eläimen välillä. Viittaankin siksi sekä ihmisiin että eläimiin tässä tutkimuksissa pronomineilla *hän* ja *he* objektiivovien *se* ja *ne* sijaan korostaakseni eläinten itseisarvoa ja eläinten sekä ihmisten välistä yhteyttä. Vaikka lukija voi kokea vierautta lukiessaan tekstiä, jossa käytetään persoonapronomineja eläinten yhteydessä (Aaltola 2013, 25), on hän-pronominin käyttö kuitenkin eläinten kohdalla yleistynyt, ja erityisen luontevaa sen käyttö on jo lemmikkien kohdalla (Vilkka 2009, 23). Demonstratiivipronominien käyttö eläimistä puolestaan vieraannuttaa eläimet, korostaa heidän asemaansa objekteina ja vähentää eläinten itseisarvoa (Adams 2015, 46, Gustafsson & Haapoja 2015, 120–121). Lisäksi suomen kielessä ei ole uusi ilmiö, että eläimiin viitataan *se*- ja *ne*-pronominien lisäksi myös *hän*- ja *he*-pronomineilla. Suomen kirjakiielessä kyseinen viittaustyyli on ollut olemassa alusta alkaen eli jo 1500-luvulta, mutta 1800-luvun suuressa kirjakieliuudistuksessa siirryttiin tarkoittamaan *hän*-pronominilla vain ihmisiä. (Laitinen 2012, 296–297.)

Olen tutkimuksessani päätenyt käyttämään termejä *eläin* ja *ei-inhimillinen* rinnakkain tekstin selvyuden vuoksi. Posthumanistiselle keskustelulle on tyypillistä käyttää eläimestä termiä *ei-inhimillinen*, jotta ihmisen ja eläimen vastakkainasettelua ei vahvistettaisi kielellisesti (ks. esim. Lummaa 2010, 24; Lummaa & Rojola, 2016, 20). En ole sisällyttänyt ihmistä käsitteeseen *eläin* siksi, että kohdeteoksissani puhutaan erikseen ihmisistä ja eläimistä, jolloin tutkimuksessani käyttämät käsitteet ovat yhteneväisiä aineiston kanssa. Lisäksi kohdeteosten kantava teema on ihmisen moraalinen vastuu *ei-inhimillisiä* eläimiä kohtaan, jolloin kielellisen eron tekeminen ihmisen ja eläimen välille on tässä tutkimuksessa tärkeää. Tiedostan kuitenkin tällaisen jaon luokkiin olevan keinotekoinen, koska ihminen on *eläin* muiden eläinten joukossa, jolloin muiden lajien niputtaminen ison käsitteen alle kadottaa lajien ja yksilöiden erityispiirteet (Aaltola 2013, 25).

Käsite *eläin* on vaikeasti määriteltävä, eikä se onnistu ilman vertaamista ihmiseen. Ihmisen kuuluminen eläinkuntaan tekee määritelmästä vielä haastavamman, koska ihmisen kategorinen asema on kuitenkin yhteiskunnassa määritelty eläinten yläpuolelle. Eläimyys on ihmisessä samaan aikaan läsnä, mutta mentaalisilla ja moraalisisilla kyvyillään ihminen erottautuu eläimistä erilliseksi. Kun ihmiset ja eläimet erotetaan erillisiksi luokiksi toisistaan, oletetaan samalla hyvin erilaisilla eläinlajeilla olevan jokin yhteinen piirre, jollaista ei kuitenkaan ihmiseltä löydy. On vaikeaa löytää yksittäisiä ominaisuuksia, jotka erottavat ihmiset ja eläimet toisistaan. Leena Vilkka (1996, 32–33) nimittää ihmistä ja eläintä erottavaa piirrettä inhimillisyydeksi. Ihminen kuuluu eläinkuntaan, mutta ihmisellä on kuitenkin kykyjä, joita muilta eläinkunnan edustajilta ei ole löydetty. Ihminen on kulttuurillinen olento, joka pystyy toimimaan rationaalisesti ja moraalisesti sekä ihmisen kieli eroaa muiden eläinten kielistä. Eläinten kielellisyys on tutkimusten mukaan vaistopohjaista, ja se perustuu eleisiin ja signaaleihin. Ihmiset oppivat kielensä toisilta ihmisiltä ja kieli perustuu symboleihin.

Sanana *eläin* yhdistyy usein vain selkärangkaisiin eläimiin, joiden hermosto ja kyky aistia kipua on kehittyneempi kuin selkärangattomilla eläimillä. Usein eläinten oikeuksista keskusteltaessa unohdetaan kokonaan selkärangattomat eläimet, koska niiden kokemusmaailman tutkiminen on haastavampaa kuin selkärankaisten eläimien, joten tieto siitä, tuntevatko selkärangattomat eläimet esimerkiksi kipua, on edelleen vaillinaista.¹⁸

Keskustelu eläinoikeuksista on herättänyt pitkään näkemyksiä sekä puolesta että vastaan. Ajatus eläinten oikeuksien saavuttamisesta voi tuntua haastavalta, koska eläimillä ei ole omaa ääntä niiden vaatimiseen. Eläinkuntaan kuuluu useita eri lajeja, joiden intressit ovat hyvin erilaiset. Näinpä kaikkien eläinten yhdistäminen yhdeksi joukoksi ja samanlaisten oikeuksien myöntäminen tällaisella kasvottomalle yhteisölle ei ole erilaisten eläinlajien tarpeiden mukaista. Kuitenkin yhteiseksi eläinten oikeudeksi voisi määrittää oikeuden elää tuskatonta elämää. (Vilkka 1996, 123–124.) Pyrkimys tuskattomaan elämään vaatii kuitenkin eri eläinlajeille mahdollisuuden elää juuri sille lajille tyypillistä elämää, joten tässäkin yhteisessä oikeudessa ei voida kasata erilaisia intressejä omistavia eläinlajeja isoksi kasvottomaksi massaksi.

¹⁸ Ks. esim. https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/mista_tietaa_etta_elaimen_sattuu_

Kuten jo johdannossa totesin, eläinoikeudet on eläinfilosofinen käsite, joka on jatkuvasti liikkeessä. Se on käsitteenä hyvin avoin ja siitä käydään paljon keskustelua, erityisesti sen ympärillä, miten ja mihin ihmisillä on oikeus käyttää eläimiä. Eläinfilosofian avulla tuodaan näkyväksi ihmisten harjoittama sorto muita eläimiä kohtaan ja nostetaan eläin ensisijaiseksi tutkimuskohteeksi, ei vain ihmisyyden määritelmää tukevaksi vastakohtaksi. Nyky-yhteiskunnalla on erityisen suuri tarve eläinfilosofialla, koska eläinten elinolosuhteet ovat heikentyneet merkittävästi. Ilmaston muutos kiihtyy, ihmisten lihankulutus kasvaa ja luonnoneläinten elintila kapenee. On mahdollista, että jopa 30 prosenttia nyt elävistä lajeista kuolee sukupuuttoon vuoteen 2050 mennessä. (Aaltola 2013, 21–23.)

2.1 Posthumanismi

Posthumanismissa halutaan kyseenalaistaa ajatus ihmisyydestä, sen määrittelystä ja sen synnyttämästä vastakkainasettelusta. Sillä halutaan eroon usein humanismissa tärkeiksi koetuista rajoista, jotka tekevät yksilöllisestä ihmislunnosta ihanteen. Posthumanismin perusajatuksena onkin poistaa vastakohta-asettelu ihmisen ja ei-inhimillisen välillä, mikä on pitkään perustunut alistaviin lajihierarkioihin. Usein tämä suhde on värittänyt väkivaltaiseksi valtasuhteeksi, jossa ihminen on olemassaolon mitta, ylivertainen niin fyysisiltä, psyykkisiltä kuin sosiaalisiltakin kyvyiltään. Posthumanismissa pyritään poistamaan tällaisesta ajattelumaailmasta, jossa ihmisyyden toimii normina ja outous halutaan inhimillistä, jotta sitä voidaan ymmärtää. Se on ”essentialistisen, intentionaalisesti käsitetyin toimijuuden sekä kielellisesti käsitetyin subjektuuden kritiikkiä, jolloin sillä on myös vahva poliittinen ja eettinen lataus”. (Lummaa & Rojola 2016, 13–14, 26–28.)

Posthumanismi ei ole yksi yhteinen tutkimussuuntaus, vaan se on jakautunut moneen erilaiseen suuntaukseen, jotka toimivat sen sisällä. Esimerkiksi zoopoetiikka tutkii ihmisen ja eläimen suhteen esitystapoja kirjallisuudessa. Posthumanismi on kuitenkin jakaantunut kahteen eri päähaaraan; populaariin posthumanismiin ja kriittiseen tai kulttuuriteoreettiseen posthumanismiin. (ks. esim. Rojola 2016; Moe 2012.) Keskityn tutkimuksessani näistä kahdesta pääsuuntauksesta kriittiseen posthumanismiin, sillä se on kiinnostunut ajasta humanismin jälkeen, kun taas populaari posthumanismi tutkii tilaa tai aikakautta ihmisen jälkeen. Kriittisessä posthumanismissa on nostettu keskiöön ihmisen ja ei-inhimillisen yhteenliittymiä ja -sulautumia.

Posthumanismi tarjoaa työkalun tuoda näkyväksi antroposentrisen eli ihmiskeskeisen maailmamme epäarvoisuuden ja hierarkkisuuden. Antroposentrismi on ollut humanismissa keskeinen tapa jäsentää maailmaa ja ihminen asetettu ylimmäksi normiksi. Antroposentrisen ajattelutavan mukaan keskustelu eläinten oikeuksista on ollut tiukasti yhteydessä ihmisten sielunelämään. Ihmisen harjoittama hegemonia muita elollisia ja ympäristöään kohtaan on synnyttänyt sekä moraalisia että eettisiä kysymyksiä, mutta posthumanistit syyttävät humanismin ratkoneen niitä ainoastaan antroposentrisestä perspektiivistä. (Boddice 2011, 1–7; Niiniluoto 1989, 8.) Äärimmilleen vietynä antroposentrismistä tulee siis valtasuhteisiin perustuvaa alistamista, jolloin ihminen voi perustella omaa ei-inhimillisiin olentoihin kohdistuvaa vallankäyttöään omalla ylivertaisella asemallaan.

Antroposentrismiin liittyy läheisesti myös toiseuden käsite. Ihmisyyttä pystytään vahvistamaan etsimällä sille vastinpareja, jotka eivät toteuta inhimillisyyden määritelmää. Ihmisen kategorian suhteellistaminen on tapahtunut kytkemällä se ei-inhimilliseen, jolloin usein ihmisyyden vastakohtaksi on noussut eläimyys. Antroposentrismiin kuuluu halu korostaa ihmisen ainutlaatuisuutta ja lisätä itseymmärrystä, jolloin ihmisyyden antonyyminä toimiva eläimyys on tarjonnut raamit rajata pois, mitä ihmisyyks ei ainakaan ole. Toiseus on negatiivinen termi, joka alleviivaa erilaisuutta ja alempiarvoisuutta. Toiseuttaminen on vallankäyttöä ilmentävä prosessi, jossa korostetaan ihmisten asemaa muista eläimistä erillisinä subjekteina, mutta se vaatii myös yleisesti hyväksytyjä normeja, joita ihmisen ideaaliin kuuluu. Ihmisen kulttuurinen toimijuus, johon sisältyy kielellisyys, symboliikka, sosiaaliset rakenteet ja perinteet, on vastakkainen olemus eläimille, joiden vallitseviksi piirteiksi on nähty itseohjautuvuus ja vaistonvaraisuus. Erilaisuus on nähty antroposentrisessä prosessissa heikkoutena, joka on antanut syyn alistaa normista poikkeavat yksilöt. (Braidotti 2013, 15, 67–68; Raipola 2016, 36; Soper 1995, 37–42.) Länsimaisen kulttuurin ytimeen on muotoutunut ajatus ihmisyydestä, joka on määritelty valkoihoiseksi mieheksi, joka on heteroseksuaali, nuori sekä terve. Tällaiset tiukat normit jättävät ihmisyyden ulkopuolelle siitä poikkeavat alistetut toiset.

Eläin on luokiteltu vieraaksi toiseksi, jolloin siltä on poistettu subjektin asema. Eläimellä ei ole nähty itseisarvoa, vaan se on asetettu omistettavan tavaran osaan. Ihmisen yksityisasema subjektina on kuitenkin suuren epävarmuuden edessä, sillä eläimet katoavat sukupuuttoaaltojen takia ihmisten ympäriltä, mutta eläintutkimus tuo samaan aikaan lisää

tietoa eläinten kyvykkyydestä, joka horjuttaa ihmisen asemaa erillisenä, ainutlaatuisena lajina (Kokkonen 2016, 188). Rosi Braidotti (2013, 57, 65–67, 81–82.) käyttää termiä post-antroposentrinen käänne, jolla halutaan tuoda näkyväksi toiseuttaminen ja sen avulla oikeutettu vallankäyttö Yksinkertaistettuna post-antroposentrismillä tarkoitetaan ihmiskeskeisyyden jälkeistä näkökantaa, ja sillä pyritään todistamaan, että myös ei-inhimilliset ovat subjekteja. Se purkaa ihmisten harjoittamaa epätasa-arvoa luovaa hegemoniaa, jota ihmiset eivät harjoita vain toisia ihmisiä kohtaan, vaan myös toiseutettuja ei-inhimillisiä kohtaan.

Eläimet on siis nähty ei-inhimillisinä toisina, joita ihminen voi luomakunnan kruununa, alistajana ja valloittajana hierarkkisesti ja pitkäjänteisesti sortaa. Tässä tutkielmassa on tarkoituksena tuoda näkyväksi sitä valtaa, jota ihmiset käyttävät eläimiin, ja hahmotella ihmisten moninaisia suhteita eri eläinlajeihin. Toiseuttamisella ei tarkoiteta posthumanismissa ei-inhimillisen asettamista vieraaksi, vaan käsitteen avulla halutaan jälkikolonialismille tuttuun tapaan tuoda esiin rakenteet ja historia, joiden avulla ei-inhimilliset on asetettu ihmisen alapuolelle. Toiseuden käsite on itsessään hyvin ambivalentti, sillä siihen sisältyy esimerkiksi määritelmä oikeanlaisesta ihmisyydestä sekä siitä, ketkä voidaan sen ulkopuolelle sulkea. Ihmisten harjoittama toiseuttaminen on kuitenkin myös hyvin ristiriitaista. Vaikka ihmisyyttä on määritelty asettamalla eläimet ihmisten vastakohtaksi, on kuitenkin ihminen samalla sijoittanut ihmisyytensä perusolemukseen eläimen, jolloin eläin on jatkuvasti läsnä ihmisessä. Kiinnostavaksi vastakohta-asetelman tekee se, että ihminen on itsessään eläin, ei vain sen kaltainen. Ihmisen ja muiden nisäkkäiden elämät ovat hyvin samankaltaisia; suurin osa elämästä kuluu perustarpeiden tyydyttämiseen. (Sihvonen 2016, 94–95; Vilka 1996, 19.)

Kuitenkin postmodernistisessä eläinetiikassa on tulkittu toiseutta uudestaan hyvin erilaisesta näkökulmasta. Toiseus onkin nähty eläinten kohdalla positiivisena merkityksenä, joka korostaa eläimen erityislaatua omana itsenään ja siihen sisältyvää kunnioitusta, joka ei riipu eläimen moraalista arvosta. Eläimen moraalinen merkitys korostuu ihmisestä erillisenä olentona oman erityisyytensä takia. (Aaltola 2004, 202–203.) Pitäydyn itse kuitenkin tutkimuksessani vakiintuneemmassa käsityksessä toiseudesta, koska koen sen terminä enemmän kuvaamaan ihmisen harjoittamaa vierauttavaa vallankäyttöä kuin korostavan eläimen itseisarvoa ja erityisyyttä.

Posthumanismissa on usein esitetty humanismi hyvin negatiivisessa, ihmisyyttä hekumoivassa valossa, haluttiinhan sillä ottaa välimatkaa humanismin arvomaailmaan. Posthumanismissa arvostellaan humanismia usein sen yksisilmäisestä ihmiskeskeisyydestä. Humanismi on kuitenkin monien muiden tutkimussuuntausten tapaan jakautunut useampiin erilaisiin suuntauksiin, ja niissä käsitykset ihmisyydestä, etiikasta ja maailmankuvasta poikkeavat suurestikin toisistaan (Harva 1983, 30). Suomalainen filosofi ja humanisti Georg Henrik von Wright (1976) määritteli humanismin tärkeimmäksi piirteeksi ihmisen hyvän korostamisen, johon sisältyvät kaikki asiat, jotka ovat ihmiselle hyväksi tai tekevät ihmiselle hyvää. Vaikka hänen mukaansa humanismi arvostaa ihmisen hyvää, se ei tarkoita sitä, että se olisi riippumatonta ihmistä ympäröivistä asioista. Usein humanismissa esiin nostetut ihmisen riippumattomuus ja sivistyneisyyden korostaminen ei ollutkaan Wrightin mukaan ensisijaista, vaan tärkeämpää oli ihmisen onnen saavuttaminen. Hänen mukaansa ihminen ei voi saavuttaa onnea tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat niin historiallinen tilanne kuin ympäröivä maailmakin. Jos ihmistä ympäröivä fyysinen todellisuus on ei ole tasapainossa, vaan ihminen on mennyt järkyttämään ekosysteemiä, seuraa siitä myös ihmisen elinehdoille haitallisia seuraamuksia. Wright näkee humanismin syntyneen, kun ihminen alkoi kyseenalaistaa asemaansa suhteessa luontoon ja yliluonnolliseen, mutta silti kritisoi luonnon alistamista ihmisen palvelijaksi.

Toinen suomalainen humanisti Urpo Harva (1983, 20) puolestaan korostaa ihmisluonnon muuttumatonta olemusta, joka tekee ihmisestä ihmisen. Jos ihmisluonto ei olisikaan muuttumaton, muuttuisi silloin ihminen toiseksi olennoiksi. Muuttumattomuus toimii takeena sille, kuinka voidaan erottaa inhimilliset valinnat ei-inhimillisistä valinnoista. Humanismia lähtökohtaisesti luonnehtiikin ihmiskeskeinen näkökulma, jonka posthumanismi pyrkii haastamaan. Posthumanismin pyrkimys uudelleen määritellä ihmisyyttä ja humanismi ei ole kuitenkaan mielekäästä, jos se ei sisällä kriittistä eläimen ja eläimyyden idean reflektointia sekä kommentoi ihmisen materiaalista ja eettisesti hämärtynyttä suhdetta eläimiin (Teittinen 2016, 155). Lisäksi posthumanismille tyypillinen kyseenalaistava näkökanta ihmisen fysiologiseen, biologiseen ja sosiaaliseen erityisasemaan eläimistä erillisenä olentona on yleistynyt myös humanistisessa tutkimuksessa (Lummaa & Rojola 2016, 7).

Näkemykset, joissa halutaan kategorisesti erottaa ihmiset ja eläimet toisistaan, korostavat ihmisen kykyä kognitiiviseen toimintaan. Tällaisella eläinkielteisellä ajattelutavalla halutaan

yksinkertaistettuna korostaa sitä, että ihminen kuuluu luonnollisesti eläimen yläpuolelle, ja siitä syystä ihmisellä on oikeus käyttää eläimiä hyväkseen. Nykytutkimuksen valossa kuitenkin ei-inhimillisiltä eläimiltä on löydetty laajalti kykyjä, jotka on aiemmin yhdistetty pelkästään inhimilliseen kyvykkyyteen. Kriittisessä posthumanismissa onkin pyritty nostamaan esiin eettisiä kysymyksiä ihmisen ja ei-inhimillisen välillä sekä purkamaan näiden vaikeaa suhdetta, jossa autonominen ihminen hallitsee ympäristöään. Eläimet ja ihmiset on erotettu posthumanismissa termeillä inhimillinen tai ihminen (*humans*) ja ei-inhimillinen eläin (*nonhumans*). Eläinkysymyksiin erikoistuneet posthumanistit haastavat maailmankuvaa, jossa lajismi (*speciesism*) synnyttää epäoikeudenmukaisuutta, koska lajismien diskurssi on ihmisryhmien oikeutuksena käyttää väkivaltaa toisia rotuja ja lajeja vastaan. Posthumanismin teoria on eettisesti sitoutunut ja sen juuret ovat eläinfilosofiassa. (Lummaa & Rojala 2016, 20; Raipola 2016, 35–37.)

Luonnonsuojeluun on suhtauduttu alun perin hyvin ihmiskeskeisesti. Kun ihminen tuhoaa luonnon käyttökelvottomaksi, aiheuttaa kärsimystä eläimille ja hävittää ekosysteemejä, on se ihmisen kannalta lyhytnäköistä toimintaa, sillä ihminen ei pysty hyötymään luonnosta ja eläimistä kuin hetkellisesti. Kuitenkin jo 1980-luvulla on noustu keskustelemaan eläimen ja luonnon itseisarvosta, joka olisi riippumaton ihmisestä. (Niiniluoto 1989, 10.) Lummaa (2010, 285–286) nostaaakin posthumanistisen teorian yhteydessä käsitteen ei-kielellinen toimijuus (*alinguistic agency*), jonka avulla on pohdittu ei-inhimillisten olentojen näkökulmia ja oikeuksia. Se kytkeytyy ajatukseen, kuinka ei-inhimillinen halutaan nostaa mukaan poliittiseen keskusteluun ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen, jolloin ei-inhimillisen näkökulma otettaisiin huomioon esimerkiksi aluesuunnittelussa.

Runouden eläinhahmot ovat aina vain kulttuurisia konstruktioita siitä, millaiseen merkitysjärjestelmään ihmiset ne kytkevät. Eläinten esittäminen eläiminä ei ole koskaan täydellisesti mahdollista, koska tietomme eläimistä on aina vain toisen käden tietoa. Eläinten esittäminen runoudessa on siis ongelmallista, koska erilaiset eläindiskurssit tuottavat myös erilaisia käsityksiä eläimistä. Jotta runojen eläimiä voidaan pitää reaali maailman eläimien edustajina, vaatii se tulkitsijalta lukutapaa, joka sekä purkaa oletuksia eläimistä että käsittelee niitä reaali maailmassa elävinä ei-inhimillisinä olentoina. Runojen eläimet eivät kuitenkaan ole toisintoja todellisista eläimistä, koska ei ole olemassa eläimen olemusta, jota voisi jäljentää. (Lummaa 2010, 21, 28.)

2.2 Ekokritiikki

Ekokritiikki on monitieteellinen tutkimussuuntaus, joka yhdistää humanistisen ja luonnontieteellisen näkökannan keskittyen esimerkiksi kirjallisuuden ja fyysisen ympäristön väliseen suhteeseen. Yksinkertaistettuna ekokritiikissä luetaan tekstejä luontokeskeisestä näkökulmasta. Kirjallisuusteoriassa on pitkään keskitytty ihmiskeskeiseen näkökulmaan ja yhteiskunnalliseen kuvaukseen, mutta ekokritiikki on tuonut uusia näkökulmia vakiintuneiden käsitysten purkamiseen esimerkiksi inhimillisen ja ei-inhimillisen kohtaamisesta ja riippuvuussuhteesta. Suuntauksen avulla voidaan tuoda näkyväksi ei-inhimillisille vahingolliset asenteet ja ideologiat sekä siirtää painopiste ihmiskeskeisestä näkökulmasta muihin tutkimisen arvoisiin asioihin. Kirjallisuus ei pelkää esittää inhimillisen ja ei-inhimillisen välistä suhdetta, vaan se myös tuottaa ja muokkaa käsityksiämme siitä. (Lahtinen 2012, 81–82; Lahtinen & Lehtimäki 2008, 8, 10–16; Lummaa & Rojola 2016, 21.) Ekokritiikkiä ja posthumanismia yhdistää tutkimussuuntauksina se, että molemmissa pyritään purkamaan perinteisiä käsityksiä ei-inhimillisestä ja tarkastelun kohteena on inhimillisen ja ei-inhimillisen välinen suhde.

1960-luvulla tapahtunut ympäristöherätys toimi sysäyksenä ekokritiikin synnylle. Luonnon ja ympäristön käsitteet *politisoituivat*, eli kaksi erilaista näkemystä riitautuvat keskenään kiistanaiheesta, josta tulee poliittisen toiminnan kohde, kun ympäristöongelmat nousivat keskustelunaiheiksi. Yhdeksi ekokritiikin tärkeimmäksi suunnannäyttäjäksi on noussut Rachel Carsonin vuonna 1962 julkaistu kaunokirjallinen teos *Silent Spring* (suomennettu nimellä *Äänetön kevät*, 1964), joka oli nostamassa ympäristökysymyksiä myös muiden kuin luonnontieteellisten alojen huolenaiheiksi. Vaikka ympäristöherätys tapahtui jo 1960-luvulla, alettiin kirjallisuustieteissä vakiinnuttaa ekokriittinen näkökulma vasta 1990-luvulla. Ekokritiikki heijastelee vahvasti ajankuvan ideologiaa ja aiheita, jotka ovat myös poliittisia puheenaiheita. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 9–11.)

Ekokritiikki ei ole täysin yhtenäinen suuntaus, vaan posthumanismin tavoin se koostuu useista erilaisista suuntauksista, jotka toimivat ekokritiikin kehyksessä. Esimerkiksi voisi nostaa ekofeminismin, joka on keskittynyt ajatukseen siitä, että on olemassa yhteyksiä naisen ja ei-inhimillisen alistamisesta kulttuurisena konstruktiona. Siinä verrataan ajattelutapaa, jolla hallitaan naisia, siihen, kuinka eri lajeja on historiassa aina käytetty hyväksi, kontrolloitu ja riistetty. (Gifford 1999, 5.) Sitä on verrattu sekä posthumanistiseen,

feministiseen että jälkikoloniaaliseen kirjallisuudentutkimukseen (ks. esim. Lahtinen & Lehtimäki 2008, 21; Lummaa & Rojola 2016, 21–22), koska ne limittyvät usein teoreettis-metodologisesti toisensa kanssa ja esimerkiksi toiseus on keskeinen termi edellä mainittujen teorioiden lisäksi myös ekokritiikissä. Käsittelin toiseutta ja toiseuttamista aiemmin jo posthumanismia koskevassa luvussa. Ekokritiikissä paljon käsitelty toiseuteen kietoutuva käsite dualismi on ajattelutapa, joka ylläpitää hierarkkista ajattelutapaa. Se on toiseuttamisen tapaan vallankäyttöä, jossa maailma ymmärretään vastakohtaisuuksien kautta, kuten mies ja nainen, ihminen ja eläin. Sen avulla hallitaan, alistetaan ja suljetaan ulkopuolelle vastinparien alempi osapuoli. Dualismi on sisäänkirjoitettu ja normalisoitu länsimaiseen ajatusmaailmaan, ja sitä toisinnetaan jatkuvasti kulttuurillisesti. (Melkas 2008, 141–142; Garrard 2012, 26, 94, 207.)

Vaikka ekokritiikissä ja posthumanismissa onkin paljon metodologisia yhteneväisyyksiä, löytyy niistä myös eroja. Ekokritiikin ja posthumanismin suhtautuminen aineistoon ja teoriaan on muodostunut toisistaan poikkeaviksi. Siinä missä ekokritiikkiä käytetään analyysin ja tulkinnan työkaluna, nähdään posthumanismissa tekstit enemmänkin keskustelun luojana ja mahdollisuutena hahmottaa erilaisia tulevaisuuksia. Lisäksi posthumanismiin on sisäänkirjoitettu ajatus inhimillisen subjektin häilyvyydestä ja mahdollisuudesta kyseenalaistaa, laajentaa, muuttaa ja uudelleenrakentaa ajatusta ihmisyydestä. Posthumanistisesta perspektiivistä katsottaessa ekokritiikki on näyttänyt vaativan ihmisyyden ja ihmisen aseman uudelleenarviointia, jotta se pystyisi vastaamaan luontosesitysten ja ihmisen vääristyneen luontosuhteen herättämiin ongelmakohtiin. Kuitenkin nuorina tutkimussuuntauksina molemmat metodit ovat edelleen liikkeessä, joka saattaa tulevaisuudessa johdattaa ne teoreettisesti toisistaan kauemmaksi tai lähemmäksi toisiaan. (Lummaa & Rojola 2016, 21–22.)

Ekokritiikin avulla on osoitettu problematiikka inhimillisen kielen käytössä työkaluna ei-inhimillisiä entiteettejä kuvattaessa. Kaunokirjallisen kielen avulla kohteen kuvaaminen tapahtuu tekstuaalisin keinoin, joita sävyttävät inhimillisten tavat, kokemukset ja säännöt. Tällaisia keinoja teksteissä ovat esimerkiksi symbolit ja historiasidonnaiset representaatiot. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 19.) On ongelmallista kuvata kielen avulla toisen kokemia tunteita, koska niitä ei voida koskaan täydellisesti tavoittaa. Erityisen haastavaa kuvaaminen on eläinten kohdalla; eläimeen liitetään usein antropomorfisia eli inhimillisiä kykyjä tai inhimillinen empatiakyky on riittämätön todenmukaisen kuvan saavuttamiseen.

Vaikka ei-inhimillisiä kuvattaessa kieli onkin ongelmallinen väline, on sillä mahdollista paljastaa myös vahingollisia ideologioita. Ekokritiikki korostaa kielen mahdollisuutta tehdä näkyväksi ihmisen hegemoninen asema ei-inhimillisen toiseuttajana, joka tarjoaa vertauskuvallisen äänen alistetulle toiselle. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 21.) Vaikka inhimillistä perspektiiviä ei voida koskaan täysin ylittää, on kuitenkin mahdollista saada ei-inhimillisen ääni kuuluviin vertauskuvallisesti. Eläimiä esittävän runouden kohdalla puhutaankin edustamisesta eli ei-inhimillisen puolesta puhumisesta. Kun eläinrunoja halutaan tutkia edustamisen näkökulmasta, täytyy niitä lukea vasten todellisia ei-inhimillisiä, joita runojen eläinten tulkitaan edustavan. Tulkitsijalla täytyy olla vakuutus tekstinulkoisten eläinten olemassaolosta, jotta edustaminen on mahdollista ja jotta edustamisesta olisi hyötyä myös todellisille ei-inhimillisille. Siitä syystä ei voi jättää huomiotta sitä, mitä runojen kirjoittamisajankohtana on fyysisessä ympäristössä tapahtunut todellisille ei-inhimillisille. (Lummaa 2010, 280–281.)

Ei-inhimillisen äänen esittämisen ongelmaan liittyy läheisesti ekokritiikinkin yhteydessä käytetty käsite *representatio*. Se tulee latinan kielen sanasta *repraesentatio*, joka tarkoittaa kuvailua. Representaation yhteydessä voidaan puhua myös edustamisesta, esittämisestä tai esityksestä.¹⁹ Siru Kainulainen (2007, 36) määrittää representaation tarkoittamaan ”kielellistä esitystä, joka kuitenkin samalla edustaa jotakin kontekstuaalista ja konkreettista”. Tällöin jokin lukijalle runossa esitetty tuttu lekseemi voi samaan aikaan viitata reaalimaailman vastineeseensa niin konkreettisesti kuin myös sen assosiaatioihin, mutta lukijan on mahdollisuus myös määritellä se stereotypiasta poikkeavalla tavalla, samalla kuitenkin kytkien sen konkreettisen maailman kohteeseensa. Lukija siis representoi runoa luoden siihen uusia merkityksiä aina tulkitessaan sitä.

Representatio kuvaa siis sitä, kuinka runoudessa esitetyt asiat ja olennot eivät ole suoraa sijoitettavissa reaalimaailmaan, vaan ne ovat kuvia siitä. Vaikka runouden avulla uudelleen esitetyt reaalimaailman eläimet eivät olekaan toisintoja oikeista eläimistö, ei runoja tulkittaessa voi sivuuttaa niiden välistä yhteyttä. Eettisestä näkökulmasta representaation käsite on erittäin hyödyllinen, koska ihmisiltä piilotetut eläimet, kuten turkis- ja koe-eläimet, tulevat näkyvämmäksi osaksi runoissa esitettyjen representaatioiden kautta.

¹⁹ Ks. esim. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:representatio>

Representaatioilla voi olla myös paljon valtaa. Niillä voidaan joko vahvistaa tai toisintamalla kumota aiempia representaatioita. Niiden avulla voidaan esittää asioita totena, vaikka ne eivät kerro koskaan täydellisesti todellisuudesta. Runoudessa esitettyjen eläinten representaatioita tutkittaessa kirjallisuudentutkijan näkökulmasta keskitytään tutkimaan merkityksiä eläinten esitysten takana, ei eläimiä koskevien esitysten paikkansapitävyyttä. (Vrt. Lahtinen 2012, 79; Lummaa 2012a, 156.)

Representaation ongelmalla tarkoitetaan eläinten kyvyttömyyttä kommunikoida ihmisen kanssa ymmärrettävällä äänellä. Tästä syystä runoissa esitetyt eläimet ja niiden ajatukset vain representaatioita, esityksiä reaali maailman eläimistä. Kielellisten representaatioiden edustaessa reaali maailman eläimiä ne samalla uusintavat ihmisten käsityksiä eläimistä. Representaatio eläimestä voi siis kuvastaa todellista eläintä, vaikka se ei koskaan pysty tavoittamaan eläimyyttä sinänsä, mutta sen avulla voidaan myös tuottaa uusia merkityksiä ja uudelleenrakentaa eläimyyttä. Kuitenkin representaatiolla täytyy olla jotakin yhteyksiä reaali maailman eläimeen, jotta uudelleen esittäminen onnistuu. Representaatio vaatii siis aina jotakin sopimuksenvaraista, se yhtä aikaa kertoo läsnäolosta, mutta silti ilmentää poissaolevaa. Eläimillä on esimerkiksi hyvin erilainen asema eri kulttuureissa, jolloin runoissa esitetyt eläimet ovat kyseisen ajankuvan ja kulttuurin tuotoksia, ei peilikuvia eläimistä itsestään.

Karoliina Lummaa esittelee väitöskirjassaan *Poliittinen siivekäs. Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. (2010, 27, 156) Bruno Latourin muodostaman poliittisen ekologian, jossa sisällytettäisiin ihmisten lisäksi poliittisiksi toimijoiksi myös ei-inhimilliset. Hän kytkee teorian tässä tutkielmassa luvussa 2.1 käsiteltyyn termiin ei-kielellinen toimijuus. Poliittisessa ekologiassa sisällyttäminen tapahtuu representaatioiden avulla, jotka oikeuttaisivat ei-inhimillisten osallisuuden poliittiseen päätöksentekoon. Lummaa jatkaa Latourin ajatusta nostamalla runouden tärkeään rooliin näiden representaatioiden muodostajana, jolloin representaatioilla voidaan puhua ei-kielellisten eläinten puolesta. (Lummaa 2012a, 161–162.)

Ei-inhimillisten edustaminen runoudessa inhimillisten toimesta ei ole ongelmaton. Runouden tutkimuksesta tutun käsitteen personifikaation rinnalla on ekokritiikissä puhuttu myös pateettisesta harhasta (*pathetic fallacy*), joka tarkoittaa sitä, että ei-inhimillisiin projisoidaan inhimillisiä tunteita (Ruskin 1856). Lummaa (2008, 58–59) käyttää pateettisen

harhan rinnalla myös käsitettä antropomorfinen katse. Kuvauksessa itse eläin jää sivuosaan, sillä pääosaan nousee ihmisen omat tunteet, jotka hän liittää ei-inhimilliseen. Kuitenkin antropomorfinen katse voi olla eettisesti merkittävä, sillä se voi herättää lukijassa empatiaa. Se voi vaikuttaa ihmisen tapaan kohdata ja ymmärtää ei-inhimillistä, jolloin ihmisessä voi herätä vastuu alistettua ei-inhimillistä kohtaan.

Ympäristöetiikassa on nostettu esiin ajatus siitä, kuinka ihmisen tulee ottaa huomioon luonto ja ei-inhimilliset olennot. Sen kysymykset ovat kummunneet kritiikkinä länsimaisen filosofian eettisyyskäsitteeseen, joka rajoittuu vain ihmisten välisiin suhteisiin. Etiikan käsite on näin laajentunut ja synnyttänyt kriteereitä, jotka tähän laajentumiseen oikeuttavat. Eläinten on todettu pystyvän kokemaan, niillä on tietoisuus ja kyky tuntea esimerkiksi kärsimystä, jolloin etiikka voidaan laajentaa koskemaan myös muitakin kuin ihmisiä. Vaikka eläimet eivät itse ole eettisiä, on ihminen kuitenkin luonteeltaan eettinen, eikä ihminen rajoita etiikkaa koskemaan pelkästään hänen lähipiiriään. Tässä tapauksessa ihminen on *eettinen agentti*, joka toimii eettisestä näkökulmasta vastuullisesti *patienttia* eli tässä tapauksessa eläintä kohtaan, joka on eettisen huolenpidon kohde. Samalla joudutaan laajentamaan myös arvomaailmaa. Agentti pystyy luomaan moraalisten sääntöjen ja oikeuksien järjestelmiä, joihin eläimet voidaan sisällyttää järjestelmään ja pääsevän osaksi sen oikeuksia. Kantilaisen etiikan mukaan vain ihmisellä on itseisarvo, mutta voisiko itseisarvo olla myös muillakin elollisilla asioilla? (Niiniluoto 1989, 10; Vilka 1996, 34–36.)

2.3 Diskurssianalyysin keinoja runouden luentaan

Tutkimuksen analyysiosion toisessa pääluvussa käsitellään kohdeteosten retorisia keinoja, joiden avulla pyritään vaikuttamaan lukijaan ja erityisesti herättelemään empatian tunteita. En lähde teoriaosiossa esittelemään tarkemmin vaikuttamisen keinoja, vaan analyysiosion edetessä eritellään tarkemmin erilaisia retorisia keinoja, joilla pyritään vahvistamaan esitettyjä argumentteja.

Matti Leiwo ja Sari Pietikäinen (1998, 95) määrittelevät argumentointia seuraavalla tavalla: ”Argumentointi koostuu niistä keinoista ja tavoista, joilla väitteitä, ajatuksia ja vaatimuksia tehdään uskottaviksi ja saadaan kuulijat sitoutumaan niihin.” Argumentoinnissa pelkän asioiden yksiselitteisen ilmaisemisen sijaan välitetään myös esimerkiksi asenteita ja

suhtautumisia, liioitellaan, vähätellään ja myötäillään. Argumentoija voi tuntea vastuuta väitteidensä vastaanottajasta, jolloin hän haluaa säilyttää kuulijansa kasvot. Kasvoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä ihmisen julkista puolta, jonka muut ihmiset hänestä näkevät ja jonka ihminen haluaa muille ihmisille näyttää. Tarve säilyttää kuulijan kasvot on tilannesidonnaista, ja se riippuu osanottajien sosiaalisesta välimatkasta ja heidän välillään vallitsevista valtasuhteistaan sekä käsiteltävän asian tärkeydestä. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 98.)

Diskursseilla ovat erilaisia kielellisiä merkityssysteemejä. Diskurssin käsite sopii tutkielmaani repertuaarin käsitettä paremmin, koska sen painopiste on valtasuhteiden analysoimisessa (Jokinen, Juhinen & Suoninen 1993, 27). Kontekstilla eli tapahtumatilanteella tarkoitetaan ympäristöä, jossa diskurssien välittyminen tapahtuu. Konteksti vaikuttaa diskurssien tulkintaan, kuten myös siihen kietoutuvat laajemmat kokonaisuudet, kuten historia, kulttuuri ja yhteiskunta. (Jokinen, Juhinen & Suoninen 1993, 28.) Diskurssintutkimuksella voidaan kartoittaa kielenkäytön vaikutuksia ja seurauksia, ja diskursseja voidaan tutkia sekä mikro- että makrotasolla. Mikrotasoon kuuluvat esimerkiksi kielioppi, sanasto, retoriset keinot ja metaforat. Makrotasoa puolestaan edustavat muun muassa yhteiskunnalliset rakenteet ja instituution piirteet. (Heikkinen 1999, 65–66; Pietikäinen & Mäntynen 2014, 19–20.)

Kriittinen diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen metodologia, vaan ennemminkin monitieteinen ja ongelmalähtöinen näkökulma, jota soveltaneet tutkijat ovat olleet kiinnostuneita kielen ja vallan suhteesta, hyväksikäytöstä ja poliittisten ideologioiden tarkastelusta. Sen avulla on tutkittu erilaisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia motiiveja ja muutoksia, ja tutkimusprosessi lähtee syntymään tutkimuskohteen fokuosinnista käsin. Kriittisen diskurssianalyysin lähestymistavat aineistoon eivät ole siis yksiselitteisiä, vaan erilaiset kielitieteen teoriat ovat mahdollisia, kunhan ne vain pitävät sisällään tekstuaalisen analyysin muotoja. (van Dijk 2006, 358–359.) Kriittisen diskurssianalyysin kiinnostus on kohdistunut myös erilaisiin rooleihin, jotka vaikuttavat vuorovaikutustilanteissa. Sen avulla on pyritty tuomaan näkyväksi, kuka esiintyy vastuullisena toimijana, kuka saa passiivisen roolin, kenet on asetettu toiminnan kohteeksi vai esitetäänkö asia niin, ettei vastuunkantajaa ole. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 104–105.)

Kriittinen diskurssianalyysi pohjautuu erityisesti M. A. K. Hallidayn luomaan kieliteoriaan. Hänen teoriansa mukaan kieli on toiminnallinen työkalu, ja sen avulla voidaan ”luoda ja kuvata maailmaa (ideationaalinen funktio), luoda sosiaalisia suhteita ja identiteettejä (interpersonaalinen funktio) sekä toimia ja rakentaa tekstiä (tekstuaalinen funktio)”. Kieliteoriassa myös painotetaan kieleen liittyvää valinnan käsitettä. Jokainen ilmaisu on valinta, jolla kielen käyttäjä ilmaisee omaa asennoitumistaan. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 103–105.) Kriittisessä diskurssianalyysissä ei eritellä edellä esitettyjä diskurssien mikro- ja makrotasoa, vaan mikrotasoa erittelemällä pyritään luomaan katsaus makrotason vaikutuksesta tekstin taustalla. Makrotaso heijastuu kielellisistä valinnoista, ja niiden avulla voidaan paljastaa esimerkiksi kätkeytyjä valtasuhteita erittelemällä tekstin kielellisiä toimijuuksia. Diskurssianalyysin ydin onkin identiteettien rakentumisen tutkiminen; kuinka erilaisia toimijuuksia liitetään yhteen ja muodostetaan uusia identiteettejä ja miten niistä neuvotellaan uudelleen kontekstin mukaan. (Pietikäinen ja Mäntynen 2014: 33– 34.)

Kriittinen diskurssianalyysi kohtaa argumentaation sanastontutkimuksessa. Kielelliset valinnat, kuten symbolien käyttö ja affektiivisesti latautuneet sanat, välittävät viestijän käsitteitä ja arvoja. Erilaisten roolien asema tulee ilmi valittujen verbien ja niiden ympärille rakentuvien lauseenjäsenten myötä. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 104.) Kriittistä diskurssianalyysiä käytetään työkaluna silloin, kun tutkimuksessa halutaan tuoda näkyväksi kielellisten valintojen kautta toteutetut ja ylläpidetyt valtasuhteet, alistusmekanismit ja valtasuhteiden oikeutus. Se voi jopa toimia välineenä korjata ja parantaa sorrettujen tilaa. (Jokinen & Juhila 2002, 86.) Tämä tutkielma on jo lähtökohdiltaan kriittistä diskurssianalyysiä, koska ihmisten ja eläinten välinen suhde on ollut vallalla väritynyt koko sen olemassaolon ajan.

2.4 Runoanalyysi tulkinnallisena työkaluna

Käytän runoanalyysin keinoja metodisena välineenä erityisesti tutkielmani analyysiosan jälkipuolella, jossa keskityn argumentoinnin erittelyyn ja lukijaan vaikuttamiseen. Runoanalyysin avulla pystyy tukemaan diskurssianalyysin keinoja runojen tulkinnassa, ja se tarjoaa diskurssianalyysiä konkreettisemmat työkalut analyysin tekemiseen terminologian kautta.

Tarkastelemalla muun muassa runojen puhujapositioneja ja sanavalintoja päästään pureutumaan valtasuhteisiin ja erittelemään, millä tavalla eläimiä edustetaan poettisen kielen avulla. Poettinen kieli voi toimia siltana kielen ja ei-inhimillisen välillä, rakentaen jo itsessään luontosuhdetta. Sen avulla voidaan vedota lukijan tunteisiin ja herättää aistijäljen sekä auttaa ymmärtämään ei-inhimillisen olemusta itsessään. (Blomberg & Sääntti 2008, 191–192.) Vaikka runon taustalla toimii aina inhimillinen ääni, esitellään runoissa eläinten ääntä runojen puhujina, jolloin esiin nousee myös erilaisia asenteita ja tapoja arvottaa asioita. Poettinen kieli ei ole este empatian syntymiselle, vaan sen kautta lukija pääsee osaksi representoidun ei-inhimillisen kokemuksia ja tapaa jäsentää maailmaa. Vaikka ihminen ei pääsisi koskaan kohtaamaan esitettyyn lajiin kuuluvaa eläintä reaali maailmassa, voi runous herättää empatiaa kyseistä olentoa kohtaan ja muistuttaa, että elämme samassa fyysisessä maailmassa ja voimme oppia ei-inhimillisen olemassaolosta.

Eriyisesti ekokriittinen runouden tutkimus on painottanut runouden kielellisyyden korostumista silloin, kun tulkitaan runoutta suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Kielellisyyden korostuminen problematisoi maailman ja sitä kielellisesti kuvaavan runouden suhteen. (Lummaa 2012a, 158.) Runouden tapaa representoida ei-inhimillisiä ei voida verrata esimerkiksi eläintieteen representaatioihin, koska runouden tavat esittää ei-inhimillisiin liittyviä kannanottoja ovat täysin omaleimaisia. Vaikka runous hyödyntää representaatioissa reaali maailman ei-inhimillisiä ja niitä koskevaa tietoutta, käyttää se hyväkseen myös fantasiaa ja spekulointia, kuten myös ei-inhimillisiä koskevia ajatuskuvioita, joita syntyy erilaisten merkitysten ja vuorovaikutussysteemien kuvittelemisesta. Tällainen runous esittelee ihmisen ja ei-inhimillisen välisen suhteen etäisyyttä ja läheisyyttä, kuten myös mahdollisia erilaisia kytköksiä suhteen osapuolien jakamassa kollektiivissa. (Lummaa 2010, 183–184.)

Tutkielmassani esitellyt runot pureutuvat ihmisen ja ei-inhimillisen väliseen suhteeseen, ei-inhimillisen asemaan yhteiskunnassa ja erilajisten erilaisiin asemointiin yhteiskunnassa runoudelle tyypillisin keinoin. Tulkitsen runoja yhteiskunnallisena runoutena, koska niissä on paljon piirteitä, joilla pyritään ottamaan kantaa ei-inhimillisen kokemaan hierarkkiseen sortamiseen ihmisen toimesta. Seuraavassa alaluvussa keskitytään yhteiskunnallisen runouden piirteiden käsittelyyn ja pohditaan, onko kaikki runous yhteiskunnallista. Toinen runoanalyysin alaluvuista nostaa esiin muutaman tärkeän tulkinnallisen työkalun, joista erityisesti affektiteoria tuo syventäviä näkökulmia runojen tulkintaan.

2.4.1 Yhteiskunnallinen runous politisoituneiden eläinten asialla

Yhteiskunnalliset aiheet korostuvat taidealoilla sykleissä. 1960- ja 1970-luvuilla Suomessa haluttiin runoudessa pyrkiä vaikuttamaan ja avaamaan keskusteluja aiheilla, joita leimasi erityisesti maailmanpoliittinen ahdistus. (Alanen & Toivio 2012, 8–9.) 1960- ja 1970-luvun suomalaisen runouden aiheet alkoivat keskittyä myös luontoon ja ihmisen luontosuhteeseen. Runouden avulla keskusteltiin eläinten oikeuksista ja tavasta esittää niitä. (Lummaa 2010, 11–12.)

Lummaan (2010, 11–12) mukaan Suomessa jo 1950-luvulla alkaneet runous- ja luontokäsitysten muutokset voimistuivat 1970-luvulla luonnontieteiden kehityksen, yhteiskunnallisten muutosten ja uusien teknologisten innovaatioiden myötä. Yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten myötä myös ympäristöongelmat lisääntyivät, minkä takia luonto alettiin nähdä välinearvon sijasta itseisarvona, johon ihmisen toiminnalla on suuri vaikutus. Näiden murrosten ristiaallokossa runous muuttui aiheiltaan koskemaan yhteiskunnallisia ja arkipäiväisiä asioita puhekielisessä ja medioita ilmaisutavoiltaan lähenevässä muodossa. Runoudessa noustiin puolustamaan eläinten oikeuksia sekä keskustelemaan erilaisista näkemyksistä koskien luontosuhdetta, luontoa ja eläimiä.

Runoudessa aiemmin symbolisena elementtinä toimineet eläimet muuttuivat 1970-luvulla konkreettisemmiksi. Enää eläimet eivät esittäneet inhimillisen todellisuuden osa-alueita, vaan niillä oli yhteys todellisiin eläimiin. Runojen eläimet heijastelivat reaali maailman eläinten kokemaa ahdinkoa, vaikka toimivatkin samaan aikaan myös kielellisinä ja kuvallisina elementteinä. Lummaa korostaakin runouden aiheina juuri lintujen tuntemista, niiden merkitysten ja oikeuksien pohtimista sekä niiden kohtaamista ilman inhimillistämistä, mistä syystä näitä aiheita käsiteltäessä lintuja on kuvattava konkreettisesti eläiminä. (Lummaa 2010, 11–12.) Tätä näkökulmaa pystyy laajentamaan kaikkia eläimiä koskevaksi. Usein eläimet ovat toimineet symbolina jollekin, eikä kirjallisen tarkastelun kohteena ole ”eläin sinänsä”, vaan sille annetut merkitykset. Kettu symboloi oveluutta, muurahainen voimaa ja ahkeruutta, koira ystävällisyyttä ja lojaaliutta, hiiri arkuutta. Kuitenkin yhteiskunnalliselle runoudelle on tyypillistä ympäröivän maailman aiheiden kommentointi ja keskustelun herättäminen. Siksi tutkielman aineistojen runoja onkin käytetyn näkökulman kannalta hedelmällisintä tulkita vasten reaali maailman tapahtumia ja yhteydessä oikeisiin eläimiin.

Yhteiskunnallisesti kantaaottavan runouden määrittelemineen on haastavaa. Runoutta ei voi koskaan kirjoittaa tyhjiössä, vaan se on aina kirjoitettu yhteiskunnan sisäpuolella, jolloin siihen vaikuttavat vallitsevat merkitysjärjestelmät. Runouden avulla niitä voidaan joko toisintaa tai kyseenalaistaa. Yhteiskunnallisen runouden tehtävänä on kuitenkin havainnoida, representoida ja arvioida vallitsevia yhteiskunnallisia olosuhteita. Runouden yhteiskunnallisten aiheiden esittäminen ei kuitenkaan ole niin yksioikoista, vaan usein ne näyttäytyvät lukijalle tulkinnanvaraisena. Runojen avulla lukija voi käsitellä ja kyseenalaistaa maailmassa vallalla olevia ilmiöitä, ja runon tulkitsija voi itse loppupeleissä päättää, ilmeneekö runon sanoma hänelle yhteiskunnallisessa merkityksessä vai ei. Runous kuitenkin mahdollistaa uuden tavan käsitellä yhteiskunnallisia asioita vapaalla ilmaisullaan ja mahdollisuudella kielellisiin kokeiluihin. (Alanen & Toivio 2012, 7–11.)

2.4.2 Figuurit, troopit ja affektiivisuus

Kuvallisuus on ilmiö, joka on juuri runoudelle tyypillistä. Kuvallisuus on kietoutunut syvälle kielen rakenteisiin ja muotoihin, ja niiden avulla voidaan tuoda kokemus sanoiksi ja luoda erilaisten ilmausten välille uusia yhteyksiä, jolloin niiden merkityssisällöt laajenevat. Kuvallisuus voidaan jakaa kahteen luokkaan, trooppeihin ja figureihin. Yksinkertaistettuna troopit ja figuurit erottaa toisistaan se, että trooppeihin sisältyy käsitteiden välinen merkityssiirtymä, jossa kahden erilaisen käsitteen liittyessä yhteen syntyy uusia merkityksiä, kun taas figuurit ovat pääasiassa vakiintuneita lausekuvioita. Figureja luetaan ja tulkitaan siis kirjaimellisesti, kun taas troopit vaativat kuvainnollisempaa lähestymistapaa. (Parkko 2014, 21–23.)

Erittelen analyysiosiossa tarkemmin runoille ominaista kuvakielisyyttä. Siellä keskeisimpinä termeinä ja runoanalyysin työkaluina toimivat muun muassa troopeista metafora, symboli, vertaus ja personifikaatio. Figureista tärkeimpiä ovat esimerkiksi puhuttelu, ironia ja erilaiset velvoittavat figuurit. Kuvakielisuus on tiukasti yhteydessä affektiteoriaan, koska runon kielellisyys ja sen vastaanottaja toimivat affektiivisessä vuorovaikutussuhteessa. Affektit toimivat ihmisen ruumiissa, mutta ne vaativat aina taustalleen tietoisuuden. Lukija reagoi tekstin synnyttämiin affektioihin, jolloin vaikutus näkyy sekä fyysisesti että ajatuksen tasolla. (Kainulainen 2012, 128.)

Erittelen seuraavaksi affektin käsitteen merkityksiä, sillä hyödynnän sitä analysoidessani kohtia, joissa affekti muodostuu ja sillä pyritään vaikuttamaan lukijaan. Pyrin affektin käsitteen avulla osoittamaan, miten affektiivisuus on yksi vaikuttamisen keinoista kohdeteoksissani. Suomessa affektin käsitteeseen kirjallisuudentutkimuksessa ovat omalla tutkimuksellaan vaikuttaneet muun muassa Anna Helle ja Pia Hekanaho. Hekanaho (2011, 35) korostaa, kuinka affektiivisuus on suuri osa lukijan lukukokemusta sekä sen vaikutusta lukijan mielihyvän muodostumisessa. Kyse on siis tunteen välittämisen ja välittymisen tutkimuksesta. Affektiivisuuden vuoksi lukija voi kokea lukiessaan erilaisia tuntemuksia jännityksestä ahdistukseen ja ilosta häpeään. Tunteet ovat siis merkittävä osa lukijan ja kohteen vuorovaikutusta.

Emootiot ja affektit ovat keskeisimpiä käsitteitä, kun tutkitaan tunteita koskevaa kirjallisuutta. Affektin käsite rinnastetaan tunteeseen eli emootioon, mutta merkityssisällöltään se on monimuotoisempi, jolloin sitä ei voi pitää tunteen synonyymina (Tieteen termipankki). Affekti ei siis ole synonyyminen käsitteiden tunne tai tuntemus kanssa eikä affekteja tutkittaessa ei siis ole tarkoitus tutkia yksittäistä emootiota, kuten ilo tai ahdistus. Emootion käsitettä käytetään usein psykologisen tutkimuksen yhteydessä, affektin käsite puolestaan liittyy läheisesti filosofiseen ja esteettiseen näkökulmaan. (Helle 2012, 57–58). Affekti syntyy, kun tuntemus välittyy lukijan ulkopuolelta, tekstissä ilmenneen tekijän aikaansaamana, ja affektiivisuutta tutkittaessa keskiöön nostetaan tekstissä käytetyt keinot, joita tunteiden välitykseen käytetään (Helle 2016, 109).

Affektin laajemman merkityssisällön takia se sopii käytettäväksi emootion käsitettä paremmin analysoitaessa Terhon ja Kilven teoksia. Affektiivisuutta ilmenee kaikilla kielen tasoilla: prosodisissa piirteissä, kieliopillisissa keinoissa, typografiassa, lauseen rakentumisessa ja sananvalinnoissa. Erityisen selvästi se näkyy esimerkiksi voimasanoissa, huudahduksissa ja affektisissa johdoksissa. (Karvinen 2014.) Tällaisia erityistä affektiivista merkitystä kantavia yksittäisiä sanoja käsittelen myöhemmin luvussa 4.1 (”Eläimet ymmärretään aina väärin” – runojen kielelliset tehokeinot).

Vakuuttaminen perustuu kuulijoihin ja tunnetiloihin, joita heissä herää vakuuttamisen seurauksena (Aristoteles 1997, 11). Tästä syystä tunteiden välityksellä ja kohdeyleisön tunteisiin vetoamisella on tärkeä asema argumentoinnissa. Vastaanottajan vakuuttaminen on

helpointa silloin, kun puhuja asettaa itsensä kuulijan asemaan (Burke 1969, 58–59). Hekanahon (2011, 35) mukaan tunteista kirjoittamisen lisäksi ruumiillisiin tuntemuksiin liittyvä affektin käsite jäsentää myös samalla kulttuurisia kokemuksiamme. Affektiivisuudella voidaan vaikuttaa niin henkilöhahmojen tunteiden kuin lukijan oman kokemuksenkin kautta ja affektiivisuus voi välittyä sekä henkilöhahmojen välillä että sanallisesta muodosta lukijalle – samalla tavalla affektiivisuudella voidaan vaikuttaa proosan lisäksi myös runoudessa (Helle 2013, 8, 14–15).

Elina Valovirran (2011, 284–286, 291–293) mukaan lukija ei pysty olemaan täysin objektiivinen lukemaansa tekstiä kohtaan, vaan hän luo aina affektiivisen suhteen tekstin sisältöön. Kuitenkin reagoiminen eri affekteihin on aina yksilökohtaista. Eri lukijat samaistuvat eri affekteihin helpommin ja esimerkiksi ahdistumisen tunne voi syntyä hyvin erilaisista asioista. Samaistua voi esimerkiksi hahmon kokemiin tunteisiin tai luonteeseen, mutta toiset voivat kokea hahmojen elämäntilanteet ja heille sattuvat tapahtumat samaistuttavampina.

James Phelan (2005, 24–25) korostaa myös tulkinnan kannalta olennaista piirrettä, kuinka lukijassa syntyy tunteita sekä kertojaa että tämän elämäntilanteita ja -kokemuksia kohtaan. Vaikka Phelan puhuukin proosan tulkinnassa, voi ajatuksen siirtää samankaltaisena myös runoanalyysiin. Kielelliset valinnat synnyttävät lukijassa tunnetiloja, joiden avulla lukija pystyy tekemään tekstistä omanlaisensa tulkinnan.

3 ”[lähikuva apinan pitkistä silmäripsistä]” – ei-inhimillisten esittämisestä

Eläintarina? / Ei sitäkään voi kertoa, lapseni. / Ei ole kaunista eläintarinaa. /
Ne ovat nyt kaikki surullisia, / eläimillä on niin vaikeat ajat, / ne ovat
menettäneet kaiken, / vapautensa, laitumensa, metsänsä / ja murehtivat sitä.
(*Animalia*, 77.)

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten erilaisia eläimiä representoidaan Kilven ja Terhon runoissa. Millä tavalla erilaisia eläimiä ja eläinlajeja esitetään, poikkeavatko esitystavat toisistaan, sekä millaisia merkityksiä ja käsityksiä niihin liitetään? Pääluke on jaettu pienempiin alalukuihin sen mukaan, mihin kategoriaan eläimet voidaan asettaa. Jako ei ole taksonominen, vaan se on tehty sen mukaan, millaisiin ryhmiin ihmiset yleisesti jakavat eläimet suhteessa itseensä niin hyödyn kuin käyttötarkoituksen kannalta.

Outi Ratamäki (2009, 38–41) on määrittänyt, kuinka ihmisen suhtautuminen eläimeen muodostuu. Ihmisten omien kokemusten ja kohtaamisten lisäksi myös erilaiset ulottuvuudet muokkaavat eläimeen kohdistuvia käsityksiä. Luonnontieteelliseen ulottuvuuteen liittyvät eläinlajin fyysiset ja biologiset ominaisuudet sekä käyttäytyminen muokkaavat ihmisen mielikuvaa eläimestä. Fyysisiin ominaisuuksiin ja biologisiin piirteisiin vedoten voidaan eläin asettaa tiettyyn paikkaan yhteiskunnassa ja tietynlaiseen asemaan ihmiseen verrattaessa. Kulttuurihistorialliseen käsitykseen sisältyvät eläinten erilaiset käyttötarkoitukset, joihin he ovat soveltuneet ominaispiirteittensä ansiosta. Ihminen on aina käyttänyt erilaisia eläimiä konkreettisenä tavarana tai välineenä, mutta sen lisäksi myös symbolisena merkityksenä. Kulttuurihistorialliset käsitykset eläimistä ovat muodostuneet aikojen saatossa, mutta ne eivät pysy täysin muuttumattomina, vaan ne muokkautuvat ajan kuluessa ja tiedon lisääntyessä. Kulttuurisilla käsityksillä on suuri vaikutus yhteiskunnalliseen järjestäytymiseen, ja tästä syystä eri kulttuureissa eläinten asema voi poiketa toisistaan hyvin paljon. Yhteiskunnallisessa kontekstissa eläintä määrittää esimerkiksi lainsäädäntö ja elinkeinorakenne. Muutokset esimerkiksi elinkeinorakenteessa vaikuttavat ihmisen ja eläimen väliseen suhteeseen. Eläimen arvoa ja asemaa yhteiskunnassa ja verrattuna ihmiseen määrittävät erilaiset kategoriat, joita yhteiskunnassa tuotetaan. Tällaisia kategorioita ovat muun muassa lemmikki- ja tuotantoeläimet.

Peter Singer esitti jo alun perin vuonna 1975 julkaistussa teoksessaan *Animal Liberation* (2009, 1–23), että kaikki eläimet ovat tasa-arvoisia. Singer perustelee teoksessaan, miksi

eettiset periaatteet, joilla taataan ihmisten välinen tasa-arvo, tulisi ulottaa myös eläimiä koskevaksi. Hän ei koe, että eläimille olisi taattava samanlainen kohtelu ja oikeudet kuin ihmiselle, koska ihmisellä ja eläimellä on lajikohtaisia eroja. Singer kuitenkin näkee tasa-arvon ihmisen ja eläimen välillä tarkoittavan sitä, että kaikkien osapuolien tarpeet koettaisiin yhtä tärkeiksi.

Itseisarvolla viitataan Immanuel kantin kehittelemään jaotteluun, jossa olennot toimivat päämäärinä itsessään, jolloin he ovat arvokkaita sellaisenaan. Välinearvon Kant on määritellyt siten, että olennot toimivat välineenä jonkin toisen asian saavuttamiseksi, jolloin niiden arvo on sidottu siihen, kuinka hyvin he tässä asemassa toimivat. (Aaltola 2013, 26.) Onko eläin henkilö vai esine? Voisiko eläimellä itseisarvoa? Onko ihminen eläin, vai tuleeko ihminen erottaa eläimestä? Edellä esitettyihin kysymyksiin ei löydy yksiselitteistä vastausta, mikä kertoo eläimyksen määrittelyn kompleksisuudesta sekä ihmisen ja eläimen ongelmallisesta suhteesta. Lain mukaan eläin on määritelty esineeksi, ovathan muun muassa lemmikkieläimet ja hyötyeläimet jonkun ihmisen omistuksessa ja niiden arvoa voidaan mitata rahassa. Eläinten itseisarvo ja moraalinen arvo on yhtä lailla haastavaa määrittellä, ja käsitteiden määritelmä eläinten kohdalla on jatkuvassa liikkeessä.

Runoudella pystytään esittämään ei-inhimillisen kokemaa maailmaa, olemista ja ulkomuotoa samalla tavoin kuin tieteelliselläkin tekstillä. Ei-inhimillinen oleminen on vaikuttanut runouteen, ja sen seurauksena runot ovat alkaneet kertoa ihmisen eläinsuhteesta, mutta myös eläimistä eläiminä. (Lummaa 2015, 133–135.) Kuinka voi kuitenkin ymmärtää ja toisintaa sellaista, joka ei jaa yhteistä kieltä eikä ymmärrystä maailmasta? Kuinka tulkita sellaista runossa esitettyä ei-inhimillistä, jota on totuttu lukemaan symbolisessa merkityksessä? Runoudessa on alettu haastamaan essentialisoivat kuvaukset eläimistä, joten myös niiden lukeminen vaatii uusia näkökulmia. Ei-inhimillisen oleminen on ihmisten antamista merkityksistä riippumatonta, jolloin myös runojen lukemisen pitäisi purkaa inhimillisiä oletuksia ei-inhimillisistä ja kuljettaa silti tulkinnan rinnalla ajatusta eläimistä eläiminä, jotka elävät reaali maailmassa vuorovaikutuksessa kanssamme. (Lummaa 2016, 80–81.) Lummaata (2016, 81) mukailen tulen tutkielmassa lukemaan runojen ei-inhimillisiä aktiivisina toimijoina, pyrin purkamaan ei-inhimillisiin liitettyjä inhimillisiä merkityksiä ja paljastamaan antropomorfisia piirteitä, joiden avulla samaan aikaan pyritään herättämään lukijassa affekti mutta jotka myös jatkavat hierarkkisen toiseuttamisen vahvistamista ja eläinten inhimillisten merkitysten toistamista.

3.1 ”Lentää siinä. Vapaasti.” – luonnoneläimet vapauden ilmentäjinä

Maapallolla eletään yhdessä, rinnakkain, mutta kuitenkin elämistä värittää taistelu ja kilpailu. Olisiko ihmisillä ja eläimillä mahdollisuus elää rauhanomaisesti ja symbioottisessa suhteessa? Ihminen on voittanut konfliktit eläinten kanssa lisääntymällä ja levittäytymällä eläinten asuttamille alueille. Ihminen on tehnyt muutoksia niin maaperään kuin ilmakehäänkin, joilla on järkytetty ekosysteemejä ja aiheutettu eläinten sukupuuttoaaltoja. Ihmisen kiihdyttämän ilmastonmuutoksen vaikutukset vaikuttavat eläinten elinolosuhteisiin, jonka vaikutukset näkyivät jo 1980-luvulla, vaikka niistä ei niin paljoa puhuttu kuin 2000-luvulla.

Animaliassa esitetään ilmaston vaihtelusta johtuvat ongelmat eläimille: ”On vielä pieniä sammakonpoikasia / - - / On vielä pääskysyä. // Lyhyiksi ovat käyneet kesät. / Ennen tähän aikaan ei ollut vielä syksy.” (*Animalia*, 14.) Runossa tuodaan esiin kesien lyhentymisen, joiden takia poikaset eivät ehdi kasvamaan, ennen kuin kylmät ilmat jo saapuvat, jolloin he kuolevat. Myöskään muuttolinnut eivät ehdi kylmän edestä etelään, johon pääskysset lähtevät aikaisintaan elokuussa, mikä vaarantaa sekä poikaset että aikuiset linnut. Syytä kesien lyhentymiselle ei kerrota, mutta sen vaikutus on tuhoisa ei-inhimillisille. Ilmaston vaihtelun lisäksi eläinten elinympäristöllä on suuri vaikutus heidän kykyynsä säilyä hengissä. Ihmiset ovat vieneet eläimiä vieraslajeiksi alueille, joille he eivät kuulu, ja näin järkytetty luonnon tasapainoa. Eläinlaji on saatettu myös tietyiltä alueilta metsästää niin, että jokainen yksilö on tapettu, millä on ollut suuri vaikutus lajien väliseen tasapainoon.²⁰ Ihmisillä on kuitenkin myös mahdollisuus pelastaa, auttaa ja elvyttää. Herää kuitenkin kysymys, kuinka paljon ihmisen tulee puuttua luonnontilaan ja vaikuttaa eläinten välisiin suhteisiin. Pitääkö luottaa vain luonnonvalintaan vai kuuluuko ihmisen esimerkiksi pelastaa uhanalaisiksi muuttuneita lajeja ja eläimiä? *Animaliassa* vastaus on selvä, uhanalaiset eläimet ovat tarpeellisia ja niiden lajien elvyttäminen on merkityksellistä: ”- - synnyn minä kuin metsänelävä / vapaa mutta uhanalainen, / kevyt ja unohdettua nautintoa täynnä, / talviuni jäsenissä / yhtäikaa levon ja rasiuksen kaltaisena.” (*Animalia*, 8) ja ”uhanalainen eläin / äkkiä runsastunut” (*Animalia*,

²⁰ Sudet ammuttiin Yellowstonen kansallispuistosta 1930-luvulla osana suurten petoeläinten hävitysohjelman. Tästä seurasi peurakannan suuri kasvu, joka vaikutti kasvukannan supistumiseen. Susikanta palautettiin takaisin Yellowstoneen 1995, mikä vaikutti suuresti alueen ekosysteemiin. Ks. esim. <https://www.yellowstonepark.com/things-to-do/wolf-reintroduction-changes-ecosystem>

21). Uhanalaisia eläimiä kuvataan *Animaliassa* hyvin ihmeellisinä, ja lajien elpyminen on lahja, josta ihmisen tulisi osata ”ihailla, iloita, nauttia” (*Animalia*, 21).

”Harvinainen lintu munii neljä harvinaisen kaunista mulkkua tuolillesi / jossa tapaavat istua. / Kysymys kuuluu: voitko siirtää mulkut jotta itse pääset istumaan?” (*Muistaks*, 109.) *Muistaks* esittää kyseenalaistavamman suhtautumisen uhanalaisten eläinten kohteluun. Runo asettaa vastakkain ihmisen halun tyydyttää omia mieltymyksiään, joita tässä tapauksessa ei päästä täyttämään, jos ihminen ei siirrä harvinaisen linnun munimia mulkkuja pois. Kysymyksen asettelu antaa olettaa, että mulkut voivat olla vaarassa, jos ne siirretään, tai emolintu voi hylätä ne. Runo herättää monia kysymyksiä: Milloin ihmisen on oikeus toimia itsekkäästi eläinten kustannuksella? Onko se sallittua tilanteissa, joissa ei-inhimillisten olentojen ja ihmisten intressit asettuvat vastakkain? Missä tilanteissa ihmiskeskeisyys on edelleen perusteltu eettinen lähtökohta? Runo esittää myös ihmisen tarpeen tyydyttää mielihalujaan pilkallisesti: Tarvitseeko todella vaarantaa harvinaisen linnun munimat mulkut vain siksi, että ihminen pääsee istumaan tuolille, jossa ihminen tapaa istua? Eikö ihminen voisi luopua turhamaisuudestaan ja muuttaa tottumuksiaan istumalla jonnekin muualle, niin mulkut eivät vaarantuisi?

Eläimet ovat asuttaneet ensin alueita, joihin ihminen on tunkeutunut ja syrjäyttänyt eläimet:

Ja ehkä perhoset sukupolvi toisensa jälkeen, / hauraimmat kaikista, / ja kyyni ja sisiliskoni ja sammakkoni / viihtyvät sillä paikalla. / Se kuuluu viimeinkin niille kokonaan / niin kuin alunperin oli tarkoitus. / Ihmiskeskeisyyden aika on ohi. / Luonnon maailmankausi minun kohdallani alkaa. (*Animalia*, 50.)

Animaliassa esitetään eläinten jäävän asuttamaan alueita sukupolvi toisensa jälkeen, vaikka ihmiset niiltä katoaisivat. Luonnoneläimet pärjäävät, ja jopa viihtyvät, ilman ihmisen läsnäoloa, ovatpa he sitten kuinka hauraita tahansa. Runon puhuja esittää oman poistumisensa kauniina ja luonnollisena tapahtumana, jonka seurauksena ei-inhimilliset saavat vapaasti asuttaa aluetta, joka niille on alun perin kuulunutkin, ennen kuin ihminen on tullut valtaamaan siltä omaa elintilaansa.

Ihmisten ja luonnoneläinten eläminen samoilla alueilla on synnyttänyt ongelmia suhteen molemmille osapuolille. ”Mutta varuillamme me olemme / myrkyllisyyteen saakka.” (*Animalia*, 45.) Vapaana elävien luonnoneläinten omakohtaiset kertomukset kokemuksistaan, kuten edellä olevassa lainauksessa kyy toimii puhujana, tuovat heidät

lähemmäksi lukijaa, jolloin empatian kokeminen runossa puhuvaa ei-inhimillistä kohtaan on mahdollista. Kyyille on annettu runossa kyky puhua omista peloistaan, jolloin se näyttäytyy lukijalle inhimillisenä olentona, johon on helpompaa samaistua. Kyy puree viimeisenä puolustautumiskeinonaan, mitä myös runossa puhuva kyy pyrkii muistuttamaan.

Kyiden suurin vihollinen on ihminen ja moni kyy kuolee ihmisen tappamana, koska se herättää pelkoa. Kyy on ainoa Suomessa elävistä eläimistä vaarallisesti myrkyllinen ihmisille, mutta terveelle aikuiselle purema ei ole vaarallinen.²¹ Kyyvihasta uutisoidaan²² ja keskustelupalstoilla jaetaan ohjeita kyiden tappamiseksi. Myös *Animaliassa* nostetaan kyyviha keskustelunaiheeksi: ”Tunteet minua kohtaan ovat voimakkaat ja kahtalaiset. / Ihminen on valinnut niistä vihan. / Minä en.” (*Animalia*, 45.) Eläimet eivät valitse vihaavansa ihmistä, samalla tavalla kuin ihminen voi päättää vihaavansa tiettyä eläinlajia. Ihminen saattaa projisoida omia tunnetilojaan eläimiin ja kuvittelee eläimenkin hyökkävään ihmisen kimppuun, koska vihaa tätä, vaikka eläin hyökkää puolustautuakseen kokemaltaan uhalta. Viha perustuu usein pelkoon, aikaisempiin negatiivisiin kokemuksiin tai opittuun käytökseen. Lainauksessa kuitenkin implikoidaan, että ihminen voisi valita myös toisenlaisen tunteen kytä kohtaan, koska tunteiden ollessa voimakkaita, ne ovat kuitenkin myös kahtalaisia, kahdeksi erilaiseksi osa-alueeksi jakautuneita.

”Oi jospa mummojen silmistä hyppisi pieniä sammakoita, / ne ovat käyneet niin vähiin, niitä tarvitaan.” (*Animalia*, 80.) Ihminen usein unohtaa omien itsekkäiden tarpeittensa takia, että jokaisella eläimellä on oma paikkansa maailmassa, jossa he toteuttavat oman merkityksensä ekosysteemissä. Esimerkiksi edellisessä kappaleessa käsitellyt kyyt pitävät tuholaiseläinkannat kurissa, mutta silti kytä tapetaan turhaan. Vaikka kyseinen laji ei näyttäytyisi suoraa ihmisen kannalta tarpeellisena, on se todennäköisesti jonkun isomman pedon ravinnonlähde, jolloin ekosysteemi pysyy tasapainossa. Lainauksessa runon puhuja toivoisi olevan keino, jolla harvinaistuvia lajeja saataisiin elvytettyä, ennen kuin sukupuutto uhkaa heitä. Puhuja ei esitä mitään realistista keinoa, jolla sukupuuttoa voisi ehkäistä, minkä takia tilanne vaikuttaa jo toivottomalta. Sammakkolajien häviämisestä uutisoidaan harvemmin, koska ihmiset kokevat empatiaa todennäköisemmin nisäkkäitä kohtaan, jolloin

²¹ Ks. esim. <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymparisto/artikkeli-1.402774>

²² Ks. esim. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kyykaarmeet-vahenevat-kun-rakentaminen-ja-tiet-sirpaloivat-niiden-elinymparistot/7497690?previewDate=08-01-2015%2022:15%20Europe/Helsinki/api/fragment/html?ohjelmat-elc#gs.tf5cha>

niitä koskevat uutiset saavat suurempaa näkyvyyttä ja myyvät paremmin. Runo muistuttaa lukijaa kokemaan huolta myös lajeista, jotka tärkeystään huolimatta saattavat jäädä vähemmälle huomiolle.

”Apina nukkuu nurmikolla. / Kesätuuli puhaltaa ohutta turkkia / [lähikuva apinan pitkistä silmäripsistä] / Lila perhonen laskeutuu nenälle / Kärpäset pörisee kovaa ja autot tööttäilee kaukana / Se apina uneksii / Ei uneksikaan! :OD / Se nukkuu vaan ja kerää voimia :J” (*Muistaks*, 46.) Terhon teoksessa luonnoneläimet esitetään usein viattomina, elämästä nauttivina ja vapaina luontokappaleina. Ihmisten maailma ei tavoita luonnoneläinten huoletonta elämänmenoa, mutta se on silti taustalla jatkuvasti läsnä, mikä ilmenee esimerkiksi autojen kaukaisena hälinänä. Eläimen ja ihmisen maailma ovat sulassa sovussa keskenään, jolloin kummallekin löytyy siitä oma tilansa. Terhon runojen sopusointu tuo mielenkiintoisen kontrastin Kilven teoksen yhteiselon haasteellisuudelle.

Runojen puhujat tulkitsevat runoissa usein eläinten toimivan heitä palvellakseen, mutta antavat siitä usein kuitenkin myös kiitosta: ”Kuulen mieluisan yllätyksen / kun ystävällinen heinäsiirkka soittaa mulle viulukonsertin / ja rapsutan sitä kiitokseksi leuan alta. / Sillon silmät kiinni ja se hymyilee :3” (*Muistaks*, 29.) Runon puhuja liittyy itseään palveleviin eläimiin usein antropomorfisia piirteitä. Koska ihminen pitää omaa kehoaan normina, on ei-inhimillisen kuvaaminen ongelmallista; ei-inhimillistä toisintaessa ihminen saattaa huomaamattaan liittää omia normin mukaisia antropomorfisia piirteitä ei-inhimilliseen (Ruonakoski 2011, 141). Antropomorfisen katseen kautta itse eläin jää sivuosaan, ja häntä kuvataan runon puhujan kokeman ilon kautta. Runon puhuja näkee heinäsiirran hymyilevän, koska on itse iloinen kuullessaan hänen soittavan.

Runon haluaa myös ohjata eläimiä omilla neuvoillaan, koska uskoo tietävänsä asiat paremmin: ”kuulu taas jotain mutinaa ja nahistusta maasta... / siel oli kimalainen joka oli ahnehtinut liikaa hunajapölyä turkkiinsa... / Sanoin sille ettet tarvi kaikkea koska voit lentää. / Se oli niin kaunis et aurinko punasteli :OJ” (*Muistaks*, 31.) Runon puhuja on todennäköisesti ihminen, koska hänen esitetään puhuvan kimalaiselle ihmisten kielellä. Ihminen neuvoo kimalaista olemaan ahnehtimatta liikaa hunajapölyä ja perustelee sitä sillä, että kimalainen liikkuu lentämällä. Runosta ei selviä, totteleeko tai edes ymmärtääkö kimalainen ihmisen antamaa neuvoa. Ihmiset näyttävät Terhon runoissa olevan hierarkkisessa asemassa korkeammalla kuin ei-inhimilliset. Ihmiset jakelevat kyselemättä

neuvoja, kiittävät konsertista rapsuttamalla ja tulkitsevat ei-inhimillisten eläinten ilmeitä oman mielialansa mukaan. Ihmisien ei kuitenkaan esitetä käyttävän valta-asemaansa kuitenkaan väärin, niin kuin *Animaliassa* vähintäänkin vihjaillaan.

Eläimyys nähdään Terhon runoissa usein tavoitteellisena. Ihminen on liian rajoittunut ja normien säätelemä, että haluaisi tai pystyisi poistumaan omalta mukavuusalueeltaan. Eläimeksi muuttuminen avaa ihmiselle erilaisen maailman, jonka avulla voisi toteuttaa myös erityisesti ihmisille tärkeäksi koettuja tarpeita: ”Moikka / kuulin että olisit kiinnostunut muuttumaan kärpäseksi?! / Tapaisit uusia ihmisiä, ehkä jopa rakastuisit! Mitä sanot?” (*Muistaks*, 10.) *Animaliassa* ihmisen näkökulmaa maailmaan pyritään laajentamaan esittämällä se luonnossa elävien eläinten, kuten perhosen, kyyn ja hyttysen, perspektiivistä. Esitetyt näkökulmat ovat ihmisille haastavampia omaksua, koska hyönteisten ja matelijoiden ruumiillisuus on poikkeavaa nisäkkäiden ruumiillisuudesta, johon ihmisen on helpompi samaistua. Samaistumisen helpottamiseksi käärme on pistetty kertomaan oman ruumiillisuutensa eduista: ”Mutta varuillamme me olemme / myrkyllisyyteen saakka. / Se on henkisesti hyvin rasittavaa / pitkälle ruumiille. / Mutta jos tietäisitte / miten se nauttii auringosta... / Kateeksi kävisi tämä alituinen hengenvaara.” (*Animalia*, 45.) Ihminen tuntee helpommin empatiaa sellaisia ei-inhimillisiä kohtaan, jotka muistuttavat eniten ihmistä keholtaan, liikkeiltään ja ominaisuuksiltaan.

”Ohut ja terve hiiri kertoo: / ’varo astumasta risujen naamioimaan koloon’ / Tuuve Hampurilainen Nisula / tipahti ensimmäisenä risujen naamioimaan koloon” (*Muistaks*, 13.) Ei-inhimilliset esitetään Terhon teoksessa ihailtavina olentoina, kun niiden vastinpariksi nostetaan epäterve ihmishahmo. Eläimen elämänhallinta osoitetaan runossa olevan parempi kuin ihmisen. Hän pääsee jakamaan ihmiselle neuvoja, mutta ihminen ei niitä kuuntele. Eläin esitetään järkevänä, terveenä ja ystävällisenä, ja vastakohtaksi nostetaan tyhmä ja lihavaksi assosioituva ihminen. Lukija voi mieltää ihmisen lihavaksi johtuen vastinparinsa laihtumisen ja nimessä esitettyjen roskaruokien takia. Ihmisten maailma toimii toistuvana vastinparina molemmissa teoksissa eläinten maailmalle, ja niiden yhteen törmätessä ihmisten maailma näyttäytyy käsittämättömämpänä tapana jäsentää sitä: ”väiski on must kaunis nimi. / jotenki sellanen kuninkaallinen. / tulee mieleen pähkinöistä tehty kruunu. / oravakuninkaalla on sellanen...” (*Muistaks*, 38.) Eläinten maailmassa ei ole samanlaista hierarkkista jäsentelyä kuin ihmisillä. Tässä runossa tuodaan esiin ihmisten maailman huvittavuus siinä, kuinka osa nimistä mielletään kuninkaallisiksi ja kuinka tietyt symbolit ilmentävät sosiaalista asemaa.

Lukijan voi olla haastavaa kokea empatiaa teoksissa esitettyjä ei-inhimillisiä kohtaan, jotka eroavat merkittävästi ihmisen ruumiillisuudesta. Toiseutta lieventämään on esimerkiksi hyttyselle annettu antropomorfisia piirteitä: ”tai lähteä laulaen lentoon ikkunalasista / helisevän läiskäyksen jälkeen” (*Animalia*, 46). Hyttynen ei osaa laulaa, ainakaan tavalla, jollaiseksi laulaminen inhimillisessä mielessä mielletään, eikä heidän inisevää ääntä usein verratakaan laulamiseen. Hyttynen lähtee runossa pakoon uhkaavaa tilannetta, jossa hän on meinannut menettää henkensä, mutta runon puhuja kuvaa sen tapahtuvan ”laulellen”. Aivan kuin hyttynen olisi hilpeä ja vähän pilkkaisi ihmistä, joka on juuri yrittänyt tappaa tämän. Hyttynen erilaisuus on niin ihmisestä poikkeavaa, että ihmisen täytyy erilaisuutta lieventää tuomalla hänet lähemmäksi inhimillisyyttä liittämällä häneen antropomorfisia piirteitä.

Terhon ampiaisia käsittelevät runot muistuttavat myös ötököiden lyhyestä elinkaaresta: ”ampiaine lens haamun läpi ja muuttu valkoseks :O/ / ...näytti pajunkissalt pikkasen :OJ / Meit ei olis enää siin vaihees :OJ” (*Muistaks*, 134) sekä ”tääl paistaa aurinko ampparilettuja :J / kerran eilen yks amppari ei jaksanu seurata mua / siel oli sevrerran jo viileet / :OJ” (*Muistaks*, 135). Ampiaiset tekevät paljon työtä, mutta kuolevat silti viileän tultua. Vaikka runoissa lentämisen luomaa vapaudentunnetta ja ampiaisen kaunista ulkomuotoa ihailaan puhujan toimesta, muistutetaan silti niissä myös lajin elämän realiteeteista. Terhon ampiaisrunot eivät ole samalla tavalla huolettomia, kuin Kilven lauleleva itikka esitetään olevan.

Ihminen pystyy omaksumaan omaan kokemuspäänsä eläimen osoittaman näkökulman tarkkailemalla eläimen kehon liikkeitä ja eleitä. Ihmisille vieraammat toiminnan elementit, kuten vesi ja ilma, voivat avautua uudessa merkityksessä ja luoda erilaisia näkökulmia olemiseen, kun seuraa sellaisten eläinten elintapoja, jotka ovat kotonaan näissä elementeissä. Maailmankuvan laajeneminen ei tapahdu kuitenkaan vain eläinlajien erityispiirteiden teoreettisena ymmärtämisenä, vaan ihmisen tulee pyrkiä ylittämään oma kehonsa. Tässä empatia toimii tärkeänä oman kehollisuuden laajentumisen mahdollistajana. (Ruonakoski 2011, 168–170.) Terhon runoissa käsitellään erityisen paljon ilmaa elementtinä, mutta usein myös veden elementtiin viitataan useammassa runossa:

Se lintu meni pesulle siihen vetee / ni se säikähti niit luomii sen jessen tai
anssin naamas. / Sitte se pyristeli niin paljon, et se vesi sekottu ja ne haavat
unohtu! / Ne kuitenkin kelluu ja kestää aika pitkään :O) / uskon kyl et niit haavoi

voi asetella siihen pinnalle valmiiks / et ne heijastuu jostain alitse uivasta
kiiltävästä kalasta sinne jalan alle / :O) (*Muistaks*, 69.)

Lainauksessa myönnetään, että haavat voi unohtaa hetkeksi, mutta niiden vaikutukset näkyvät silti mielessä pidempään. Murheista ei kuitenkaan voi täysin päästä koskaan eroon, vaan ne voivat yllättäen palata takaisin elämään, kuten lainauksessa niitä kuljettaa kiiltävä kala. Empatia lintua kohtaan, sen erilaisesta kehollisuudesta huolimatta, voi muodostua samanlaisten kokemusten kautta, joiden kanssa myös ihminen voi kamppailla, kuten pelkojen, murheiden ja unohtamisen.

Monissa Terhon teoksen runoista käsitellään eläinten lentokykyä: ”Joskus mun unelmien siivet katkee :OJ / Sit haluan vaan nukkuu :OJ / Otat nukkuvia leivoja takin taskuusi pulisemaan?” (*Muistaks*, 39.) Lentäminen nähdään ihailtavana kykynä, ja sitä runojen puhujat päätyvät usein ihastelemaan. Eläimet kuvataan usein vapaampina murheista, kuten edellisen kappaleen runossa käy linnulle, joka pyristelynsä seurauksena unohtaa haavansa. Ihminen ei pysty lentämään lintujen tavoin kuin unelmissaan. Runokokoelmaa kuitenkin värittää ihmisen halu pystyä lentämään. Runojen unenomaisuus ja haaveellisuus tiivistyy lentämisessä koettavaan vapauteen ja rajattomuuteen. Lentokyvyn avulla tai eläimeksi muuttamalla esitetään mahdollisuus vapautua hetkeksi ihmistä rajoittavista huolista.

Antroposentrisyydestä pyritään kauemmaksi antamalla runossa puheenvuoro myös eläimille. Eläimet puhuvat omasta näkökulmastaan maailmankuvastaan tai riistosta, jota he joutuvat ihmisten takia kärsimään. Puheenvuoro annetaan esimerkiksi käärmeelle, turkiseläimelle ja perhoselle, joista viimeisin on tunnelmaltaan kepeämpi, johtuen ihmisten erilaisesta asennoitumisesta perhosia kohtaan. Perhokset ovat usein ihmisistä kauniita ja hyödyllisiä, koska he pölyttävät kasveja ja toimivat ravintona muille eläimille:

Kukkia, tuoksua, mettä. Värejä. / Kesää silmäkantamattomiin. / Lentää siinä. Vapaasti / ja niin paljon kuin jaksaa, / kovin paljon ei ole tarpeen. / Tämä on totta. / Olen nähnyt sen omin silmin. / Lentänyt siinä omin siivin. / Kokenut itse sen kaiken. / Minä vannon, tällainen on maailma. / Uskokaa!” (*Animalia*, 44.)

Perhonen yrittää vakuutella ihmisiä uskomaan, kuinka erilaiselta maailma näyttää perhosen näkökulmasta katsottuna, ja teema maailmankuvan avartumisesta onkin yhteneväinen edellisessä kappaleessa esitetyn Terhon runon kanssa. Hän yrittää saada ihmisen ylittämään itsensä ja kehollisuutensa, jolloin maailma olisi mahdollista nähdä erilaisena. Luonnoneläimistä perhonen ja kyy toimivat itse *Animaliassa* runon puhujina, välittävät

omaa kokemustaan elämästään. Vaikka runon taustalla toimii aina inhimillinen ääni, voi lukija pyrkiä samaistumaan representoidun perhosen asemaan ja kokea rikastuvansa uudesta perspektiivistä katsoa maailmaa. Antroposentrisyydestä pyritään kauemmaksi antamalla runossa puheenvuoro myös eläimille. Eläimet puhuvat omasta näkökulmastaan riistosta, jota he joutuvat ihmisten takia kärsimään. Puheenvuoro annetaan esimerkiksi käärmeelle, turkiseläimelle ja perhoselle, joista viimeisin on tunnelmaltaan kepeämpi, johtuen ihmisten erilaisesta asennoitumisesta perhosia kohtaan. Perhoset ovat usein ihmisistä kauniita ja hyödyllisiä, koska he pölyttävät kasveja ja toimivat ravintona muille eläimille. Molemmissa kohdeteoksissa luonnoneläinten kuvaama elämä on vapaata ja nautinnollista, vaikkakin *Animaliassa* ihmisen luoma uhka on taustalla usein läsnä. Vapaus kuvataan erittäin tavoitteellisena olotilana, mutta ihmisenä sen saavuttaminen osoitetaan haastavaksi.

Kilven runoissa puolestaan korostetaan ihmisen ja ei-inhimillisen samankaltaisuutta. Eläimen ja ihmisen tavoitteet, halut ja kokemukset nähdään yhtenevinä: ”olen mättäällä karpalo, lakka ja kyy. / Samaa kipua kannan, samoin säikyn ja pelkään, / minä pyydän vain olla, en osta, en myy.” (*Animalia*, 70.) Ei-inhimillisen haluksi esitetään oma erillinen elämä, joka ei tarvitse ihmiseltä muuta kuin sen, että hänet jätettäisiin rauhaan. Hän ei halua käydä kauppaa ihmisen kanssa, vaan tahtoo jatkaa elämäänsä ihmistä vaivaamatta. Ei-inhimillinen kuitenkin muistuttaa kokemastaan pelosta ja kivusta, joten tilanteessa on läsnä pelko siitä, että ihminen haluaisi niitä hänelle aiheuttaa.

Harakka oksalla. Näyttää nälkäiseltä. / Kaunis ilma. / Elämä tarvitsee jatkuakseen aina katastrofin? / Olisi hiirenraatoja jossain. / Olisi syrjäänviskattu suupala. / Tunkioita. Mätänevää liha. / Tai saisi otteen elävästä myyrästä / ja sen viedyksi poikasilleen, / itse söisi vain koivet. / Mutta on hiljaista. / Kaikki näyttää siistiltä ruohon alla. / Kuivat lehdet, viimekesäiset, haravoitu pois. / Osuisi kohdalle pieni katastrofi, / harakkaa hiukan pienempi. / Tai vaikkapa vain mato, toukka. / Neitoperhonen? (*Animalia*, 13)

Ei-inhimillisten elämä näyttäytyy välillä myös kamppailuna eloonjäämisestä. Siinä missä ihmisen eläminen esitetään turhanpäiväisten halujen tyydyttämisenä muiden elollisten kustannuksella, joutuu ei-inhimilliset tekemään töitä pysyäkseen elossa. Runo muistuttaa kuitenkin myös siitä, että petoeläimet joutuvat tappamaan muita eläimiä pysyäkseen itse hengissä, eikä heillä ole tilanteessa muuta vaihtoehtoa. Toisen eläimen kuolema auttaa toisen eläimen elämää eteenpäin. Runon puhuja eläytyy eläimen tarpeisiin ja kehittelee erilaisia vaihtoehtoisia todellisuuksia, jolloin eläin saisi tarpeensa tyydytettyä. Puhuja toivoo harakan säilyvän hengessä, joko raadon tai jonkun toisen eläimen kuoleman avulla. Harakka

esitetään uhrautuvassa valossa, kuinka hän ensin ruokkisi poikasensa ja söisi itse vain jäljelle jääneet osat. Uhrautuvan vanhemmuuden ylistäminen ja kamppailu hengissä säilymisestä tekee harakasta ihmiselle samaistuttavan hahmon.

”Huutelen aina kirkon pihalla oleville kaneille et ’Olkaa hiljaa siellä!’ / Vaikka ne onkin, ei muuta kuin, hiljaa vaan aina.. siel pihalla :OJ” (*Muistaks*, 49.) Ihminen haluaa ottaa kontaktia eläimiin, joiden kanssa hänellä ei ole yhteistä kieltä. Kykenemättömyys keskusteluyhteyteen jatkuvista yrityksistä huolimatta turhauttaa ihmistä, joten hän on alkanut huutamaan kaneille käskyjä vaikenemisesta, vaikka tietää sen olevan hyödytöntä. Toisaalta runoa voisi tulkita myös toisesta näkökulmasta puolittaisesti hymyilevän hymiön takia, että ihminen haluaa vain kiusallaan säikäyttellä kaneja kirkon pihalta, vaikka niistä ei runon puhujalle konkreettista haittaa esitetä aiheutuvan. Hymiöllä ja kahdella pisteellä virkkeen välissä voidaan ilmaista myös puhujan kokemaa hämmennystä siitä, kun hän kesken virkkeen tajuaa oman käytöksensä järjettömyyden. Runo toistaa teokselle tuttua teemaa ihmisen järjettömästä käytöksestä verrattuna eläinten tapaan elää. Myös eläinten käytöstä kuvataan välillä typeräksi, mutta lopulta paljastetaan, että oikeasti kaikki on vain osa puhujan keksimää vitsiä: ”Lintu suhtautuu nuotioon luottavaisesti. / Se esittelee kaunista pukuaan sille. / Heeiii, noioli kaikki tsoukkej’ :OJ” (*Muistaks*, 56.)

Animaliassa nostetaan esiin myös lintujen symbolinen merkitys: ”Kuolevat syöttävät lintuja. / Siksi sanotaan että linnut tietävät kuolemaa. / Eläimet ymmärretään aina väärin.” (*Animalia*, 15.) Linnut ovat suomalaisessa kansanperinteessä ja varhaisimmissa taidelyriikassa enteilleet kuolemaa (Lummaa 2010, 40). Runossa lintujen merkitys kytkeytyy ihmisen kohtaloon, pian saapuvaan kuolemaan. Se implikoi lintuun liitetyn merkityksen kertovan vain ihmisen halusta etsiä merkityksiä ja selittää maailmaa, koska lainauksen viimeisessä säkeessä tällainen merkityksenanto kumotaan. Molemmissa kohdeteoksista esitetään ihmisten halu merkityksellistää maailmaa omituisena tai jopa haitallisena piirteenä. *Muistaks* esittää merkityksenannon naurettavana sovittamalla sen eläinten maailmaan, jossa symboleilla ei ole samalla tavalla merkitystä kuin ihmisille on. *Animaliassa* piirre näyttäytyy suorastaan vaarallisena, koska lintuihin liittyvä kuoleman merkitys saa ihmiset pelkäämään ja jopa vihaamaan lintuja, mikä voi johtaa niiden tappamiseen tai häätämiseen tietyiltä elinalueilta.

3.2 ”Hirveä koehiiri on täynnä suonia” – nurkkaan ahdistetut tuotanto- ja koe-eläimet

Käsittelen tässä aluvuossa runojen esityksiä tuotanto- ja koe-eläimistä. Tutkielman kohdeteoksista löytyy eniten tätä kategoriaa käsitteleviä runoja. Länsimaille tyypilliseen tapaan on tässä luvussa yhdistetty eläimet niiden käyttötarkoituksen perusteella (ks. esim. Aaltola 2004, 21). Olen lukenut myös turkiseläimet tuotantoeläimiksi, koska niitä kasvatetaan turkisten tai muun vastaavan tuotantotarkoituksen vuoksi. Käsite tuotantoeläimet kuvaa osuvasti ihmisten suhtautumista tämän kategorian eläimiin. He ovat vain tuotantovälineitä, joiden arvoa voidaan mitata numeerisesti.

Ihmisen yleisin eläimiin kohdistuva käytäntö on tappaminen (Rojola 2016, 133). Aluksi Rojolan väite saattaa vaikuttaa mahdottomalta, mutta kun tarkastelee lähemmin tapettujen eläimien lukumäärää, ymmärtää väitteen todenperäisyyden.²³ *Animaliassa* (10) pohditaan myös samaa ajatusta ihmisen ja eläimen välisestä väkivaltaisesta suhteesta: ”Saada kuolla pois / kuluttamasta / pois riistämästä, saastuttamasta / pois syömästä muitten elämää / omansa säilyttääkseen.” Ihminen nähdään *Animalian* runoissa yleensä riistäjänä, vallan väärinkäyttäjänä. Ihmisen ei uskota muuttuvan, vaan hän tulee aina käyttämään asemaansa väärin, vaikka tiedostaisikin oman käytöksensä seuraukset. Runon puhuja on tietoinen omista teoistaan ja pyrkii puhumaan eläinten parempien olojen puolesta, mutta ei silti näe muuta vaihtoehtoa kuin kuoleman sille, että pystyisi kokonaan korjaamaan oman vääristyneen suhteensa eläimiin.

Eläinfilosofinen käsite institutionaalinen eläinrääkkäys tarkoittaa lailla oikeutettuja olosuhteita, joissa eläin joutuu kokemaan kärsimystä. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi häkkikasvatus, turkistarhaus ja tehotuotanto. (Vilka 2009, 24.) Tehotuotantoeläimistä täytyy pystyä hyötymään tuotannollisesti tai taloudellisesti, muuten niiden henki ei ole sen elämän arvoinen. Tuotantoeläin nähdään yhteiskunnassamme esineenä, jonka tilalle voi aina ottaa uuden, kun vanha on tarpeeksi kulutettu ja käytetty. Niitä voidaan käsitellä kuin he eivät olisi tuntevia ja eläviä olentoja. Kun eläimiltä on riistetty itseisarvo, voidaan niitä kohdella pelkkänä numerokoodina, raaka-aineena ja tuotteena, jonka tärkein ominaisuus on sen rahallinen arvo. Tapa tuottaa eläinproteiinia ei voi olla avointa, koska ihmiskunta ei pystyisi kuluttamaan lihaa samalla tavalla kuin tällä hetkellä sitä kulutetaan, jos näkisi,

²³ Ks. esim. <https://www.aamulehti.fi/a/200586921> ja <https://www.hs.fi/tiede/art-2000002694454.html>

kuinka sitä nykypäivänä tuotetaan. Tästä syystä tämä moraalinen ongelma on länsimaissa piilotettu tehotuotantotiloihin, eläinkuljetusautoihin ja teurastamoihin, mikä heijastuu myös *Animalian* runoihin: ”Vapahtaja kulkee karjasuojissa, / navetassa, sikalassa, tallissa, kanalassa / - - / Kaikki on muuttunut / Eläimet katsovat häneen rautojen välistä, / vankeuden nöyryyttäminä, / silmissä tuska ja toivottomuus.” (*Animalia*, 64.)

Ihminen pystyy samaistumaan kokevaan ja tuntevaan eläimeen sekä ymmärtämään, että eläimen pitäisi saada elää elämää, jossa voisi toteuttaa lajityypillistä käytöstään. Kuitenkin kaupasta ostettu makkarapötkö tai jauhelihapaketti ei muistuta kuluttajaa siitä, että tuote on ollut aiemmin elävä eläin, jolla on myös itseisarvo. Kun ihmisten ei tarvitse ajatella kuluttamiensa tuotteiden alkuperää, on nykyisenlainen maapalloon rasittava tehotuotanto mahdollista. Tehotuotannon ongelmiin onkin herätty vasta ympäristöongelmien myötä – eläinten kärsimykset eivät ole olleet riittävä syy puuttua lihantuotannon negatiivisiin vaikutuksiin. Konkreettisia muutoksia ei kuitenkaan ole vielä nähty. Koska ihmiset eivät ole suostuneet vähentämään lihankulutustaan, yrittävät eläimet ottaa Terhon teoksessa ohjat omiin käsiinsä: ”kanamuorin keksinnöt: / Jos sokerin jäähdyttää ja katkaisee siitä tulee liha. / niin siitä tulee liha.” (*Muistaks*, 81.) Kana yrittää keksiä vaihtoehtoisia lihankorvikkeita, ettei häntä tai hänen jälkeläisiään syötäisi.

Lihansyönti liittyy aina valtaan. On suurinta vallankäyttöä tappaa toinen. ”Jonakin päivänä kaikki muuttuu sinun silmissäsi. / Myös keittokirja. / Et katsele sitä enää samalla tavalla kuin ennen. / Näet siellä vain tuhottua elämää: / miten sokeita me olemme olleet.” (*Animalia*, 61). *Animalia* enteilee muutosta, joka ihmiskunnassa tulee tapahtumaan, mutta ei usko ihmiskunnan olevan vielä valmis muuttumaan. Carol Adams (2015, 20–22) käyttää lihansyönnin yhteydessä eläimestä termiä poissaoleva viittauskohde (*absent referent*). Eläin ei voi olla elossa ollessaan lihaa, vaan kuolleen ruumiin täytyy korvata hänet. Näin elossa olleesta eläimestä tulee poissaoleva niin fyysisesti, mentaalisesti kuin kielellisestikin. Kielellä voidaan harhauttaa unohtamaan ruuan alkuperä, koska se aiheuttaa syöjälle usein negatiivisia assosiaatioita.

Edellä esitetyssä lainauksessa ei suoraa tuoda esiin, mikä keittokirjoissa on niin kauhistuttavaa, että se on täynnä tuhottuja eläimiä. Runossa esitetään mahdollisuus lihan todellisen alkuperän paljastumiselle: ”Suo anteeksi, mutta on ihmisiä / jotka kuulevat kyljyksen ammuvan lautasellaan / ja makkaran sisältä hiljaista valitusta.” (*Animalia*, 61).

Runon puhuja puhuu todellisuudelta silmänsä sulkeneelle lihaa syöväälle henkilölle vihjailten, kuinka hän tietää, millaista kärsimystä reseptit vaativat toteutuakseen. Puhuja myöntää, että tieto on ollut aina kaikkien saatavilla. Hän on myös itse halunnut aiemmin olla näkemättä sitä, vaikei haluakaan sitä runossa suoraan paljastaa. Eläimet toimivat runossa poissaolevana viittauskohteena, mutta niiden äänet kuuluvat kuolemansa jälkeen lopputuotteiden taustalla niille, jotka osaavat kuunnella niitä oikein. He ovat runossa läsnä, vaikka heitä ei suoraan paljasteta. Tällainen aukkoisuus on lyriikan kielelle hyvin ominainen piirre.

”Lihansyönti on kielletty kasvien valtakunnassa. // Kasveista tehty köynnösjalkainen kasvihumanoidei / johdattaa sinut vesiputouksen läpi salaiseen luolaan.” (*Muistaks*, 97.) Lainauksessa tuodaan esiin vaihtoehtoinen todellisuus, jossa kasvit hallitsevat maailmaa. Maailmassa lihansyöntiä ei sallita, vaan kasvien täytyy hankkia ravintonsa toisella tavalla. Kasvit eivät ole kuitenkaan tavallisia kasveja, vaan kasveista muodostuneita humanoideja, ruumiiltaan ihmisen kaltaisia. Kasvihumanoideilla on kuitenkin ollut kyky hyödyntää lihaa ravintona, sillä se on täytynyt kieltää. Kasvien yhteiskunnassa on mahdollisesti todistettu lihatuotannon kuormittavuus ympäristölle, jolloin kasveille elintärkeä maaperä ja ilmasto on haluttu säilyttää puhtaana.

Terhon runossa tuodaan esiin mielenkiintoinen näkemys rajanvedosta, minkä olijojen lihan syöminen on vielä eettisesti hyväksyttyä: ”ja uudessa ravintolassa saat maistaa humanoidin lihaa, / tarkka leikkaus ja liha loistaa pimeessä. / mulla ei oo mitään ongelmia syödä sitä taikalihaa. / ei ihmisen arvoa voi mitata rahassa, / siihen vaaditaan paljon monimutkaisempaa ajattelua” (*Muistaks*, 36.) Aiemmassa runossa esitetty kasvihumanoidei säästyy syömiseltä kasvien valtakunnassa, mutta tämän runon maailmassa humanoidei joutuu ruokapöytään, ei vieraana vaan tarjottavana. Uuden ravintolan humanoidiliha puolestaan kytketään suoraa ihmisen arvoon. Ihmisen arvoa ei runon mukaan voi mitata rahassa, toisin kuin eläimen voi. Runo korostaa ihmisen moraalista arvoa ja asemaa subjektina ristiriitaisessa merkityksessä, koska runon puhujalla ei kuitenkaan ole ongelmaa syödä tarjottua lihaa. Lainauksessa korostuu ihmisen hierarkkinen asema eläimen yläpuolella, koska eläinten lihaa tarjottaessa harvoin tuodaan esiin ajatusta siitä, voisiko eläin olla niin arvokas yksilö, että sen syöminen pitäisi kyseenalaistaa.

”Minä palelen. Minulla on ahdasta. / Minuun koskee.” (*Animalia*, 57.) Runon puhujana toimiva eläin kertoo kiertelemättä omasta kokemuksestaan, eikä jätä lukijalle minkäänäköistä varaa tulkita sanomaansa toisin. Interventiotekniikoiden kehittyessä ja tiedon lisääntyessä ihmisten tavat olla eläinten kanssa ovat muuttuneet väkivallalla värittyneiksi ja eläinten pääasiallinen merkitys on muuttunut lopputuotteiksi (Derrida 2007, 394). Tuotantoeläimet ovatkin piilotetuina eläinryhmä ihmisten maailmassa. He ovat pääasiassa läsnä ihmisten elämässä vain kuolleen aineena. Tuotantoeläimet piilotetaan ihmisiltä järjestelmällisesti, koska totuus tuotantoeläimiltä voisi järkyttää elinkeinorakenteita. Vierailemaan pääseminen Teurastamolle vierailemaan pääseminen voi olla haastavaa jopa toimittajille (ks. esim. Lappalainen 2015, 14–19). Tästä syystä todennäköisempää, kuin että pääsee näkemään teurastamon omin silmin, on tehdä se lukemalla kokemuksia teurastamolla vierailleen ihmisen tekstistä.

”Minä riipun sinun olkapäilläsi tapettuna. / Minä pelkään kun lähestyt pihdit kädessä. / Minä istun ja odotan sinua häkissäsi.” (*Animalia*, 57.) Kilven teoksessa myös turkiseläimet saavat puheenvuoron. *Animaliassa* eri lajien edustajien elämää leimaavat hyvin erilaiset kokemukset ja tuntemukset. Vapaina elävät luonnoneläimet välittävät erilaisia tapoja katsoa maailmaa, kun taas vangittujen tuotantoeläimien elämää leimaavat jatkuva kipu ja pelko, jonka ihmiset ovat heille aiheuttaneet. Vaikka myös luonnoneläimiä uhkaa kuolema ja hengenvaara, kuten aiemmissa esimerkeissä kyiden ja hyttysten kohdalla esitettiin olevan, on se kuitenkin sattumanvaraisempaa, vaikkakin usein ihmisen toimesta tapahtuvaa. Tuotantoeläinten elämä esitetään hyvin surullisena. Heillä ei ole häkissään virikkeitä, eivätkä he voi toteuttaa lajityypillistä käytöstään. He voivat vain istua ja odottaa ihmistä, jonka saapuminen tuo mukanaan vain kärsimystä ja kuolemaa.

Carol Adamsin termiä poissaoleva viittauskohde voidaan soveltaa lihansyönnin lisäksi myös muihin tuotteisiin, joiksi eläimet muutetaan niiden kuoleman jälkeen: ”Aito. Se tarkoittaa meitä eläimiä. / - - / Me olemme aitoja. / Laukku ei ole aito / ellei se ole tehty meistä. / Tai vyö. Tai kengät. / Etsivät aitouttaan meistä, eläimistä, / kun ovat omansa hukanneet.” (*Animalia*, 62.) *Animaliassa* käsitellään useammassa runossa eläimen oikeutta olla subjekti. Kuitenkin eläimen kuoleman jälkeen hänet muutetaan objektiksi, jonkinlaiseksi käyttötavaraksi tai syötäväksi aineeksi. Edellä esitetyssä lainauksessa kuolleet eläimet puhuvat ihmisen halusta löytää jotakin aitoa elämäänsä, kun he ovat niin vieraantuneita luonnosta. Ihmisen halu aitouteen esitetään älyttömänä ja sokeana toimintana, jonka

seuraukset eivät tuota kuin kärsimystä. *Animaliassa* ei mässäillä kuolemalla, eikä kuolemaa tai väkivaltaa esitetä lukijalle suoraan. Niistä kuitenkin muistutetaan lukijaa epäsuorasti, ja ne ovat jatkuvasti runoissa läsnä, toimivathan lopputuotteet symboleina eläinten kokemalle väkivallalle.

Runon lopussa hiljennetyt objektieläimet saavat takaisin äänensä, kun käsineet muuttuvat kertoviksi ja eläviksi subjekteiksi: ”Olet väärällä tiellä. / Se ei vie pois. Se ei tuo kotiin. / Me käsineet vilkutamme: Hyvää matkaa.” (*Animalia*, 62.) Runo haastaa lukijan suhtautumista kuolleisiin, kun lopputuotteeksi muutettu objektieläin saa kyvyn puhua. Poissaolevaksi viittauskohteeksi muutettua eläintä ei pyritäkään enää piilottelemaan, vaan hänelle annetaan ääni kertoa ja tulla näkyväksi, jolloin lukijan on helpompi kokea empatiaa poissaolevia eläimiä kohtaan, joiden kokemaa väkivaltaa tuotteet symbolisesti edustavat. Erika Ruonakoski (2011, 113–120) argumentoi tutkielmassaan *Eläimen tuttuus ja vieraus*, kuinka lukija voi tuntea empatiaa myös kuolleita objektieläimiä kohtaan. Aggressiivisen teon kohteena oleva ei-inhimillinen voi laukaista ihmisessä kinesteettis-emotionaalisen empatian, jolla tarkoitetaan eläytymiskykyä toisen ruumiiseen ja emotionaaliseen asemaan, joka ei välttämättä ole reflektiivistä.

Molempien kohdeteosten tyypillinen piirre on antropomorfismi, mutta erityisen selvästi piirre näkyy Terhon teoksessa. Antropomorfismissa eläimestä tehdään ihmisenkaltainen:

Sen ankan nimi on Olivia. / Se on kaunein ankka tällä maatilalla. / - - / Koppis tykkää katsella kaukaa Olivia-ankkaa. / Se on niin kaunis ankka / ja sen yöpaidassa on sellasia muovisia mansikka-painoklipsejä / että se helma ei nousis tuulessa... / Ja kesä on niin lyhyt, että moni suree sitä tosiasiaa... (*Muistaks*, 47.)

Ei-inhimillinen esitetään usein ihmisenkaltaisena, että lukija voisi synnyttää häneen emotionaalisen suhteen ja kokea esitetyt tunteet ja tapahtumat myös itse. Runon Olivia-ankka esitetään hyvin ihmisenkaltaisena. Hänellä on erisnimi, häntä kuvaillaan kauniiksi ja hänellä on päällään yöpaita, jonka helma ei saa nousta tuulessa. Ulkopuoliseksi ihailijaksi on nostettu Koppis-koppakuoriainen, joten kuvaus voisi olla kohtaaminen romanttisesta elokuvasta. Runon viimeinen säe kuitenkin keskeyttää unenomaisen kuvauksen muistuttamalla elämän todellisuudesta, joka tässä tapauksessa näyttäytyy kesän lyhytenä. Kesän lyhyttä kauhistellaan molemmissa tutkielman kohdeteoksista. Talven tuleminen on haastavaa luonnoneläimille selviytymisen kannalta, joten kesien lyhyys tietää lyhyempää elinikää monille eläinlajeille.

Aina eläinten ei tarvitse saada runoissa antropomorfisia piirteitä, tai tarkemmin sanottuna kykyä puhua ihmisten kieltä, että ihminen voi ymmärtää, mitä tietoa he haluavat välittää: ”Pois, pois, pois, sanoo hiiren jokainen ele” (*Animalia*, 59). Ihmisten on helpompi kokea empatiaa sellaisia eläimiä kohtaan, jonka eleitä ymmärtää. Eleiden ei tarvitse olla samankaltaisia, kuin mihin ihminen ruumiillaan pystyy, mutta intentionaalinen tilanne täytyy olla tarpeeksi tuttu, että ihminen pystyy ymmärtämään eläimen eleiden merkityksen. Sellaisia eläinlajeja kohtaan, joiden yksilöitä on kuulunut ihmisen elinpiiriin tai jotka muistuttavat ruumiillisesti ihmistä, on helpompi muodostaa empaattinen suhde. (Ruonakoski 2011, 146–157.) Ihminen ymmärtää runon hiiren eleiden ilmentävän kauhua ja pelkoa, halua paeta turvaan kokemaansa uhkaa. Ihminen voi tunnistaa sen hiiren ruumiin liikkeistä, vaikka ei olisikaan tutustunut hiirten lajityypilliseen tapaan liikkua, eikä ihminen itse pysty erilaisella ruumiillaan toimimaan samalla tavalla.

Ei-inhimillisen kärsimystä kuvatessa syntyy jaettu yhteys ihmisen ja ei-inhimillisen välille, jossa myötäelämisen kautta syntyy halu poistaa toisen kokema kärsimys, ja tämä tapahtuma synnyttää moraalisen tietoisuuden (Schopenhauer 2005, 87–89). Näin ihmisessä pääsee syntymään affektiivista empatiaa, jolla tarkoitetaan toisen olennon tunnetilan huomioimista, siitä idean muodostamista ja lopulta tunnetila siirtyy myös empatian kokijaan (Aaltola 2017, 63). ”Olet unohtanut jotain oleellista. / Olet unohtanut että / minä olen minä. / Ei tämä ole stressiä. / Minä kärsin.” (*Animalia*, 57.) *Animalia* sisältää runsaasti kärsimyksen kuvausta: se on lajista riippumatonta kokemusta, mutta yleensä ihmisen aiheuttamaa. Eläinten itseisarvo on myös monien runojen pääteema, mitä korostetaan ainutlaatuista yksityisyyttä. Ristiriitaista kuitenkin on, että *Animaliassa* eläimet esitetään usein kasvottomana joukkona. Heille ei anneta koskaan erisnimiä, niin kuin Terhon teoksessa usein on tapana, vaan eläimet nimetään lajinsa mukaan. Ihmiselle voikin olla haastavaa luoda empaattista suhdetta silloin, kun empatian kohteelta puuttuu yksilölliset kasvot ja kehonhahmot (Ruonakoski 2011, 112–114). Eläinten yksilöllistämisen puute laittaa pohtimaan, kertooko *Animalia* loppupeleissä enemmän ihmisestä kuin ei-inhimillisestä. Eläinkuvausten taustalla on aina ihminen, joka joko pistää eläimet kärsimään tai jolle vakuutellaan eläimen suulla asioita.

Suhteemme eläimiin on eettinen, koska koemme niitä kohtaan sympatiaa. Eläimet ovat tietoisia, elollisia ja kokevat kärsimystä huonoissa oloissa, jolloin ihmisen on helppo samaistua niihin ja haluta toimia kärsimyksen vähentämiseksi. (Vilka 1996, 19.) ”Kaiken

aikaa ne odottavat että kipu lakkaisi, / että tulisi joku joka vapauttaa, / päästäisi irti ja ulos, / laskisi raittiiseen ilmaan, / omaan koloon, pellolle, pihaan, metsään. / Vaan ei tule. Tulee muita. / Koko ajan ja kaiken voimansa / ne käyttävät ulospääsytien etsimiseen.” (*Animalia*, 58–59.) Ei-inhimillinen haluaa kokea turvaa, saada päättää omasta olinpaikastaan ja olla kokematta kipua, eivätkä tällaiset toiveet vaikuta suurilta, vaan monelle ihmiselle ne ovat hyvin arkipäiviä tuntemuksia. Kuitenkin sillä, että runon ei-inhimillinen kokee tuollaisia tunteita päivästä toiseen, pyritään herättämään lukijaa ajattelemaan sellaisten ei-inhimillisten olemista, joilla asiat ei välttämättä ole yhtä hyvin kuin lukijalla. Eläinten halu tyydyttää lajityypillinen käytöksensä estyy ihmisten takana, ja ihminen näyttäytyy runoissa hirviönä, joka ei koe empatiaa muita eläviä kohtaan.

Samaa aihetta käsitellään myös Terhon runoissa, mutta esittämällä asia ihmiskeskeisestä näkökulmasta: ”jos anssi juoksee niin jahtaako se itseensä koska maapallo on pyöreä / ja se ei tiedosta itseään? // se saavuttaa oman vanhan sijaintinsa juoksemalla ympäri :O/ / ois hirveintä jos ansilta riistettäis sen vapaus” (*Muistaks*, 34.) Runosta tulee mielleyhtymä jyrksijään, joka juoksee juoksupyörässä ikään kuin jahdaten itseään. Samalla tavalla kuin eläimiltä on viety vapaus, olisi *hirveintä* tehdä se ihmiselle. Runoa voi verrata *Animaliassa* esitettyyn runoon eläinkokeiden tekijöistä, joilta riistettiin myös vapaus. Runoissa käy ilmi ihmisten harjoittama kaksinaismoralismi eläinten ja ihmisten välillä.

Eläinkokeisiin sisältyy julmuutta, joka on verhoiltu tieteellisen tiedon kaapuun. Eläimet kuolevat ihmisen tiedonhalun tähden. ”Tulokset osoittavat ainoastaan miten koe-eläin reagoi / rikkaruohomyrkkujen, kosmetiikan, lääkkeiden / yliannostukseen / ollessaan suljettuna häkkiin, / vailla liikuntaa, vapautta / ja muutenkin luonnottomissa olosuhteissa.” (*Animalia*, 58.) Runossa kyseenalaistetaan tutkimusten mahdollisuudet tuottaa päteviä tuloksia, kun huomioon ei oteta koe-eläinten elinolosuhteiden vaikutusta. Elinolosuhteiden merkittävyys esitetään lainauksessa niin suurena tekijänä, ettei tuloksista ole hyötyä uuden tiedon tuottamiseksi, vaan eläinten yliannostaminen erilaisilla kemikaaleilla näyttäytyy lukijalle täysin mielettömänä toimintana.

Ei saa arvostella eläinkokeitten tekijöitä. / Heillä on tunteet. / He kaipaavat vapautta ja raitista ilmaa, / hellyyttä ja hyväksyntää, / oikeutta olla oma itsensä, / toimia niin kuin heille on luontaista. / Heitä pitää pajjata ja hyvittää: / Ei se mitään. / Anteeksi. / Me olimme julmia teitä kohtaan. / Nyt lopetamme sen. /

Meillä ei ole oikeutta kohdella teitä näin. / Menkää. Eläkää. / Ei tarvitse vavista enää. (*Animalia*, 60.)

Jos suorasanaisten kuvaus eläinten kokemasta kärsimyksestä ei herätä lukijassa empatiaa, pyritään siihen *Animaliassa* kääntämällä osat toisin päin. Lukijalle halutaan välittää vakuutus siitä, ettei eläimille vaaditut oikeudet ole liioiteltuja tai perusteettomia. Runossa puhuja esittää tuntevansa empatiaa eläinkokeiden tekijöitä kohtaan esittämällä heidän kokevan samanlaista kohtelua kuin koe-eläimet häkeissään. Se kertoo oikeasti koe-eläimistä, mutta vaihtamalla eläinten tilalle ihmiset saatetaan eläinkokeita puolustavien ihmisten mielipiteet naurettavaan valoon. Runossa eläinkokeiden tekijöiden argumentoidaan tarvitsevan omalle lajilleen tyypillistä käytöstä, minkä he itse häkeissään pitämiltä ei-inhimillisiltä estävät. Käytöksen rinnastaminen näissä yhteyksissä asettaa lukijan ajattelemaan, että entä jos tällaista kivun aiheuttamista ja häkkiin sulkemista tehtäisiin eläinten sijasta ihmisille. Runon avulla halutaan saattaa keskusteltavaksi se, miksi ihminen on eläintä moraalisesti arvokkaampi olento. Se herättää myös monia kysymyksiä: Miksi eläintä saa satuttaa ja vangita, kun ihmiselle saman tekeminen on rangaistavaa? Millä tavalla eläimiä voidaan käyttää inhimillisten tavoitteiden välineenä? Missä tapauksissa voidaan unohtaa eläimen kokema kärsimys, sen intressit ja elämisen arvoinen elämä?

Kaikilla elävillä on intressejä. Intressit eivät ole kytköksissä hermostoon tai monimutkaisiin ajatuskuvioihin, vaan ne ovat täysin riippumattomia siitä, onko elävällä olennolla henkisiä kykyjä. Intressejä voidaan havaita jopa kasveilla; liian vähän aurinkoa saanut kukka kuihtuu tai oikeassa kasvuympäristössä kasvi kukoistaa. Tästä näkökulmasta nousee moraalifilosofiassa kysymys, missä määrin intressejä tulee suojella. Tämä intressien suojeleminen luo velvoitteita vain ihmisille, kun taas eläimet pääsevät suojelun seurauksena nauttimaan oikeuksista. (Kivinen 1989, 42–44.) Jos ihminen siis määrittää eläimiä koskevat oikeudet, onko ihmisen tehtävä silloin määrittää myös velvollisuudet? Tuotantoeläinten tulee antaa henkensä, jotta ihmiset voivat käyttää heistä valmistettuja lopputuotteita. Missä menee raja, että eläinten velvollisuudet ovat liian suuria oikeuksiin nähden? Onko oikeutetumpaa tehdä eläinkokeita lääketieteen kehityksen takia kuin kemikaaliteollisuuden? *Animaliassa* (59) tuomitaan suorasanaisesti kosmetiikkateollisuuden eläinkokeet: ”Kanit / joiden silmät uhrataan naiskauneuden tähden. / Ajatteletko sinä nainen?” Lääketeollisuuden eläinkokeisiin ei suoraan oteta kantaa, mutta eläinkokeiden tekeminen esitetään eläinten kaltoinkohteluna. Runo tuomitsee naiset eläinkokeiden oikeuttajana, koska meikkiteollisuuden tuotteiden kohderyhmä koostuu pitkälti naisista. Naisien turhamainen

halu kaunistautua kätkee taaksensa häkeissä eläviä ja kipua kokevia jäniksiä, joiden tehtävä on kokea kärsimystä ja kuolla vangittuna.

”[H]ullun tohtorin huoneessa on sulaneita mikroskooppeja / sekä rikkiäisiä lasisia koeputkia / et voi mitään jos happoa tippuu päällesi jos menet tutkimaan / et voi mitään jos happoa tippuu sinun päällesi / hirveä koehiiri on täynnä suoniam / vanha tohtorin riekaleinen takki löytyy naulakosta” (*Muistaks*, 82.) Kilven runossa esitetty suora tuomitseminen saa rinnalleen Terhon runon pelottavan kuvauksen tilasta, jossa eläinkokeita suoritetaan. Molemmat teokset osoittavat eläinkokeiden mielipuolisuuden koe-eläimille, jotka kokevat kipua ja muutoksia ihmisten tekemien kokeiden seurauksien takia. Yleisimmin koe-eläiminä käytetään rottia, kaloja ja hiiriä²⁴. *Animalia* ja *Muistaks* käyttää esimerkkeinä eläinkokeista kärsivistä eläimistä nisäkkäitä ja usein myös lemmikkeinä pidettäviä eläimiä, kuten koiria, kaneja, kissoja ja hiiriä. Lukijan on helpompi samaistua sellaisten eläinten kärsimykseen, jotka ovat usein fyysisesti läsnä ihmisten elinpiirissä. Sen lisäksi kyseiset eläimet ovat nisäkkäitä, joten niiden samankaltaisuus ihmisen kanssa, kun vertaa myös lemmikkeinä pidettyihin kaloihin, helpottaa samaistumisen tunnetta ja empatian syntymistä. Empatian ja samaistumisen prosessiin liittyy siis läheisesti toiseus, samankaltaisia ominaisuuksia omaavat lajit ovat tuttuja ”meitä”, erilaisia piirteitä omaavat lajit ovat vieraita.

Eläimistä puhuttaessa voidaan puhua myös tietoisuudesta ja tajunnasta, vaikka he eivät pystykään ilmaisemaan itseään samalla tavalla sanallisesti ja kirjallisesti kuin ihmiset. Mentaaliset prosessit tapahtuvat niin ihmisen kuin eläimenkin sisäisessä maailmassa, huolimatta ihmisestä tai ihmisen tekemästä tutkimuksesta. (Vilka 1996, 23.) Eläinten sisäinen maailma on ihmisen tavoittamattomissa. Tutkimuksissa voidaan tutkia eläinten aivojen kemiallisia prosesseja herättämättä eläimissä erilaisia tunnetiloja, kuten esimerkiksi pelkoa. Tutkijat voivat seurata eläinten lajityypillistä käytöstä ja pyrkiä ymmärtämään sitä kautta, mikä eläimet ajaa toimimaan tietyllä tavalla. Kuitenkin eläimen sisäinen maailma jää aina ihmisen ulottumattomiin, koska yhteistä kieltä ei ole: ”Mitä hyötyä tuloksesta on? / Vastaa teille: Vain se että voitte sanoa »tutkimus». / Tutkimus sitä ja tutkimus tätä. / Tutkimus on osoittanut. / Ja »me tutkijat».” (*Animalia*, 58.) Lainausta on osoitus ihmisen

²⁴ Ks. esim. <https://animalia.fi/koe-elaimet/>

Lisäksi Suomessa käytetään eläinkokeissa myös kaneja, marsuja, koiria, sikoja, hevosia, lampaista ja kanoja sekä suomalaiset yritykset ovat teettäneet eläinkokeita apinoilla ulkomailla.

turhamaisuudesta sekä halusta kontrolloida ja nimetä. Usein koeolosuhteissa vaikuttaa monet muuttajat, jolloin niiden soveltaminen suoraan käytäntöön on mahdotonta.

Muistaks sisältää paljon runoja kanoista. Kanoja esitetään kirjassa erilaisina yksilöinä, toisin kuin *Animaliassa*, jossa eläimet ovat usein kasvottomia lajinsa edustajia, ja heidät on nimetty niitä määrittävien piirteiden mukaan. ”Maissikana nukkuu, / hän maissikana on // Hän maissintähkän alla, / hän maissin alla on” (*Muistaks*, 77.) Tässä lainauksessa kana on nimetty olinpaikkansa mukaan. Etuliite *maissi* saa nimen kuulostamaan myös reseptiltä. Sen lisäksi maissi on yleisin vilja, jota siipikarjan ruokinnassa käytetään.²⁵ Maissi on hyvin energiapitoista, joten sen avulla kanan saa myös lihotettua nopeammin. Kanan paikka maissin alla voi olla annettu hänelle syystä, että hänet saataisiin mahdollisimman nopeasti lihavaksi ja pistettyä lihoiksi.

Kanoja koskeissa Terhon runoissa käytetään muutenkin paljon ruokasanastoa:

Vanha kuistikana asuu verannan alla. / Isännän leivänmursusia nokkii mitä saa.
/ Huomaa kuistikanainen kuun nousseen taivaalle. / hän juustotyynyn möyhii
höyhenkäsillään / ja leipäleipässängylle makoilemaan käy. / Ikivanha salaatti
kelpaa kuistikanan peitoksi. / Sellainen oli kuistikanan päivä. (*Muistaks*, 89.)

Kanoja ei myöskään kuvailla samalla tavalla ihannoivasti, kuin monia muita eläimiä kuvaillaan teoksessa. Kanat ovat usein vanhoja tai lihavia, eikä niiden ymmärrys riitä asioihin, joita he haluaisivat ymmärtää. Ihmiset eivät takaa omistamilleen kovin hyviä elinoloja, ja kanojen päivät koostuvat joko vaihtoehtoisten ruoka-aineiden kehittelemisessä, nukkumisesta tai asioiden miettimisestä, joita he eivät voi koskaan ymmärtää. Kanojen elinolosuhteet eivät ole myöskään runoissa hyvät, vaikka niitä ei ole ahdettu tehotuotantotiloihin. Monet kanoista esitetään yksin, vaikka kanat ovat laumaeläimiä, ja he asuvat kummallisissa paikoissa ilman ortta tai pesää, eikä oikeanlaista ruokaa ole tarjolla. Kaavasta poikkeava runo kuitenkin löytyy: ”paljon lihavia kanoja kävelee puistossa. / tuuli puhaltaa kanoja nurin. / Kanat OVAT olleet ennenkin nurin. / Kävelleet saman matkan samanlaisessa tuulessa... / Matkalla kanalaan tietenkin!” (*Muistaks*, 95.) Kanalassa elävillä kanoilla ei esitetä olevan ruuasta puutetta, vaan heidät kuvataan lihavina. Broilereille on jalostettu ylisuuret rintalihakset, koska rintapalat ovat broilerin kysytyin osa, joten painopisteen muutoksen vuoksi kanan tasapaino ei ole enää samanlainen.²⁶ Jos kanoja lukee

²⁵ Ks. esim. <http://www.aviculture-europe.nl/nummers/17FI05A15.pdf>

²⁶ ” Broilereiden hyvinvointiongelmät liittyvät suureksi osaksi niiden nopeaksi jalostettuun lihasten kasvuun, jota tukevat myös tehokas ruokinta ja valaistuksen säätely. Lihasmassan lisääntyessä sydän, keuhkot ja erityisesti jalkojen luut eivät ehdi kehittyä tarpeeksi nopeasti. Jalkavikojen ja -kipujen takia broilereiden

reaalimaailman broilereiden representaationa, eivät he todennäköisesti ole lihavia, vaan ylisuurten rintalihasten takia näyttävät siltä. Tuulen onkin helpompi kaataa etupainoiset kanat, joten runoa voi lukea kritiikkinä ihmisen julmuudesta muokata broilerista mahdollisimman tuottava olento eläinten terveyden kustannuksella.

”Wanha kanaisä nukkuu ja nukkuu. // Kananen vain hän on...” (*Muistaks*, 80.) Runossa esiintyvässä kanan nimeämisessä on ristiriita, koska kana ei voi olla uros, jolloin hän ei voi myöskään olla isä. Siinä korostuu taas ihmisyyteen kuuluva halu nimetä asioita, tässä tapauksessa sukupuolen mukaan eläimen nimeäminen. Onko kana siis *vain kananen*? Runon puhuja vähättelee kanaa yksilönä puhumalla *vain* kanasta. Elisa Aaltolan (2013, 9) mukaan vähättelevä vain-ilmaisu kertoo länsimaiselle kulttuurille tyypillisestä käsityksestä, että ihminen on kategorisesti erilainen ja hierarkkisesti korkeammalla muuhun eläinkuntaan verrattuna.

Tuotantoeläintilojen maatalousyrittäjät puhuvat tuotantoeläimistään usein ”ystävinä” ja ”työkavereina”, luoden sanavalinnoillaan tasa-arvoisen suhteen itsensä ja hyötykäyttöön menevien eläinten välille. Mediassa usein korostetaan myös sitä, kuinka jokaisella tuotantoeläintilan lehmällä on oma nimensä ja joka kevät näytetään uutisissa ihmisille videokuvaa innostuneista lehmistä, kun heidät lasketaan kesälaitumille. Kuluttajalle halutaan luoda kuva iloisista eläimistä, joita kohdellaan hyvin ja jotka hyvästä kohtelusta kiittolisina haluavat lahjoittaa ihmisille iloiten oman lihansa. Kuitenkin esimerkiksi pientiloilla raja lemmikin ja tuotantoeläimen välillä voi olla häilyvä:

Kana mökin alla miettii / Hän miettii ja katsoo luuta / Kana nukahtaa / Hän nukahtaa / Näkee unta millaista olisi olla ihminen / Miettii ja miettii muttei osaa kuvitella / Osaa kuvitella vain jyviä / Isäntä pajjaa joskus kanaa / Kana pitää siitä / Silti ymmärtäen isännän katoavan joskus nautintojen pariin / joihin sen osallistuminen on iäti evätty / Kana ahtautuu Pringles-purkkiin miettimään / Se on kanan sänky. (*Muistaks*, 83.)

Runossa tuodaan esiin usein tuotantoeläimenä pidetyn kanan ja tämän isännän välinen suhde kanan näkökulmasta esitettynä. Omistajuussuhde on runossa vahvasti läsnä, koska ihmistä

luontainen käyttäytyminen vähenee, minkä seurauksena ne liikkuvat, sukivat, kylpevät ja kuopsuttelevat vähemmän. Kipurien pahetessa ne kyyhöttävät maassa ja liikkuvat vain pakotettuina. Rintapalat ovat kysytyintä lihaa broilereissa, joten broilereille on jalostettu mahdollisimman isot rintalihakset. Tämän seurauksena vartalon painopiste on siirtynyt eteenpäin ja linnun kinnerniveleihin kohdistuva rasitus on voimakkaampi. Tämä myötävaikuttaa jalkavaurioiden esiintymiseen.” Ks. <http://animalia.fi/tuotantoelaimet/broilerit/>

kuvaavaksi substantiiviksi on valittu lekseemi *isäntä*. Vaikka isäntä osoittaa kanalle huomiota ”paijaamalla” sitä joskus, ei kuitenkaan kanan elinolosuhteita esitetä ideaaleina; kana joutuu ahtautumaan Pringles-purkkiin, joka toimii sen nukkumapaikkana ja kana oleskelee mökin alla, jossa on myös luita. Ehkäpä luut saattavat olla toisen kanan luita, jonka kohtaloksi on koitunut isännän harjoittaman huolehtimisen puute. Kana vaikuttaa elävän yksin, ainakaan hänellä ei esitetä olevan muita lajikumppaneita. Runon kaikkietävä puhuja pystyy lukemaan kanan ajatukset, mutta ihmisen kokema empatia ei-inhimillisiä kohtaan loistaa poissaolollaan. Ei-inhimillisen ja ihmisen välinen suhde esitetään hyvin epätasapainoisena, vain ihminen hyötyy siitä ja ei-inhimillinen on olemassa vain ihmistä varten.

3.3 ”Kissat, hypätkää tähän säkkiin!” – lemmikit ihmisten armoilla

Tutkimuksen kohdeaineistossa vähiten runoja löytyy lemmikkeihin liittyen. Todennäköisesti se kertoo lemmikkien paremmasta asemasta, esimerkiksi tuotantoeläimiin ja elintiloistaan kamppaileviin luonnoneläimiin verrattuna, jolloin heidän asemaansa ei tarvitse ottaa niin näkyvästi ja monipuolisesti kantaa. Lisäksi monissa runoissa eri eläinlajien kategorisointi tuntui haastavalta, koska muun muassa Terhon kanarunojen kanoista suurin osa ei elä tuotantoeläintiloilla, vaan he vaikuttavat melkein pä lemmikeiltä, tosin kaltoinkohdelluilta sellaisilta. Lisäksi Kilven lemmikkieläimiksi miellettyjä eläimiä käytetään koe-eläiminä eläinkokeissa.

Lemmikkieläimiä on todistettavasti ollut eri puolilla maailmaa jo alkukantaisilla metsästäjä-keräilijäyhteisöjen jäsenillä. Eläinten pitäminen ihmisten seuralaisina ja kumppaneina, ilman aikomusta syödä heitä, juontaa vähintään kymmeniätuhansia vuosia taaksepäin. (Telkänranta 2012.) Nykyään eläimiä voidaan pitää esimerkiksi seuralaisina, harrastustarkoituksessa tai vaikka statussymbolina. Erityisesti kissojen asema lemmikkieläiminä on ollut pitkään heikko, verrattuna esimerkiksi koirien asemaan, ja merkittävä osa kissanpennuista hylätään niiden kasvaessa aikuiseksi.²⁷ *Muistaks* kuvaileekin

²⁷ Ks. esim. Anna-Maria Maimasen pro gradu -tutkielma ”KISSA KEHYKSISSÄ. Kissan yhteiskunnallinen asema ja sen parantaminen kehysanalyttisesti tarkasteltuna” <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201905161802.pdf> ja SEY Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto ry:n teettämä tutkimus ”KODITTOMAT ELÄIMET 2018. Katsaus Suomen löytöeläintalojen toimintaan ja eläinsuojeluyhdistysten kissatilanteeseen” https://www.sey.fi/images/loytoelainselvitys__kissakysely_2019.pdf

kissanpennun huoletonta ja ihastusta herättävää olemusta: ”huomenta pikkukissa :J / mistä löysit ittes tänä aamuna nukkumasta? / pesukoneesta, pyykkikopasta vaiko viltin sisältä :J” (*Muistaks*, 126.) Kissa esitetään samaan tapaan teoksessa kuin monet luonnoneläimet: hän on vapaa vastuista, eikä hänellä ole mitään pelättävää, joten hän voi unohtua nukkumaan mihin vain. Kissa aiheuttaa puhujassa lämpimiä ja ihastelevia tunteita, joita ilmaistaan hänen sanomisiaan täydentävillä ujosti virnuilevilla :J-hymiöillä.

”Ihmiset kuolevat / koirien ulkoiluttaminen jatkuu” (*Animalia*, 12.) *Animalia* painottaa ihmisten vastuuta oman lemmikkinsä hyvinvoinnista, vaikka ihminen kävisi elämässään läpi haastavia asioita. Lemmikkien perustarpeista tulee pitää huolta, koska he eivät voi sitä itse tehdä. Koirien ulkoiluttaminen esitetään runossa arkipäiväisenä asiana, joka on pysyvää päivästä toiseen, vaikka suuria muutoksia tapahtuisi ihmisten henkilökohtaisessa elämässä. Koira ei voi alkaa huolehtia yhtäkkiä itsestään ja omasta ulkoiluttamisestaan, eikä hän voi ymmärtää miksi rutiinit yhtäkkiä muuttuisivat ja hänestä ei pidettäisikään huolta.

Onko lemmikeillä itseisarvoa vai vain välinearvoa? Esimerkiksi monet koirat voivat toimia vaativissa tehtävissä, kuten poliisi-, palvelus- tai räjähdekoirana, jolloin heidän velvollisuutensa on toimia ihmisen asettamassa tehtävässä. Eläin on yhteiskunnassamme esine, omistettava. Silti kotieläinten ja lemmikkien olot ovat osittain parantuneet, mutta vaaraksi on noussut eläinten kohteleva ihmisenkaltainen olento, jolloin lajityypilliset tarpeet voivat unohtua. Koirille on esimerkiksi kehitetty homeopatiaa ja luotu omia vaatemallistoja. Tuotantoeläimet elävät toisenlaisissa oloissa, missä tärkeimpänä tavoitteena on pyrkiä lieventämään pahoinvointia. Silti osa päättäjistä taistelee parempia oloja vastaan, koska ne toisivat maatalousyrittäjille lisäkustannuksia ja vaarantaisivat heidän elinkeinonsa.

En enää katso tielle. / En enää pelkää että salama iskee minuun / ja koira jää yksin. / En kuvittele että tärkeät viestit / odottavat minua postilaatikossa. / En pelkää että hukun saunan jälkeen / tai että saan sydäninfarktin / tai aivoverenvuodon / ja koira jää yksin, / en että kuolen häkään / tai että kekäle lentää matolle / tai että ajan kolarin / ja koira jää yksin. / Tämän valmiimmaksi ei voi tulla. (*Animalia*, 11.)

Lemmikkieläinten kohdalla nouseekin kysymys siitä, voiko eläinten välinearvoa poistaa kuitenkaan kokonaan? Lemmikit ovat tyydyttämässä ihmisen itsekästä tarvetta omistaa, eikä omistajuussuhdetta pystytä lemmikkieläinten ja ihmisten välistä poistamaan. Monet lemmikit eivät kuitenkaan pysyisi elossa ilman ihmistä, jolloin suhde on myös vastavuoroinen. Kuitenkin valta on vahvasti läsnä ihmisen ja lemmikin suhteessa, koska

ihminen päättää siitä, millaista elämää lemmikki saa elää. Lemmikki voi olla ihmiselle perheenjäsenen tai oma lapsi. Edellä esitetyssä lainauksessa ihminen on ollut aiemmin huolissaan mahdollisesta kuolemastaan, kun se tietäisi sitä, että hänen koiransa jäisi ilman omistajaa. Runo herättää aukkoisuudellaan kysymyksiä: Onko koira ehtinyt kuolla runon puhujaa ennen? Vai onko koiralle löydetty joku, joka huolehtii siitä runon puhujan kuoleman jälkeen? Puhuja ei pelkää jättää maailmaa kenenkään ihmisen takia, mutta on aiemmin kokenut koiran olevan niin riippuvainen hänestä, ettei voi kuolla, koska on vastuussa koiransa hyvinvoinnista. Koirilla syntyy vahva kiintymyssuhde laumaansa, joten omistajan pelko koiran yksinjäamisestä ei ole ollut täysin turha. Toki koira on myös voinut aiemmin toimia tekosyynä kuolemanpelolle, eikä runon puhujalla ole nyt enää syytä elää, kun ei tarvitse enää pelätä koirankaan jäävän yksin.

”Koirat masentuvat. Ne häpeävät ihmisen puolesta. / Tai niistä tulee vihaisia, / ne raivoavat, ja niiden luonnetta syytetään. / Kissat. Epätoivoa täynnä.” (*Animalia*, 59.) Eläimen mahdollisia sisäisiä tuntemuksia voidaan päätellä niin käytöksestä kuin fyysisestä kunnostakin. Käyttäytymisen perusteella sekä eläimen fyysisestä kunnosta voidaan olettaa, että eläimellä on mentaalisia ominaisuuksia, vaikka pelkästään käyttäytymisen perusteella niiden olemassaoloa ei voida kuitenkaan todistaa. Mentaalisten tilojen todentaminen on aina kytköksissä eläinten inhimillistämiseen, sillä käsitteellisesti se on aina yhteydessä ihmisen käyttäytymisen luonnehdintaan. Mentaaliset ominaisuudet ovat ihmisen löytämiä kykyjä, jolloin eläinten kyvykkyydestä puhumisen yhteydessä voidaan käyttää termejä tajunta ja tietoisuus, vaikka ne eivät pysty ilmaisemaan niitä samalla tavalla kuin ihmiset. Ominaisuuksia, jotka erottavat ihmiset muista lajeista, kutsutaan antropomorfisiksi ominaisuuksiksi. Kuitenkin valtaosa ihmisten ominaisuuksista ovat samankaltaisia kuin monilla eläimillä, esimerkiksi koostuminen samoista alkuaineista ja samankaltainen aivo- ja kipujärjestelmä. Tästä syystä eläimiltä voidaan tutkia myös esimerkiksi mentaalista elämää ja tuntemuksia. (Vilka 1989, 75–77.) *Animaliassa* toistuu useassa runossa ajatus siitä, kuinka ihminen tulkitsee eläimiä usein väärin. Vaikka runossa esitetyt eläinten mentaaliset kokemukset ovatkin antropomorfisia piirteitä, on totta, että usein koirien käytösongelmat ovat lähtöisin ihmisten aiheuttamasta kaltoinkohtelusta, eivät koirien luonteesta.²⁸

²⁸ Ks. esim. <https://www.uusimaa.fi/artikkeli/535774-koirakouluttajat-sanovat-suoraan-kaytosongelmat-johtuvat-yleensa-omistajista>

Terhon teoksessa tuodaan esiin kissojen monenkirjava asema ihmisten elämässä. Kissa voi olla perheenjäsen, ihastuttava pehmolelumainen otus, ystävä tai vihan kohde: ”MERKILLINEN SATTUMA // Meidän takapihalla vieraili tänään, / tuossa hetki sitten, / kissa. / Siitä vasta meteli nousi :OD” (*Muistaks*, 52.) Kissan vierailun metelin aiheuttajaa ei runossa kerrota. Se voi nousta talon asukkaista, koska he eivät pidä pihallaan juoksevista vieraista kissoista, jotka voivat sotkea heidän pihaansa. Metelin voivat aiheuttaa myös kodin omat lemmikit, jotka puolustavat omaa reviiriään. Kissoja käsitteleviä runoja löytyy teoksesta useampia:

Oon opeteltu kissoilta paljon asioita. / Ne mm. ei tunne aikaa vaan menee eri paikkoihin vaan :O) / Se yhtenäisyyden, rauhan ja onnen tunne kissana, kun huomaa / että vois teoriassa olla jokaisen vastaan tulijan ja ympärillä näkyvän / ystävä, kumppani tai perheenjäsen. // Tuntuu et aika ei vilistä, / kissa vaan vilistää :O) (*Muistaks*, 7.)

Terhon runoissa esitetään, että ihminen vapautuu sosiaalisista rajoitteistaan muuttamalla eläimeksi tai oppimalla siitä asioita. Aiemmin luvussa 3.1 esitetty lainaus ihmisen halusta muuttua karpäseksi, jotta voisi tavata uusia ihmisiä, jakaa saman idean edellä esitetyn lainauksen kanssa. Ihminen on usein tiukkojen normien ja rajojen säätelämä, mutta eläimiä ei rajoita samalla tavalla kuin ihmistä sukulaisuussuhteet, aika ja sydänsurut.

”Kissat, / hypätkää tähän säkkiin!” (*Muistaks*, 117.) Myös lemmikkien ja ihmisten välinen suhde voi olla väkivaltaisella vallankäytöllä väritynyt. Kissojen asema yhteiskunnassamme on läpi aikojen ollut huono, eikä kissaa ole arvostettu lemmikkinä yhtä paljon kuin esimerkiksi koira. Edelleen kissa nähdään usein maaseudulla enemmän hyöty- kuin lemmikkieläimenä. Kissapopulaatioiden suuri määrä kasvaa vuosi vuodelta, vaikka ihmisiä pyritään asian suhteen valistamaan ja kissojen leikkauskampanjoita järjestämään. On arveltu, että joka vuosi Suomessa hylätään vähintään 20 000 kissaa.²⁹ Ylimääräisiä kissoja on usein hävitetty hukuttamalla tai pistämällä ne pussiin ja hakkaamalla elävältä. Terhon runon kissoille osoitettu käsky hypätä säkkiin vaikuttaa uhkaavalta, koska käskyä ei perustella millään tavalla. Lisäksi se, että virke esitetään imperatiivissa, eikä sitä ilmaista esimerkiksi pyyntönä tai kehotuksena (*hypätkääpä*), ja se päättyy huutomerkkiin, tekee siitä ilmaisumuodoltaan pahaenteisen.

²⁹ Ks. esim. ”SEY: Suomessa on kissakriisi – avun tarpeessa vuosittain vähintään 20 000 kissaa” <https://www.sey.fi/ajankohtaista/tiedotteet/1106-sey-suomessa-on-kissakriisi-avun-tarpeessa-vuosittain-vaehintaeen-20-000-kissaa>

”[H]etkone’ / nyt kuuluu pollen jalkojen ääniä. / en pidä kuulemastani...” (*Muistaks*, 106.) Eläimet liikkuvat tavalla, jota ihminen ei voi kontrolloida. Se on erilaista ja ihmisen ruumiillisuudelle usein vierasta. Äänet, joita eläinten ruumiit aiheuttavat, voivat toiseudellaan tuntua ihmisestä vieraalta ja jopa epämiellyttävältä. Ihmisen suhde tällaiseen ilmiöön voi vaihdella: ihminen voi ymmärtäessään äänen aiheuttavien liikkeiden merkityksen eläimen käyttäytymisen kokonaisuudessa kokea empaattisia aistimuksia, mutta jos ymmärrys ei välity, ei ihminen myöskään koe empaattisia aistimuksia (Ruonakoski 2011, 130).

3.4 ”Havahdu ihminen.” – ihminen valtarakenteiden toisintajana

Eläimet elävät ja kuolevat ihmisten kanssa, ja usein ihmisten käskystä. Usein eläimistä puhuttaessa korostetaan jompaakumpaa kahdesta tavasta, joilla eläimiä voidaan kuvata: joko inhimillistävästi tai toiseuttavaa eläimyyttä korostaen. Tutkimuksen alussa esitettiin kysymys, miten pystyä protestoimaan sellaista väkivaltaa vastaan, jota ei yleisesti pidetä väkivaltana? Kuinka haastaa ihmisten pitkään vallalla väritynyt suhde eläimiin?

Dualistisen ajattelutavan mukaan eläin ja ihminen ovat vastinpareja. Ihminen on eläintä parempi, kulttuurin ja hengen täydellistämä, eläimen ollessa vain luontokappale. Dualismin ollessa näin jyrkästi hierarkkista, voidaan se nähdä tasa-arvon vastakohtana. (Aaltola 2013, 12.) Suurin eläinoikeuskysymyksissä nähty ongelma on ihmisten asennoituminen luontoon ja eläimiin välinearvoina. *Animaliassa* korostetaan eläinten oikeutta itseisarvoon sekä samankaltaista asemaa ihmisen kanssa oman elämänsä keskipisteenä: ”Jokainen eläin on subjekti. / Se on: oman elämänsä keskipiste, / itsensä puolustaja, / varuillaan joka suuntaan / niin kuin sinä ja minä. / Omanarvontuntoinen: / ei sallisi itseään loukattavan.” (*Animalia*, 57.) Puhuja haluaa muistuttaa ihmistä eläinten kohtelusta, jonka tulisi olla sellaista, miten ihminen haluaisi itseään tai läheisiään kohdeltavan, olivatpa he sitten ihmisiä tai ei-inhimillisiä. Eläinten itseisarvon puolesta argumentoidaan sillä, että he ovat samanlaisia kuin ihmisetkin. Eläimen esitetään olevan subjekti, koska hän tuntee oman arvonsa ja kuinka häntä ei tulisi kohdella. Eläinten arvoa korostettaessa *Animaliassa* myös muistutetaan, ettei ihminen ole niin arvokas kuin kuvittelee olevansa: ”Hyvä on, minä itken teidän puolestanne, / murheen eläimet, / ja ihmisen vuoksi / joka ei ole sen arvoinen / että hänen puolestaan eläin kuolee / tai että hänen puolestaan edes rukoillaan.” (*Animalia*, 65.) *Muistaks* esitti, ettei

ihmisen arvoa voi mitata rahassa, vaan se vaatii monimutkaisempaa ajattelua. *Animalian* mukaan ihmisen arvoa ei tulisi mitata myöskään eläinten hengissä, koska eläimen henki ei ole vähemmän arvokas ihmisen rinnalla.

Ihmisen samankaltaisuus eläinten kanssa tulee *Animaliassa* useamman runon kohdalla esiin: ”Oi veljeni puu, oi siskoni heinä, / oi sukuni suuri: eläimet. / Samaa kudetta ollaan, samaa verta ja tuhkaa, / samaa ahdistusta ja unelmaa.” (*Animalia*, 71.) *Animaliassa* korostetaan ihmisen asemaa osana eläinkuntaa. Runoissa korostetaan ihmisten ja eläinten yhteneväisyyksiä, että ihminen tuntisi sympatiaa eläimiä kohtaan, eikä pystyisi hakemaan enää oikeutuksia vallankäytölleen. Saman suvun lisäksi *Animalia* esittää idean lajista, joka kattaisi kaikki elävät: ”Sinä liität minut tähän lajiin: olevaisiin.” (*Animalia*, 21.) Teoksessa esitetään myös hierarkkisen taksonomian ongelmallisuus, onhan se ihmisen tekemä luokittelujärjestelmä, joka perustuu ihmisen halulle jäsentää ja nimetä maailmaa. Vaikka taksonomisessa luokittelujärjestelmässä ihminen kuuluu eläinkuntaan, erottaa suku ihmisen omaksi lajikseen, koska muut suvun lajit ja alalajit ovat kuolleet sukupuuttoon. Joten vaikka taksonomian avulla ihminen voidaan liittää eläimiin, se kuitenkin myös korostaa ihmisen asemaa omana lajinaan, eläimistä erillisinä. Lainauksessa tällaista eroa ei tehdä, vaan ihmisen laji onkin merkitykseltään laajempi, se käsittää kaikki *olevaiset*. Sekä ihmiset että eläimet, Kilven runoissa usein myös luonto, ovat yhtä. Samalla tavalla hengittäviä, tuntevia ja olevia olentoja. Lajia ei määritettäisikään esimerkiksi fyysisten piirteiden samankaltaisuuksilla tai kromosomimäärällä, vaan kaikki todellisesti olemassa oleva kuuluisi samaan lajiin, olisi toistensa kanssa yhtä. Näin voitaisiin purkaa ihmisen antroposentrinen maailmankatsomus ja tehdä kaikesta elävästä yhdenvertaisia.

Vaikka edellä esitetyssä lainauksessa runon puhuja liitetään muiden olemassa olevien kanssa samaan lajiin, on silti ihmislajin erillisyyks muista eläimistä jatkuvasti läsnä: ”Minä häpeän kuulua sääliittömien lajiin.” (*Animalia*, 63.) Ihmistä lajina leimaa lainauksen mukaan kyky olla tuntematta sääliä toisia kohtaan, mikä mahdollistaa eläinten systemaattisen hyväksikäytön. Kilven runoissa tunnustetaan ihmisen vallalla oleva hierarkkinen asema, mutta vaaditaan ihmistä kantamaan myös vastuunsa, joka aseman mukana lankeaa: ”Havahdu ihminen. / Kieltäydy tehtävästäsi kiduttaja. / On tullut sen aika.” (*Animalia*, 59.) Lajeja ei ole mielekästä järjestellä suhteessa toisiinsa vaikutusvallan mukaan, koska eri elämänmuodot tarvitsevat toisiaan. Kuulumme kaikki samaan ekosysteemiin, ja jos tuhoamme sitä, se vaikuttaa myös omaan elämäämme. (Keto 2017, 215.) ”Voi olla että sen

käsitys minun tehtävästäni maailmassa / on aivan oikea. / Miten minä olisin enemmän kuin se?” (*Animalia*, 46.) Ihmisen asema sortajana tuomitaan ja kyseenalaistetaan hierarkkinen ylemmyys perusteettomana yhtään mitään elollista kohtaan vertaamalla ihmisen arvoa hyttysen arvoon.

Myös *Muistaks* korostaa ihmisen alkuperää yhtenä eläimistä: ”Hirweä Näkki-Emu-neanderthalin ihminen / tekee kepistä ensimmäisen huilun maailmassa.” (*Muistaks*, 99.) Lainauksessa esitetään, kuinka ihmisten sukuun kuulunut neanderthalinihminen on sekoittunut strutsilintuun ja taruolentoon. Ihmissuvun historiaan liitetään mystiikkaa yhdistämällä *Näkki* ihmisyksilöön sekä eläimellisyyttä *Emun* liittyessä häneen. Mystinen ihmistä ja eläintä oleva olento luo ensimmäisen huilun, jonka voi tulkita kulttuurin syntymiseksi. Eläimyys on läsnä tässä toiminnossa, eikä sitä voi ihmisestä erottaa. Eläin ja ihminen ovat olleet Terhon runouden esittämässä historiakuvauksessa yhtä, mutta missä vaiheessa he ovat toisistaan eronneet? Tapatuiko se silloin, kun neanderthalinihminen kuoli sukupuuttoon ja nykyihminen päätyi nousemaan luomakunnan huipuksi?

Kohdeteoksissa käsitellään maailman, sekä sitä asuttaneiden ihmisten ja eläimien, syntyä eri tavoin. *Animaliassa* luomisrunot kuvaavat Jumalan luomaa maailmaa, jossa ihminen ymmärsi väärin sen, kuinka ihmisen pitäisi eläimiä kohdella. *Muistaks* selittää maailman syntyneen monista vanhoista luomistaruista, esimerkiksi *Kalevalasta*, tutun myytin perusteella: ”hae alkumunan kuva. / se ei käsittääkseni esitä mitään.” (*Muistaks*, 91.) Molempien kohdeteosten maailmanselitys kytkee ihmiset ja eläimet omalla tavallaan yhteen:

”Kun Jumala kuudentena päivänä loi ihmisen, / hän oli aivan näännyksissä / eikä tomu muuttunut hänen käsissään eläväksi / niin kuin se oli muuttunut hänen ollessaan voimissaan / ja luodessaan valon, kasvit ja eläimet. / Hänen täytyi antaa tekohengitystä tomulle / ennen kuin se alkoi jotenkuten pihistä / eikä siitä koskaan tullut mitään kunnollista luomusta, / ei sellaista itsestäänselvää voimakasta olemista / niin kuin kasvien ja eläinten.” (*Animalia*, 16.)

Muistaks kertoo siis maailman syntyneen munasta, joka on linnuille ja suurimmalle osalle matelijoista tyypillinen tapa jatkaa sukua, ja myyteissä alkumunan munii joko lintu tai jumalvoima. *Animalia* selittää maailman syntymisen luomiskertomuksen avulla, jossa Jumala on luonut ensin eläimet ja sitten viimeisillä voimillaan ihmisen, joka on jäänyt tästä syystä vaillinaiseksi. Ihmisyys ja eläimyys on kuitenkin molempien teosten mukaan ollut toistensa kanssa lähekkäisessä yhteydessä. Ihmistä halutaan muistuttaa omasta historiastaan,

joka ei olisi ollut lähtökohdiltaan samanlainen, jos ihminen olisi syntynyt tänne yksin. Yhteys ja kumppanuus ei-inhimillisen kanssa juontaa juurensa ihmisen alkuaikoihin, eikä sitä haluta ihmisen unohtavan.

Animalia sisältää paljon viittauksia *Raamattuun* ja Jumalaan³⁰: ”Leikitään että maailma on koti / ja kaikki ihmiset meidän lapsiamme / ja eläimet myös ja kasvit.” (*Animalia*, 23.) Runon puhuja asettuu eläinten ja ihmisten yläpuolelle leikissä, ikään kuin jumalan asemaan, ja tekee samalla sisaruksia ihmisistä, eläimistä ja kasveista, jolloin hän purkaa maallisia hierarkioita. Leikkiminen mielletään usein lasten toiminnaksi, voi runon puhujaa lukea leikkivän lapsen representaationa. Runossa lapsi ei ymmärrä ihmisten halua tehdä pahaa ja vahingoittaa muita eläviä, mutta leikin avulla hän voi määrätä ihmiset kohtelemaan lähimmäistään kuin itseään: ”Me olemme kaiken isä ja äiti / ja meillä on valta / tehdä hyvää, / valta suojella, / kieltää tallaamasta, taittamasta, / sanoa: Säästäkää eläimet!” (*Animalia*, 23.) Lapsi näkee ihmisellä olevan mahdollisuuden tehdä myös hyvää, mutta ihminen ei valitse toteuttavansa tätä mahdollisuutta, jos jokin voima tai valtaa käsissään pitävä henkilö tai koneisto määrää ihmisiä lopettamaan sortoa. Kuitenkaan *Animaliassa* ei luoteta virkamiehien puolustavan eläimiä: ”On lasten ja mummojen valtakunta / - - / siellä peuhataan susien, lampaitten kanssa / ja ruokitaan mäyriä, ilveksiä. / Sen portteja turhaan saa / esivalta kolkuttaa.” (*Animalia*, 76.) Lapset ja mummot esitetään teoksessa puhdassydämisimpinä ihmisinä, jotka pystyvät kohtelemaan eläimiä niiden ansaitsemalla tavalla. Runossa unelmoidaan valtakunnasta, jonka voi leikin avulla saavuttaa, jossa ihmiset ja eläimet eläisivät sopusoinnussa. Reaalimaailmassa tämä ei olisi mahdollista, vaikka ihmiset lopettaisivatkin eläinteollisuuden; sudet ja ilvekset petoeläiminä söisivät lampaat.

”Kauheaan ovat jumalat kytkeneet meidät / rikostovereikseen, / nämä joita me palvomme: / kaupallisuus, kilpailu, kulutus, aseet, / lääketiede, lääkeoppi, / teollisuus, tekniikka, eläintehtailu. / Jumalia on monta / ja kaikki alhaisia.” (*Animalia*, 63.) *Animaliassa* jumalhahmona toimii myös ihmisten maallistumisen aiheuttamat ilmiöt ja asiat. Ihminen ei pidä enää mitään pyhänä, vaan palvoo vääriä jumalia, jotka johdattavat väärille teille. Väärien jumalien palvominen tekee runon mukaan ihmisistä rikollisia, sillä ne ohjaavat ihmiset tekemään alhaisia asioita. Eläintehtailu nimetään yhdeksi ihmisten palvomista jumalista, mutta ihminen on liian sokea huomaamaan toiminnan vääryyttä palvomiseltaan.

³⁰ Käsittelen näitä myöhemmin intertekstuaalisuuden yhteydessä.

Kuitenkaan ihmisen sokeus ei välttämättä ole lopullista, vaan toivo on vielä olemassa: ”Tämä on psykologinen testi: / kuinka kauan ihminen kestää / kavahtamatta itseään / ja mitä hän tekee / kun hänen silmänsä avautuvat? / Siinä on teidän toivonne eläimet. / Se liikkuu jo / ja jonakin päivänä se syntyy: / vapaus, kunnioitus.” (*Animalia*, 65.)

Vilka (1996, 32–34) on esittänyt periaatteita, joita ihmisten tulisi noudattaa hyväksikäyttäessään luontoa ja eläimiä. Hänen mukaansa olisi lähdeittävä siitä, mikä ei olisi tässä valtasuhteessa sallittua. Tärkeimmäksi suuntaviivaksi Vilkan mukaan on vetää raja kärsimyksen tuottamiseen. Vaikka eläimiä pidettäisiin taloudellisista ja tuotannollisista syistä, ei toiminta saa aiheuttaa eläimille kärsimystä. Ideaalissa maailmassa ihmiset hoitaisivat työt eläinten kanssa koneiden sijaan, lajityyppillinen käytös mahdollistettaisiin ja jokainen eläin olisi yksilö. Vilka puhuu sellaisen valtion puolesta, jossa pieniä tiloja tuettaisiin valtion toimesta isojen automatisoitujen tilojen sijaan. Toiseksi periaatteeksi Vilka esittää rajaa tuhoamiseen ja hävittämiseen. Sellainen toiminta tulisi kieltää, mikä romuttaa väliaikaisesti tai pysyvästi eläimistön elinmahdollisuudet. Vilka ei kuitenkaan esitä, että eläimiä tulisi kohdella ainoastaan itseisarvona, jolloin niille taattaisiin koskematon asema. Hän kuitenkin peräänkuuluttaa tiukempia säännöksiä ja asetuksia, jolloin eläimiä ei voitaisi kohdella pelkkinä raaka-aineina, vaan lähtökohdaksi otettaisiin eettisempi suhtautuminen eläintuotantoon.

Muistaks haluaa muistuttaa, etteivät kaikki ihmiset käyttäydy kohtuuttomasti ei-inhimillisiä kohtaan: ”anssi ei koskaan pyydä palkkaa ennakkoon / eikä kahvia kahvituvasta / ei pyydä väsynyttä koiraa antamaan tassuaan” (*Muistaks*, 35.) Runossa esitetty toimija *anssi* osaa lukea koirien elekieltä tietäen, milloin he ovat väsyneitä, eikä silloin pyydä heitä suorittamaan temppuja. Hänet esitetään erittäin reiluna ja sympaattisena hahmona. Aiemmissa luvuissa esitetyissä lainauksissa huomattiin monissa Terhon runoissa esiintyvänä tyypilliseksi piirteeksi se, että ihmiset haluavat usein oppia eläimiltä asioita ja samaistua heihin, että pystyisivät olemaan vapaampia. Taustalla toimivat siis itsekkäät syyt, eikä ihminen halua kohdata eläintä eläimenä. Ihmisiä ei kuitenkaan esitetä suoraa julmina eläimille, vaan enemmänkin itsekkäinä ja ajattelemattomina. *Animalia*ssa ihminen esitetään yleensä julmana ja sortavana, mutta välillä myös siinä myönnetään, että osa ihmisistä pyrkii välttämään ei-inhimillisten sortamista. Myönnytys tehdään kuitenkin piilottamalla se lihaa syövien ihmisten kritiikkiin: ”Suo anteeksi, mutta on ihmisiä / jotka kuulevat kyljyksen

ammuvan lautasellaan / ja makkaran sisältä hiljaista valitusta. / Helytyneitä ihmisiä.”
(*Animalia*, 61.)

Vilka (1989, 75) on esittänyt kysymyksen siitä, miltä tuntuu olla eläin. Onko eläinten maailma ulottumattomissa, jolloin sitä ei voida ymmärtää, vai eikö ole mitään tiedettävää, koska eläimillä ei ole samanlaisia mentaalisia tuntemuksia kuin ihmisellä?

Kun vain katsoo ja on hiljaa / ymmärtää vähitellen kaikkien mielen, / - - / Oppii lukemaan eläinten liikkeitä, katseita. / Miten harvoin me katsomme eläimiä silmiin. / Niiden silmissä on maailma / avarampi kuin kaikki selityksemme. / Me emme ole koskaan tehneet niille oikeutta, / yrittäneet todella oivaltaa millaista niiden elämä on. / Koko ajan ne ovat koettaneet olemuksellaan / kertoa sitä meille, / pitäneet selvänä että haluamme kuulla. / - - / Hiljaa katsominen avaa maailmojen rajat. / Kasvien kanssa, eläinten seurassa / ei puhe sulje portteja. (*Animalia*, 49.)

Kieli on nostettu tärkeimmäksi puutteeksi, kun on lueteltu, miten ihminen eroaa eläimestä. Keskusteluyhteyden puuttuminen on katsottu olevan suurin este sille, miksi ihmiset eivät voi koskaan ymmärtää täysin eläimiä. Reaalimaailmamme jako ihmisiin ja eläimiin on perusteltu pitkälti sillä, etteivät eläimet osaa puhua, jolloin ihmiset on nähty luonnostaan asettuvan eläinten yläpuolelle. Runossa kuitenkin nähdään puheen sulkevan portteja, ei avaavan niitä. Puheen merkityksen korostaminen loisi uuden mahdollisuuden hierarkkisen jaon purkamiselle, jolloin ihminen ja eläin voitaisiin nähdä toistensa kaltaisina. Lainauksen ensimmäinen säe maailmojen rajojen avautumisesta korostaa hiljaa katsomisen merkitystä. Äänettä katsomisen voi tulkita yhteiseksi kieleksi inhimillisen ja ei-inhimillisen välillä, missä sanoilla ei ole mitään merkitystä, ja sen tarkoituksena on ymmärtää ei-inhimillistä. Yhteisen maaperän hakeminen, ei-inhimillisen kohtaaminen ja ymmärryksen löytäminen hiljaa katsomalla ovat runon keskeisimmät sanomat. Eläinten itseisarvo ei kuitenkaan vähene, vaikka ihmisillä ei ole yhteistä kieltä eläinten kanssa. Lainauksessa kehoitetaan katsomaan ei-inhimillistä hiljaa, jolloin kommunikoinnin haasteellisuudesta huolimatta on mahdollisuus ymmärtää ei-inhimillisen todellinen luonto ja jakaa yhteinen intersubjektiivinen maailma. Samalla tavalla kuin poeettinen kieli myös hiljaa katsominen voi toimia välineenä tässä tavoitteessa. Kun yhteistä, inhimillistä kieltä ei ole, voi hiljaa katsominen yhdistää lajienvälisen ymmärtämättömyyden kuilun ja mahdollistaa ihmisen ja ei-inhimillisen välille syntyvän empaattisen suhteen. Kuten poliittisessa ekologiassa on esitetty, ei-inhimillisen representaatioiden avulla heidät voidaan nostaa osaksi poliittista keskustelua, vaikka eläimet ei-kielellisinä toimijoina pysty itseään kielellisesti edustamaan.

Eläimet voivat vaikuttaa ihmisiin niin fyysisesti kuin mentaalisestikin. Kun ihminen, joka ei koe pelkotiloja eläimiä kohtaan, pääsee tarkkailemaan ja olemaan vaarattoman eläimen kanssa samassa tilassa, voi vaikutus näkyä ihmisen verenpaineessa ja stressitasossa. Vaikutus voi voimistua, jos ihminen pääsee fyysiseen kontaktiin kyseisen eläimen kanssa. (Telkänranta 2012.) *Muistaks* tuo esiin sen, kuinka paljon tunteita eläimet voivat ihmisessä herättää:

Muistaks ku jahtasit sitä koppista tänää? :OJ / Muistan kyl ehkä kuulleen ku se yks koppis, Alpi, ni kiljas / ku jahtasit sitä keskipäivällä, / vähän ennen lettuja :OJ / vai oonko muka väärässä??! :OD // muistan ku se perhonen nukahti sun polvelle, silloin kerran / ja sil oli paljon arvoituksia kerrottavana sulle / ni suutuit sille ja löit pääsi siihen kattoamppeliin / ja sitä kiehuva teevettä läikky sun päälle ja kiljahdit / ja se perhonen säikähti ja vaihto aika äkäseen maisemaa!! :OD / *kikatusta* (*Muistaks*, 59.)

Ihminen esitetään runossa ottavan paljon kontaktia ei-inhimillisiin. Ihminen on jahdannut koppakuoriaista, toiminut lepopaikkana perhoselle, kuunnellut hänen kertomia arvoituksia, suuttunut niistä ja pelottanut perhosen pois. Ei-inhimillinen ja ihminen elävät rinnakkain, mutta eivät kovin sopuisasti. Ihminen on tunteissaan ailahteleva, jolloin ei-inhimilliset saavat varoa hänen tunteenpurkauksiaan. Ei-inhimillisten pitäisi pyrkiä toimimaan ihmisen laatimilla pelisäännöillä, koska kun heidän toimintansa eivät miellytä ihmistä, ihminen pelottelee heidät pois.

Muistaks esittelee myös dystooppisen kuvitelman eläimen vastaiskusta ihmisille. Runoon luodusta asetelmasta tulee mieleen ihminen satuttamassa muurahaisia perspektiivin ja verbin *vilistää* takia: ”Kaikki ovat yksinäisiä öisin. / Itseään vartenhan tässä eletään, / mutta Curre on pettynyt kaikkeen. / Hän kaataa kiehuva öljyä talon katolta vilisevän ihmisjoukon päälle.” (*Muistaks*, 26.) Teoksessa ei käytetä isoja alkukirjaimia aina kieliopillisesti oikein, joten ei voida olettaa, että Curre olisi erisnimi, mutta teoksessa on monesti kuitenkin nimetty ei-inhimillisiä olentoja erisnimellä, joten lähdän tulkinnassani liikkeelle siitä, että Currella viitattaisiin oravaan. Curren asettautuminen ihmisten yläpuolelle luo hallitsevan otteen. Curren tekoa selitetään sillä, että hän on pettynyt kaikkeen, joten hän kostaa sen kasvottomalle ihmisjoukolle. Runoa voi lukea kritiikkinä ihmisten väkivallalla värityneelle eläinten kohtelulle, joka teoksessa kulminoituu eläinkunnan koston. Teoksessa leikitellään ajatuksella, että ihmisten ja ei-inhimillisten osat kääntyisivät toisinpäin. Jatkaisivatko ei-inhimilliset silloin runossa esitettyyn tapaan väkivallan kierrettä?

Ihmisten tapaan myös osalla eläinlajeista on todistettu olevan kyky tunkea empatiaa.³¹ Kuitenkin tämänhetkisten tutkimustulosten mukaan kaikki eläimet eivät tunnista esimerkiksi ihmistä kokevana olentona, jolloin vastavuoroinen havaitseminen ei ole aina mahdollista omalaatuisten elämismaailmojen vuoksi (Ruonakoski 2011, 165). Ruonakoski käyttää vastavuoroinen havaitsemisen ongelmallisuudesta esimerkkinä ihmistä ja puutiaista, kun taas *Animaliassa* saman asian eteen ihminen joutuu hyttysen kanssa:

Hyttysen kannalta minä olen vain paljon syötävää, / iso liha. / Ei se kunnioita yhtään minun henkisiä kykyjäni, / ei minun pyrkimyksiäni yhteyteen luonnon kanssa, / toisenlaiseen elämäntapaan. / Ei se välitä edes tarkkailla minun reaktioitani.” (*Animalia*, 46.)

Hyttysen kokemus ihmisestä esitetään puhtaasti ravinnonlähteeksi. Hyttynen ei näe ihmistä mentaalisenä ja kokevana olentona, vaan isona lihakimpaleena. Runo kääntää mielenkiintoisesti ihmisen ja ei-inhimillisen suhteen pääläelle. Hyttynen ei pidä ihmistä subjektina, kun taas runon ihminen korostaa hyttysen asemaa subjektina: ”Sekin on oman maailmansa keskus, sekin on »minä», / ja sillä on velvollisuuksia itseään ja lajiaan kohtaan.” (*Animalia*, 46.)

”Me hänet ikuisille laitumille saatamme, ja siten suojelemme maatamme.” (*Animalia*, 54.) Ihmisen kuolema näytetään ei-inhimillisten näkökulmasta hyvänä asiana. Sen nähdään olevan ainut keino, jolla ei-inhimillisten elinympäristö saadaan pidettyä elinkelpoisena. Ihmisen kyltymätön halu saada kaikesta taloudellista voittoa nähdään silkkana pahuutena, eikä se herätä eläimissä minkäänlaista empatiaa ihmisiä kohtaan, vaikka esimerkiksi ihmisen kiihdyttämä ilmastonmuutos tuhoaa myös ihmisen elinolosuhteita. *Animaliassa* toistuu useammassa runossa ajatus siitä, että ihmisen ainut keino lopettaa eläinten hyväksikäyttö ja antaa eläimille ansaitsemansa mahdollisuus elää elämänsä haluamallaan tavalla on vain ihmisen kuoleman kautta: ”Kuoleman lisäksi ei ole muuta ulospääsyä kuin runous, / ei ydinsaasteesta, ei ihmisen syyllisyydestä, / ei häpeästä jota eläinten kohtelu merkitsee.” (*Animalia*, 63.)

kokeile välil sellasta et otat muut huomioon :/ / jookos / mua alkaa itkettä : (/ kokeile olla välil ystävällinen ja kato mitä tapahtuu :/ // Toi on se sama jänis jonka näin muuten äsken!! :OJ / Meen heti kattoon mihin se meni!! *juoksee ja kikattaa* :OJ // Eilen tuuli tuhisi ku kävin pihalla yöllä :/ Säikähdin sitä :’(/ Säikähdin itteeni ku ajattelin ku luulin etten oo mikään :’((*Muistaks*, 55.)

³¹ Muun muassa norsujen ja rottien kyky tunkea empatiaa on pystytty todistamaan tieteellisesti. Ks. esim. <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10071-015-0872-2> ja <https://peerj.com/articles/278/>

Ihmisen itsekeskeistä asemaa kritisoidaan myös *Muistaks*-teoksessa. Ihminen kokee tärkeäksi olla jokin. Se on niin tärkeää, että puhuja säikähtää ja itkee, kun luulee ettei ole mikään. Runon alussa puhuja kuitenkin syyttää sanojensa kohdetta siitä, ettei hän ota muita huomioon. Kohde on ilkeä muille ympärillä olevilleen ja se aiheuttaa puhujassa paha mieltä. Puhujan kokemat tunteet ovat vahvasti runossa läsnä, ja niitä ilmaistaan hymiöiden kautta. Ei-inhimillisillä ei ole ääntä vaatia ihmistä katsomaan omaa napaansa kauemmaksi ja huomaamaan sortavan käytöksensä uhriksi joutuvat olennot, jolloin jonkun muun täytyy tehdä se heidän puolestaan, ja tässä tapauksessa sen tekee runon puhuja.

Konkreettisen eläinten hyväksikäytön lisäksi eläimet on valjastettu myös taiteessa ihmisten tarpeisiin: ”muotia musiikissa on nyt ääni esim. kun vetää miekan tupesta, / se miekan ääni... / ja ruoskien äänet... murina yms.” (*Muistaks*, 108.) *Muistaks* käsittelee paljon runoissaan ei-inhimillisen valjastamista kulttuurisiksi representaatioiksi.³² Kulttuuriset representaatiot esitetään runoissa esimerkiksi irvokkaina ” bumba nöyryyttää sua ulostamalla sun suuhun” (*Muistaks*, 113) ja pahoinvointia aiheuttavana ”Kaikist kuvottavin leffa mitä mä oon nähny / ni on varmaa ’Ankkalan väki’. / Oksensin mont kertaa sen leffan aikana / ja sairastuin masennukseen.” (*Muistaks*, 122). Niiden avulla halutaan myös ilmentää, kuinka vääristyneitä ihmisten luomat eläinkuvat kulttuurissamme on: ”Se oli niin realistinen ja kauhee. / Seki yks kohta mis se ankka on pukeutunu ja on siel veden alla / :’O(” (*Muistaks*, 122.)

Kun runoissa puhujana toimii eläin ja teoksen taustalla vaikuttaa sanoma, voidaan runoista havaita puhujan lisäksi myös implisiittinen tekijä. Vastaanottajaksi tällaisille runoille voidaan asettaa implisiittinen lukija, joka on tietty rooli, johon teoksen avulla ohjeistetaan lukijaa. (Lehtimäki & Steinby 2013, 107, 129, 131.) Keino, jolla antroposentrisyydestä pyritään pääsemään eroon, nostaa kuitenkin esiin toisen ongelman, antropomorfismin. Eläimeen liitetään antropomorfisia piirteitä, kun ihmiskeskeisten tuntemusten ilmaisemisesta pyritään pois antamalla puheenvuoro eläimille inhimillisellä kielellä. Aiemmin luvuissa 3.1 ja 3.2 käsitellyt runolainaukset *Animaliasta*, joissa puhujina toimivat perhonen, kyy sekä tuotantoeläimet, ovat esimerkkejä tällaisista runon puhujista. Vaikka runon puhujana toimii jokin ei-inhimillinen subjekti, joka välittää eläinten viestejä, on silti runon implisiittinen tekijä inhimillinen, jolloin runo on silti vain representaatio eläimen

³² Piirrettä käsitellään lisää tutkielmassa myöhemmin intertekstuaalisuuden yhteydessä.

suulla kerrotusta kärsimyksestä ja maailmankuvasta. Tämä korostaakin runojen ongelmallisuutta ei-inhimillisen edustamisessa inhimillisen kielen kautta.

Ihmisen halua määritellä ja kielellistää ympäröivää maailmaa hallitakseen sitä kyseenalaistetaan *Animaliassa* (45): ”Kavala? Se on käänkösvirhe. / Se tarkoittaa notkea, elastinen, joustava.”³³ Käärme nostaa esiin inhimillisen kielen heikkouden kuvata todenperäisiä kuvauksia ei-inhimillisen olemuksesta. Aiemmin käsitelty ruumiillinen empatia ei ole päässyt toteutumaan ihmisen ja käärmeen välillä, jolloin ihmisten kieleen käärmeen olemuksesta on jäänyt kuvaamaan sävyltään hyvin negatiivinen ”käänkösvirhe”, jonka runon puhuja haluaisi oikaista.

³³ Samaa aihetta käsiteltiin aiemmin luvussa 3.2 *Muistaks*-teoksen osalta.

4 ”Minä vannon, tällainen on maailma. Uskokaa!” – runojen retoriset keinot

Seuraavaksi erittelen runon puhujan käyttämiä retorisia keinoja, joilla pyritään vaikuttamaan runojen lukijaan. Pyrin näin tuomaan esiin sen, millaisia keinoja runoissa on käytetty lisäämään puhujan uskottavuutta ja vahvistamaan puhujan esittämää teesiä. Kielenkäytön avulla ihminen voi konstruoida maailmaansa sekä samalla kuvata, rakentaa, järjestää, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta (Jokinen, Juhila ja Suomela 1993, 18). Argumentointi puolestaan on keinoja ja tapoja, joilla halutaan saada kuulija uskomaan ja omaksumaan esitettyjä väitteitä. Se on luonteeltaan aina kulttuurisidonnaista toimintaa, sillä se on yleisökeskeistä. (Leiwo & Pietikäinen 1996, 95.) Argumentoinnissa tehdään aina valintoja. Kun tietty argumentointikeino valitaan, jätetään samalla vaihtoehtoisia elementtejä pois.

Runoudelle on ominaista omanlaisensa vaikuttamisen keinot, jotka eroavat muiden tekstilajien retoriikasta. Poikkeavilla lausemuodoilla eli figureilla, jotka muodostuvat esimerkiksi tavallisesta eroavan lauserakenteen tai sanajärjestyksen kautta, ilmaistaan asennoitumista, joka on hyvin tyypillinen piirre poeettiselle kielelle (Kupiainen 1972, 54). Jotta runon retoriikkaa pystytään tarkemmin analysoimaan ja hahmottamaan sanomaa runon takaa, täytyy tarkasteltavaksi ottaa kielellisten elementtien lisäksi temaattiset tekijät, arvostelmat ja arvottamiset (Lehikoinen 2007, 226–227). Sen lisäksi, että tulkitsemme runoja reaali maailman eläinten representaatioina, asetamme argumentaatioanalyysia affektiteoriaa vasten. Jotta argumentoinnilla saataisiin luotua vaikutus lukijaan runouden keinoin ja empatia heräämään politisoituja eläimiä kohtaan, on affektin herättäminen lukijassa tehokas keino siihen.

4.1 ”Eläimet ymmärretään aina väärin” – runojen kielelliset tehokeinot

Tässä luvussa keskityn erittelemään runojen puhujien käyttämiä kohosteisia kielellisiä tehokeinoja, joiden avulla kiinnitetään lukijan huomio tiettyihin yksityiskohtiin. Kielellisiä tehokeinoja ovat esimerkiksi poikkeavat figurit, luettelointi, toisto, passiivi ja

vahvistussanat. Näiden avulla runon puhuja välittää asennoitumistaan lukijalle ja avaa omaa näkökantaansa.

Figuuri on lause- tai ajatuskuvio, joka kiinnittää lukijan huomion silloin, kun se poikkeaa esimerkiksi sanajärjestyksen tai lauseen rakenteen takia muusta tekstistä (Ratia 2007,131). Kohosteisilla figuureilla voidaan ilmaista asennoitumista, sillä ne nostavat tekstistä esiin tietyn yksityiskohdan ja usein joko kiihdyttävät tai hidastavat runon rytmiä. Keskeisimpiä figuureita retoriikassa ovat muun muassa kysymys, huudahdus, puhuttelu, inversio, yksityisen yleistäminen, ironia, antiteesi, polysyndeton ja hyperbola.

Animaliassa virkerakenteet ovat todella monipuolisia ja variaatiollaan ne pitävät lukijan mielenkiinnon yllä. Välillä runon puhujan rytmi on todella kiihkeä, kun tapahtumia kuvataan pitkillä ja polveilevilla virkerakenteilla: ”Äkkiä intohimo astuu päivän / ja ne kohoavat siivilleen / toisiinsa kietoutuneina / ja siitä liitosta synnyin minä kuin metsänelävä, / vapaa mutta uhanalainen, / kevyt ja unohdettua nautintoa täynnä, / talviuni jäsenissä / yhtäikaa levon ja rasituksen kaltaisena.” (*Animalia*, 8.) Toisinaan taas teoksessa käytetään lyhyttä ja tehokasta virkerakennetta: ”Laukku ei ole aito / ellei se ole tehty meistä. / Tai vyö. Tai kengät.” (*Animalia*, 62.)

Pitkissä virkerakenteissa runon rytmi on nopea, ja useat sivulauseet ikään kuin luovat vauhdikkaita välähteleviä aistikattauksia lukijan koettavaksi. Jälkimmäisessä esimerkissä esitettävä teesi on ilmaistu selkeästi ja ytimekkäästi. Siinä on käytetty hyödyksi myös polysyndetonia eli lauseiden yhteen sitomista konjunktoiden avulla ja runon lopussa käytetyt tai-konjunktiot hidastavat runon rytmiä. Kaksi viimeistä vaillinaista lausetta tuntuvat ikään kuin ylimääräisiltä lisäyksiltä, jotka runon puhuja on halunnut tuoda monipuolistamaan esitettyä teesiään. Ne jättävät kieliopillisella vaillinaisuudellaan ja hidastamallaan rytmillään lukijalle tunteen, että listaa voisi myös jatkaa muilla esineillä, joita ihmiset eivät koe aidoiksi, jos ne eivät ole tehty eläimistä. Tämä antaa tilaa lukijan omille oivalluksille, jolloin lukija voi kokea osallisuutta lukemansa teoksen kanssa.

Terho käyttää runoissaan välimerkkejä monesti omien sääntöjensä mukaan; osasta virkkeistä puuttuu kokonaan isot alkukirjaimet ja pisteet, välillä taas välimerkkejä on saateltu ripotella liiankin monta peräkkäin. Monissa runoissa esiintyy myös hymiöitä, joita käsittelen enemmän luvussa 4.6. Teoksessa on paljon lauserakenteita, jotka poikkeavat perinteisestä

lauserakennemallista. Runojen rytmi on kiihkeä silloin, kun niissä jätetään käyttämättä välimerkkejä tai isoja alkukirjaimia. Tällä tavalla voidaan luoda esimerkiksi uhkaava tunnelma, jota lukija ei ehdi pysähtyä pohtimaan välimerkittömyyden takia: ”hullun tohtorin huoneessa on sulaneita mikroskooppeja / sekä rikkinäisiä lasisia koeputkia / et voi mitään jos happoa tippuu päällesi jos menet tutkimaan / et voi mitään jos happoa tippuu sinun päällesi / hirveä koehiiri on täynnä suonia / vanha tohtorin riekaleinen takki löytyy naulakosta” (*Muistaks*, 82.) Keskellä runoa toistettu ”et voi mitään jos happoa tippuu päällesi” lisää hengästyttävään tunnelmaan ahdistusta ja epätoivoa siitä, ettei omilla toiminnollaan pysty vaikuttamaan tapahtumiin. Lukija on samalla tavalla voimaton uhri kuin laboratoriorottakin, joka ei voi vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa, vaan joutuu olemaan koe-eläimenä hullun tohtorin tutkimuksissa.

Huudahdukset ja vetoamukset ovat velvoittavia figuureita. Huudahdus voi olla interjektio eli huudahduspartikkeli tai virke, joka loppuu huutomerkkiin. Se on tunnepitoinen ilmaus, jolla sanottavaa tehostetaan voimallisemmin. Huudahduksen ei välttämättä tarvitse olla imperatiivissa, mutta usein kohdeteoksissa vilisevät huudahdukset ovat: ”Minä vannon, tällainen on maailma. / Uskokaa!” (*Animalia*, 44) ja ”- - Sästäkää eläimet!” (*Animalia*, 23). Edelliset huudahdukset on suunnattu isommalle kuulijajoukolle, koska ne ovat imperatiivissa monikon toisessa persoonassa. Huudahdukset toimivat pyyntönä koko ihmiskunnalle; nähkää asiat eläinten näkökulmasta ja pyrkikää olemaan vahingoittamatta muita eläviä olentoja.

Erilaisten argumenttien kielelliset muodot vaikuttavat siihen, onko niiden vastaanottajalla mahdollisuutta käydä neuvottelua väitteistä niiden esittäjän kanssa. Enemmän tulkinnanvaraa jää, jos argumentti esitetään kysymyslauseena tai kohteliaisuutena, kun taas puolestaan käskylauseessa lukijalle ei jätetä varaa kieltäytyä. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 100.) *Animaliassa* käytetään erityisen paljon käskylauseita, jotka on muotoiltu vetoamaan lukijaan. Vetoamuksilla runon puhuja haluaa vedota lukijan arvomaailmaan, käskeä muuttamaan käyttäytymistään ja katsomaan asiaa runon puhujan kantilta: ”Havahdu ihminen. / Kieltäydy tehtävästäsi kiduttaja. / On tullut se aika.” (*Animalia*, 59) ja ”kokeile välil sellasta et otat muut huomioon : / jookos / mua alkaa itkettä :(/ kokeile olla välil ystävällinen ja kato mitä tapahtuu :/” (*Muistaks*, 55). Molemmissa esimerkeissä vaaditaan konkreettisia toimia: ensimmäisessä esimerkissä eläinkokeiden tekijöitä kieltäytymään

ammattinsa harjoittamisesta ja kuluttajia lopettamaan ostamasta eläinchoetestattuja tuotteita, toisessa esimerkissä muiden huomioonottamista ja itsekkään käytöksen lopettamista.

Vetoomuksilla voidaan myös herätellä lukijaa huomaamaan maailmassa vallalla olevia suuria epäkohtia ja samalla yrittää synnyttää muutos lukijan ajattelutavassa: ”Sanokaa minulle yksi asia / jolla ihminen on hyödyttänyt luontoa. / Olisi kaunista hiutua sitä muistellen.” (*Animalia*, 52.) Tällainen vetoomus ei sano suoraan, kuinka lukijan tulisi asiasta ajatella, mutta melankolisella ilmaisutavalla (”olisi kaunista hiutua sitä muistellen”) ja liioittelulla runon puhuja haluaa kääntää lukijan puolelleen. Jos lukija ei kyseenalaista puhujan sentimentaalista vetoomusta, voi hän alkaa ajatella, ettei ihmiskunta ole tehnyt mitään luonnon hyväksi. Kaikissa edellisissä esimerkeissä puhutellaan lukijaa ja niillä on tarkoitus muistuttaa moraalisesti oikeista valinnoista. Suoralla puhuttelulla tehostetaan vetoomuksen sanomaa, sillä se on kohdistettu suoraan lukijalle, eikä millekään suurelle kasvottomalla joukolle ihmisiä.

Animaliassa runon puhuja tehostaa sanomaansa usein luetteloinnalla. Pääosin luettelot liittyvät johonkin luontoaiheisiin, kuten runossa ”Eläinkokeet ovat välttämättömiä” (*Animalia*, 58): ”Kaiken aikaa ne odottavat että kipu lakkaisi, / että tulisi joku joka vapauttaa, / päästäisi irti ja ulos, / laskisi raittiiseen ilmaan, / omaan koloon, pellolle, pihaan, metsään.” Luontoaiheisilla luetteloinneilla halutaan korostaa eläinten elintilan tarpeellisuutta, kuinka luonnossa eläinten reviiri ei ulotu vain pienen häkin kokoiseen tilaan, vaan he rakentavat itselleen turvapaikaksi pesän, mutta liikkuvat sen ulkopuolella raittiissa ilmassa suurimman osan elämästään vapaana ollessaan.

”Koirat masentuvat. Ne häpeävät ihmisen puolesta. / Tai niistä tulee vihaisia, / ne raivoavat, ja niiden luonnetta syytetään.” (*Animalia*, 59.) Listauksilla pureudutaan myös ihmisten aiheuttamiin negatiivisiin seuraamuksiin. Listat ovat usein rinnasteisia ja hyvin konkreettisia. Luettelointi selkiyttää ja antaa kuvan, että puhuja tietää asiasta paljon ja monipuolisesti. Kolmiportaiset luettelot ovat tyypillisiä retoriikassa, ja *Animaliassa* sitä käytetäänkin paljon hyväksi: ”Tulokset osoittavat ainoastaan miten koe-eläin reagoi / rikkaruohomyrkkujen, kosmetiikan, lääkkeiden / yliannostukseen / ollessaan suljettuna häkkiin, / vailla liikuntaa, vapautta / ja muutenkin luonnottomissa olosuhteissa.” (*Animalia*, 58.)

Luettelointi ei ole tyypillinen tehokeino Terhon teoksessa, mutta silloin kun sitä käytetään, halutaan korostaa eläimen vapautta sekä heittäytymis- ja mukautumiskykyä: ”Oon opetellu kissoilta paljon asioita. / Ne mm. ei tunne aikaa vaan menee eri paikkoihin vaan :O) / Se yhtenäisyyden, rauhan ja onnen tunne kissana, kun huomaa / että vois teoriassa olla jokaisen vastaantulijan ja ympärillä näkyvän / ystävä, kumppani tai perheenjäsen.” (*Muistaks*, 7.) Vertauskohtana toimii ihminen, joka ei osaa olla yhtä rohkea kuin kissa, mutta joka tahtoo oppia kissalta asioita oman elämänlaatunsa parantamiseksi. Eläimyys rinnastuu teoksessa usein rohkeuteen, vapauteen ja sosiaalisuuteen, joiden kanssa ihmishahmot ovat usein rajoittuneita lapsenomaisesta käyttäytymisestä huolimatta.

Animaliassa ehdottomuus ja syyllisyys ovat monessa runossa esiin nousevia teemoja. Esimerkiksi kärjistämistä käytetään usein tilanteissa, joissa ihminen halutaan asettaa tilivelvolliseksi siitä, kuinka eläimet on valjastettu ihmiskunnan käyttöön: ”Eläimet ymmärretään aina väärin.” (*Animalia*, 15.) Lukija halutaan saada tuntemaan, kuinka mahdollisuus olisi ymmärtää eläimiä ja niiden käytöstä, jos ihminen osaisi astua oman ihmisyytensä ulkopuolelle ja näkisi, kuinka eläinten ja ihmisten väliset erot eivät ole niin suuria. Sanalla *aina* halutaan kärjittää tilanteen olevan aina näin, muunlaiset vaihtoehdot suljetaan sen avulla pois. Lopun alku on myös useassa runossa esiin nouseva ajatus *Animaliassa*, koska ihmisyyteen liitetään kyvyttömyys tehdä muutosta maailman ja eläinten eduksi: ”Nyt ei kannata puhua muuta kuin viimeisiä ajatuksia / tai sitten jotain aivan pinnallista. / Kumpikin on joka tapauksessa turha.” (*Animalia*, 52.) Kärjistämällä luodaan lukijalle olotila, että kaikki toivo on jo mennyttä, eikä mitään ole enää tehtävissä. Sillä voidaan kuitenkin haluta synnyttää lukijassa vastareaktio, halu taistella ja muuttaa maailmaa, sanoa vastaan runon puhujalle: kyllä yksikin pelastettu elämä on jokaisen taistelun arvoinen!

Runossa ”En enää katso tielle” (*Animalia*, 11) runon puhuja toistaa kolme kertaa säkeen ”ja koira jää yksin”. Puhuja ei enää pelkää kuolemaa, vaan kokee olevansa niin valmis siihen kuin vain voi olla. Runossa puhuja luettelee monia erilaisia tapoja kuolla, mutta päätyy aina toistamaan sitä, ettei pelkää enää koiran jäävän yksin. Toistosta tulee lukijalle sellainen olo, että koira on ollut runon puhujalle erittäin rakas, koko maailman keskipiste, ja nyt kun siitä ei tarvitse enää huolehtia, ei puhujan elämä ole hänelle enää niin tärkeä. Toistolla voidaan vaikuttaa runon rytmiin, minkä lisäksi sillä voidaan alleviivata ja vakuuttaa: ”Minä riipun sinun olkapäilläsi tapettuna. / Minä pelkään kun lähestyt pihdit kädessä. / Minä istun ja odotan sinun häkissäsi. / Minä palelen. Minulla on ahdasta. / Minuun koskee.” (*Animalia*,

57.) Runon puhuja haluaa korostaa jokaisen eläimen olevan subjekti toistamalla yksikön ensimmäistä persoonaa jokaisen virkkeen alussa. Runon puhujana toimii eläin, jonka elämässä kärsimys on vahvasti läsnä. Runossa on toiston lisäksi lukijan puhuttelua ja se on erittäin affektiivinen, siten sillä välitetään samat ahdistuksen ja kivun tunteet, mitkä eläin joutuu kokemaan ollessaan vangittuna liian pieneen häkkiin odottaessaan omaa kuolemaansa.

Toistolla voidaan painottaa myös runon kohteena toimivan kokemaa:

Kana mökin alla miettii / Hän miettii ja katsoo luuta / Kana nukahtaa / Hän nukahtaa / Näkee unta millaista olisi olla ihminen / Miettii ja miettii muttei osaa kuvitella / Osaa kuvitella vain jyviä / Isäntä pajaa joskus kanaa / Kana pitää siitä / Silti ymmärtäen isännän katoavan nautintojen pariin / joihin sen osallistuminen on iäti evätty / Kana ahtautuu Pringles-purkkiin miettimään (*Muistaks*, 83.)

Runon puhuja on kaikkietävä, sillä hän pystyy näkemään kanan ajatukset ja unet. Runossa toistolla korostetaan sitä, että vaikka kana kuinka yrittäisi kuvitella ihmisen kokemaa elämää, hän ei kuitenkaan pysty siihen, vaan pystyy näkemään vain omaan elämäänsä liittyviä asioita. Verbi *miettii* toistuu runossa neljä kertaa, jonka lisäksi verbi on viimeisessä säkeessä 3. infinitiivissä. Lisäksi verbi *nukahtaa* toistetaan runossa kahdesti. Toisto korostaa myös sitä, kuinka yksitoikkoista kanan elämä on; runo alkaa miettimisellä ja päättyy miettimiseen. Ihmisen jättämät virikkeet kanalle ovat vain luu ja liian pieni Pringles-purkki, jota kana käyttää sänkynään. Kanan kamppailu ajatustensa kanssa välittää lukijalle affektin, jonka seurauksena lukija asettuu kanan omistajaa vastaan, koska tämä ei tarjoa kanalleen tarpeeksi aktiviteettia, vaan keskittyy vain omiin nautintoihinsa. Kanan ei ilmaista haluavan olla ihminen, mutta jatkuva ihmisyyden pohtiminen antaa olettaa, että kana ei ole kovin tyytyväinen omaan elämäänsä, vaan haluaisi tietää, olisiko elämä parempaa, jos hän olisi ihminen.

Antiteesi on yksi runon rakenteen eläin perusteista. Se on vastakkainasettelua, joka hyödyntää kontrasteja. Antiteesin avulla voidaan esimerkiksi muokata runon rytmiä ja painottaa sen temiikkaa. Tunnettuja runouden antiteesejä ovat esimerkiksi rakkaus ja viha. (Haapala 2013, 227–228.) ”Etsivät aitouttaan meistä, eläimistä, / kun ovat omansa hukanneet. / Etsivät luontoa luontaistuotekaupoista, / veljeään pihvistä. / Tiedätkö, että meiltä viedään paitsi henki / myös elämä / jotta sinun olisi turhan hyvä olla? / Olet väärällä tiellä. / Se ei vie pois. Se ei tuo kotiin. / Me käsiineet vilkutamme: Hyvää matkaa.” (*Animalia*,

62.) Edellä esitettyssä lainauksessa tehostetaan sanomaa useilla vastinpareilla. Siinä kontrastia korostavat luonto ja kulttuuri, elämä ja kuolema, ihmisyyys ja eläimyys, kärsimys ja nautinto sekä luonnollinen ja keinotekoinen.

4.2 Lautasella ammuva kyljys ja muita runojen kuvakielisyyksiä

Kuvailmaisut, kielikuvat ja lausekuviot ovat runouden keskeisintä materiaa, ja kuvakielisyyden tiheys onkin juuri runouden lajityypillinen ominaisuus. Kuvakielisyyden avulla luodaan ja muokataan merkityksiä, mutta ne avaavat myös merkitysyhteyksiä, joita lukija joutuu tulkitsemaan runoa ymmärtääkseen. Troopeilla eli kielikuvilla tarkoitetaan ilmaisuja, joissa sanoihin sisällytetään muitakin merkityksiä, kuin mitä ne kirjaimellisesti tarkoittavat, kun taas figuurit ovat lausetasoon kytkeytyvää sanontatapoja hyödyntävää retoriikkaa. Antiikista lähtien lyriikassa on eroteltu troopit ja figuurit toisistaan. Figuuria ja trooppia ei enää nykyaikaisessa kirjallisuudentutkimuksessa täysin nähdä toisistaan eroavina käsitteinä, vaan mieluummin painotetaan niiden yhteisiä piirteitä, kuten esimerkiksi havainnollistamista, ja tutkitaan niitä yhdessä tulkintaa monipuolistaen. (Haapala 2013, 208.)

”Minun luokseni tulevat enää vain suuret murheet, / kuin paenneet eläimet, verissä silmin, pyytävät päästä sisään, sydämelleni, / itkettäväksi / että edes kyynel vuotaisi niiden puolesta, / jos vaikka kyynelillä / olisi vapauttava voima, / niin kuin kerrotaan.” (*Animalia*, 65.) Vertailtavaksi rinnastetaan suuret murheet ja jotakin paenneet vahingoittuneet eläimet. Runon puhuja käyttää tämän yllättävän vertauksen lisäksi retorisenä keinona liioittelua, joka ilmenee sanoista *vain* ja *edes*. Suuria murheita verrataan loukkaantuneisiin eläimiin siitä syystä, että runon puhuja kokee jatkuvasti huonoa omatuntoa eläinten oloista, jolloin hänen murheensa tuntuvat liittyvän aina jollakin tavalla tähän samaan ongelmaan. Hän pohtii yleisesti tunnettua sanontaa siitä, kuinka itku vapauttaa, jolloin kyynelillään hän voisi vapauttaa pakenevat eläimet. Se ei kuitenkaan käy runosta ilmi, mistä runon puhuja haluaisi paenneet eläimet vapauttaa. Tulisiko eläimet, jotka tulevat hänen luokseen verissä silmin, vapauttaa kärsimyksistään vai uudelleen vangitsemisesta, jos eläimiä jahdannut henkilö saisikin heidät kiinni? Runon puhuja ei kuitenkaan ole niin naiivi, että uskoisi kyynelten vapauttavan eläimet ihmisten laatimista vankiloista, vaan kyynelten vapauttava voima on osa murheita koskevaa vertausta. Runossa kuitenkin epäillään sitä, että kyyneleet auttaisivat

puhujaa vapautumaan maailmantuskasta, mikä osoitetaan ilmauksilla *jos vaikka ja niin kuin kerrotaan*.

Animaliassa vertailun kohteeksi joutuvat usein myös ihmiset ja eläimet. Pääasiassa vertailun avulla pyritään muistuttamaan ihmisten ja eläinten samankaltaisuudesta, esimerkiksi molempien kuulumisesta eläinkuntaan, ja kuinka perustarpeet sekä -luonne ovat pohjimmiltaan molemmilla samankaltaisia: ”Se on: oman elämänsä keskipiste, / itsensä puolustaja, / varuillaan joka suuntaan / niin kuin sinä ja minä.” (*Animalia*, 57.) Runossa esitetään vertauksena yleinen ”taistele tai pakene” -stressireaktio, jota tavataan niin ihmisillä kuin eläimilläkin.³⁴

Personifikaatio on yleinen kielikuva molemmissa teoksissa. Eläimiä inhimillistetään, jotta lukijalla pystytään esittämään eläimet samaistuttavampina, jolloin affektion on mahdollista välittyä lukijalle. Ihmisenkaltaistamisessa eli antropomorfismissa liitetään eläimeen ihmismäisiä ominaisuuksia piirteitä. Antropomorfismia olen käsitellyt jo aiemmin luvuissa 3.2 ja 3.4, mutta termi on tärkeää mainita myös kuvakielisyyden yhteydessä. Antropomorfismi on varsin tyypillinen piirre ihmisyydessä, koska ihminen on tiedostomattaan hyvin ihmiskeskeinen, mutta se on yleistä myös kirjallisuudessa, ja sitä onkin kritisoitu monista eri näkökulmista. Antropomorfismi on nähty esimerkiksi eettisenä ongelmana, koska ihmisen katsoessa eläintä hän näkee siitä heijastuvan vain oman kuvansa, eikä eläintä sellaisena kuin hän on. Eläimyys voi kadota ihmisen silmissä tällöin kokonaan, eikä tilaa jää eläimen toiseudelle, mistä on haittaa muun muassa eläinsuojelutyössä. Kirjallisuudessa antropomorfismi onkin usein kääntynyt itseään vastaan, sillä sen avulla välittyy lukijalle ihmisen kyseenalainen moraalinen ja epäeettiset teot (Rojola 2014, 146.)

Personifikaatio toimii myös ilmaisukeinona silloin, kun runossa halutaan tuoda esiin, kuinka eläimet kokevat ja kamppailevat samankaltaisten ongelmien kanssa kuin ihmisetkin, mutta he eivät voi itse vaikuttaa niihin, vaan muutoksen täytyy lähteä ihmisestä. Seuraavassa esimerkissä eläimiin on projisoitu ihmisen kokemaa tunne-elämää: ”[E]läimillä on niin vaikeat ajat, / ne ovat menettäneet kaiken, / vapautensa, laitumensa, metsänsä / ja murehtivat sitä.” (*Animalia*, 77.) Eläimet ovat tuntevia olentoja, jotka voivat surra esimerkiksi lajikumppaniaan, mutta murehtiminen on niin monimutkaista ajattelua, että siihen pystyvät

³⁴ Ks. esim. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1447286/>

vain ihmiset.³⁵ Kuitenkin kuvaus murehtivasta eläimestä synnyttää ihmisessä empatiaa, vaikka rationaalisesti ajateltuna eläin ei pysty murehtimaan eikä prosessoimaan menetettyä vapautta tai metsiä. Runoon voi erityisen hyvin samaistua lukija, joka on menettänyt esimerkiksi kotinsa tai kotimaansa, koska hän voi löytää samaistumispintaa runon eläimien kanssa.

”Kuulen mieluisan yllätyksen / kun ystävällinen heinäsiirkka soittaa mulle viulukonsertin / ja rapsutan sitä kiitokseksi leuan alta. / Sillon silmät kiinni ja se hymyilee :3” (*Muistaks*, 29.) *Muistaks* esittää eläimet usein runon puhujan ystävinä, joiden kanssa suhde on vastavuoroinen. Puhuja tahtoo kuulla heinäsiirran soittoa ja vastalahjaksi antaa sille rapsutuksia, jolloin molemmat ovat vuorovaikutukseen tyytyväisiä. Runo muistuttaa lukijaa siitä, kuinka eläinten ja ihmisten välisen suhteen ei kuuluisi olla vain ihmistä hyödyttävä, eikä ihmisen vaatiman hyödyn tarvitsisi viedä toiselta osapuolelta henkeä, vaan luonnonvaraisista eläimistä voisi saada myös aineetonta hyötyä kuten auditiivisia ja esteettisiä iloja.

Vesa Haapala (2013, 214) on tarkentanut metaforan käsitettä lyriikassa tavaksi, jonka avulla saatetaan kuvata uutta tai tuntematonta asiaa, mutta myös kokemisen tapaa, jota olisi muuten vaikeaa hahmottaa. Metaforan avulla voidaan hahmotella muuten vaikeasti sanallistettavia tunnelmia, kokemuksia tai tuntemuksia. Runoudessa metaforaa käytetään siksi, koska runon puhujan kokemaa tunnetta tai kokemusta ei pystytä suorasanaisesti välittämään niiden moniselitteisyyden takia, voidaan kuvakielisyyden avulla saada se ilmaistua lukijalle, jolloin välitetty tieto jättää jälkeensä myös tunnejäljen (ks. Ratia 2007, 123).

E erityisesti metaforia tutkittaessa on tärkeää unohtaa kirjaimellinen lukutapa, sillä trooppeja ymmärtääkseen lukijan täytyy löytää niistä kuvainnollinen merkitys, joka luo uusia vastaavuuksia erilaisten ilmiöiden välille (ks. Viikari, Auli 2009, 75). *Animaliassa* tällaista erilaisten ilmiöiden välille luotua koheesiota tehdään muassa rinnastamalla eläimet aitouteen runossa ”Aito” (*Animalia*, 62). ”Etsivät luontoa luontaistuotekaupoista, / veljeään pihvistä. / Tiedätkö, että meiltä viedään paitsi henki / myös elämä / jotta sinun olisi turhan hyvä olla?” Metaforan avulla runon puhuja, joka tässä tapauksessa on eläin, haluaa tuoda esiin sen, kuinka ihminen on niin vieraantunut luonnosta, ettei sitä haluta kokea enää sellaisena kuin

³⁵ Ks. esim. <https://yle.fi/uutiset/3-8014012>

se on, vaan sitä ”aitoa” luontoa mieluummin ostetaan muokattuna ja pakattuna korvikkeena kaupasta, jonka jälkeen voi sanoa elävänsä luonnonmukaisesti. Runon puhujan mukaan aidoksi pihviksi ihmiset voivat mieltää ainoastaan lihasta valmistetun pihvin, kasvispihvit eivät ole aitoja. Luonnosta vieraantumisen nähdään olevan yhteydessä myös lihansyöntiin, runon puhuja joutuu muistuttelemaan lukijaa siitä, että eläin joutuu kuolemaan sen takia, että ihminen saisi hyödykkeitä itselleen. Eikä pelkästään välttämättömiä hyödykkeitä, vaan myös tyydyttääkseen oman turhamaisuutensa. Ihmisen halua eläimistä tehtyihin hyödykkeisiin esitetään turhamaisuutena. Ihminen ei kuluta tarpeeseen, vaan yltäkylläisyyden ympäröimänä ihminen haluaa haalia vain lisää kulutettavaa ympärilleen taatakseen itselleen ”turhan” hyvän olon. Runon puhuja haluaa saada lukijan ajattelemaan, onko kaikki tämä kulutus avain hyvään elämään varsinkaan silloin, kun se aiheuttaa muille eläville kärsimystä ja kuolemaa.

Animaliassa hahmotellaan lukijalle, joka ei koe huonoa omatuntoa lihansyömisestä, metonymian avulla sitä, mitä moraalisen ongelman lihansyönnissä näkevä ihminen kokee monelle arkipäiväisen aterian edessä: ”Suo anteeksi, mutta on ihmisiä / jotka kuulevat kyljyksen ammuvan lautasellaan / ja makkaran sisältä hiljaista valitusta.” (*Animalia*, 61.) Kyljys toimii metonymiana lehmälle ja makkara voi olla metonymia esimerkiksi porsaalle. Kohdat ”kyljyksen ammuvan lautasellaan” ja ”makkaran sisältä hiljaista valitusta” kuvaavat tunteuksia siitä, kuinka lihanpalat muistuttavat runossa mainittuja ihmisiä ruuan alkuperästä. Kuinka nyt objektiksi muuttuneet *ne* ovat olleet aiemmin eläviä ja tuntevia eläimiä, jotka ovat kuolleet ainoastaan sen takia, että ihminen saisi ruokaa lautaselleen. Erityisesti sanapari ”hiljaista valitusta” on erittäin affektiivisesti latautunut, ja sen avulla halutaan saada lukijan mieleen nousemaan kuva kivusta vinkuvista sioista karsinoissaan. Metonymian lisäksi lainauksessa runon puhuja asettuu kuulijansa yläpuolelle ilmaisemalla sen sanoilla ”suo” anteeksi, mutta on ihmisiä”. Lukija suljetaan tämän osajoukon ulkopuolelle, ja puhuja syylistää häntä siitä. Runon puhujan alentuva ilmaisu *suo anteeksi* esittää teennäisen anteeksipyynnön, joka kumotaan sitä seuraavalla lekseemillä *mutta*.

4.3 ”Maissikana nukkuu, hän maissikana on” – sanaleikkejä ja loppusointuja

Animalia ja *Muistaks* edustavat molemmat modernia runoutta, joten alku- ja loppusointuisuus ei kuulu kummankaan teoksen tyyliin. Siksipä riimipareja sisältävä runo

korostuu muista runoista entisestään. ”Ah, mikä helpotus kun viimein hän / osasi jättää tämän elämän. / - - / Me hänet ikuisille laitumille saatamme / ja siten suojelemme maatamme.” (*Animalia*, 54.) Runo tuo mieleen hautajaistilaisuudessa kukkalaitteeseen liitetyn muistorunon riimiparien takia, mutta myös siksi, että se on nimetty erikseen nimellä ”Ihmisen haudalla” ja siinä on omistuosassa allekirjoittajina toimivat eläimet, kasvit ja virukset. Iloiseen sävyyn ah-interjektioilla alkavan riimillisen runon olettaisi ennen lukemiseen syventymistä juhlihan jollakin muulla asialla kuin ihmisen kuolemalla. Synkkä aihe yhdistettynä kepeämieliseen ilotteluun luo runoon ristiriitaa, joka on *Animalian* runoilille tyypillistä. Ristiriidan luomaa ironiaa lisää myös sanapari *ikuisille laitumille*, jolla tarkoitetaan metaforisesti paikkaa, johon runossa esitetty herra joutuu kuoleman jälkeen. Ironia on käsitteenä kompleksinen. Sitä määritelty teeskentelyksi, jossa ironian käyttäjä asettuu tekaistuun rooliin. Ironia voi olla joko tahatonta tai tahallista ja se voi jäädä lukijalta huomaamatta. Ironian voi tekstissä tunnistaa esimerkiksi liioittelusta ja siihen vaikuttavat sekä puhujan ja kuulijan suhde sekä tilanne, jossa ironiaa käytetään. (Leiwo & Pietikäinen 1998, 101.) Edellä mainitussa lainauksessa metaforinen paikka on ironinen myös siitä syystä, että ihminen on vienyt eläimiltä niiden elintilan, joten kuoleman jälkeen runon herra joutuu elämään koko kuolemanjälkeisen elämänsä niillä pelloilla, joita on elossa ollessaan halunnut omistaa ja tuhota.

Muistaks-teoksessa loppusointuja ei löydy, mutta yksi yksittäinen loppusoinnullinen runo siitä löytyy: ”Maissikana nukkuu, / hän maissikana on // Hän maissintähkän alla, / hän maissin alla on” (*Muistaks*, 77.) Runo kuulostaa lapsenomaiselta runolta, joka perustuu toistoon. Edellä mainitun runon voi lukea runoa tai sen kieltä ironisoivaksi sanaleikiksi. Sanaleikkien avulla usein kevennetään tunnelmaa, sillä niiden avulla voi sanoa myös vakavia asioita lapsenomaisesti ja leikitellen. Sanaleikkejä voi käyttää retoriikassa kuitenkin myös täysin päinvastaisena keinona. ”Anna minulle minun inhimillisyyteni, / anna minulle tänä päivänä / minun moraalini ja etiikkani, / että voin katsoa eläimiä silmiin / ja ihmiseen halveksimatta. / Avaa häkkien ovet, katko kalterit, / käännä kasvosi eläinten puoleen, / tottele runoilijoita.” (*Animalia*, 63.) Lainauksen sanaleikki syntyy siitä, kun siinä on sekoitettu kaksi tunnettua kristillistä rukousta keskenään: ”Isä meidän” ja ”Herran siunaus”. Rukouksia on lisäksi muokattu runon puhujan sanomaan sopivammaksi. Kun ”Isä meidän” -rukouksessa pyydetään ihmiselle ruokaa ja syntien anteeksiantoa, rukoillaan *Animaliassa* inhimillisyyttä, tahtoa kasvaa ihmisenä ja kykyä tehdä muille hyvää. ”Herran siunaus” -rukouksessa toivotaan Jumalan kääntävän kasvonsa ihmisille, mutta edellä mainitussa

esimerkissä pyydetäänkin katsomaan eläinten puoleen. Lisäksi runossa sidotaan yhteen ensimmäinen ja kolmas säe kohosteisella riimien käytöllä, minkä avulla korostetaan runon puhujan toivovan juuri itselleen kyseisiä ominaisuuksia. Tämä on merkittävä ero, sillä ”Isä meidän” -rukouksessa asioita toivotaan *meille*, kaikille kristityille. Runossa syntyy ristiriita itsekkyuden ja epäitsekkyuden välille, koska runon puhuja pyytää itselleen kyseisiä asioita, että pystyisi toimimaan eläinten hyväksi.

Animaliassa on runo ”Laulu rakkaudesta puihin ja eläimiin” (*Animalia*, 69–71), joka poikkeaa kaikista muista runoista laulumaisuudellaan, ja se on erotettu teoksessa omaksi kokonaisuudekseen. Laulussa on käytetty hyödyksi ilmiön tarinallistamista ja siinä ilmaistaan tunnepitoisesti huoli siitä, ettei ihminen saisi tuhottua kaikkea luontoa ja tapettua kaikkia sen eläimiä. Runo vetoaa erityisesti lukijoihin, jotka pitävät vanhoista iskelmistä ja kansanlauluista, sillä runo muistuttaa ulkoasultaan sellaista. Siinä on usein toistuva interjektio *oi*, paljon toistoa, jossa sama asia sanotaan uudestaan eri sanoin, sekä riimillisyyttä. Runo ei ole samalla yhtä suoraan syyllistävä ja armottoman rehellinen kuin *Animalian* muut eläimiä koskevat runot, vaan sillä pyritään vetoamaan vanhempaan lukijakuntaan, jolla usein on vahva luontosuhde syntynyt jo lapsuudessa. Sananvalinnat ovat vanhahtavampia kuin muissa runoissa, kuten *siintää*, *korpi* ja *jumalan-katse*. Runossa vedotaan ihmiseen haluun säilyttää kaunis ja puhdas luonto sekä sen eläimet, että tulevatkin sukupolvet saisivat niistä nauttia. Argumenttikeinona runossa myös vedotaan auktoriteettiasemaan, jota runossa toimittaa Jumala. Jumalan voi runon mukaan nähdä eläimen silmissä, jotka pyytävät ihmistä lopettamaan sortamisen.

4.4 ”Bumba nöyryyttää sua ulostamalla sun suuhun” – intertekstuaalisia kytköksiä

Pekka Tammi (1991, 60–64) esittelee intertekstuaalisuuden teorian yhteydessä subtekstin käsitteen, joka on alun perin tullut suomalaisten intertekstuaalisuuden tutkijoiden käyttöön Kiril Taranovskin sitaatteihin ja alluusioihin keskittyvästä runouden tutkimuksesta. Tammi nojaa subtekstin käsitteen purussa Taranovskin luomaan teoriaan ja esittelee sen analyysin välineenä, jonka vakuuttavuus riippuu siitä, kuinka hyvin tulkitsija pystyy löytämään sidosteisuutta eri tekstien väliltä. Runoja tulee pyrkiä tulkitsemaan toisten kaunokirjallisten tekstien kehyksessä, jolloin nämä toiset tekstit, joita kutsutaan subteksteiksi, antavat ”tekstin elementeille semanttisen motivaation”. Esimerkiksi haastavan kielikuvan merkitys voi jäädä

lukijalta saavuttamatta, jos hän ei ymmärrä sen yhteyttä toiseen tekstin ulkoiseen kaunokirjalliseen tekstiin. Tammi kuitenkin varoittaa subtekstien tulkintaan liittyvästä yksisilmäisyydestä. Jos kaiken huomion keskittää subteksteihin, saattaa merkitysten lukeminen runon elementtien muodostamassa syntagmassa unohtua. Runon sisäisten lekseemien muodostama merkitysten verkko voi muodostaa erilaisia tulkintoja ilman, että niitä tarvitsee lukea toisia tekstejä vasten.

Käsittelen tässä luvussa kohdeteosten intertekstuaalisia viittauksia. Pyrin tuomaan näkyväksi runojen takana olevat subtekstit, joiden varaan eksplisiittinen intertekstuaalisuus rakentuu. Intertekstuaalisten viittausten avulla tulkinnan keskiöön asettuvat tekstien kytkökset, vuoropuhelu ja yhtymäkohdat (Kesonen 2007, 184). *Animalian* subtekstinä toimii monessa runossa *Raamattu*, ja viittaukset ovat hyvin usein raamatullisia alluusioita. *Raamattu* on kiistanalainen teos, jonka eri osissa annetaan erilaisia ja välillä ristiriidoissa olevia neuvoja. *Raamatusta* löytyy myös kaksi erilaista luomiskertomusta, joista ensimmäisessä ja tunnetummassa kertomuksessa ihminen luodaan Jumalan kuvaksi, eikä muu luomakunta pääse osalliseksi tätä pyhyyttä. Jumala luo ihmisen viimeiseksi, ja hänet asetetaan kaiken elollisen valtiaaksi. Näin ihminen asettuu hierarkiassa Jumalan alapuolelle mutta eläinten yläpuolelle. Kuitenkin Jumala asettaa ihmisten ravinnoksi siementä tekevät ruohot ja hedelmät eläinten sijaan. Jälkimmäisessä luomiskertomuksessa kerrotaan erilainen tarina, jossa Jumala luo ihmisen maan tomusta ennen eläimiä ja kasveja. Jumala asettaa ihmisen Eedenin viljelijäksi ja varjelijaksi luotuaan maan päälle kasvit. Aatami on kuitenkin niin yksinäinen, että Jumala luo hänen seurakseen eläimet. Jumala antaa Aatamin nimetä kaikki eläimet, jolloin ihminen asettuu valta-asemaan muiden elollisten yläpuolelle määrittelemällä heidät nimen kautta, vaikka eläimet on asetettu maan päälle Aatamin kumppaneiksi. Jumalan asettama kehotus varjella Eedeniä asettaa ihmisen velvollisuudeksi pitää huolta muista elollisista. Sama kehotus toistuu myös muissa *Raamatun* teksteissä, joten Jumalan voidaan nähdä asettaneen ihmisen hänen edustajakseen maan päälle, jolloin ihmiseen kohdistuu oikeuksien lisäksi velvollisuuksia. (Ollila 1989, 58–60; Pitkänen 1996, 16–18.)

Kun Jumala kuudentena päivänä loi ihmisen, / hän oli aivan näännöksissä /
eikä tomu muuttunut hänen käsissään eläväksi / niin kuin se oli muuttunut
hänen ollessaan voimissaan / ja luodessaan valon, kasvit ja eläimet. / -- /
Jumala oli hyvin tyytymätön itseensä / ja rangaistakseen kyvyttömyyttään /

hän nimesi tämän viimeisen tekonsa omaksi kuvakseen. / Näin rujo minä todellisuudessa olen, hän ajatteli. (*Animalia*, 16.)

Viittaus kääntää päälaelleen *Raamatun* luomiskertomuksen, jonka mukaan Jumala loi viimeisenä luomakunnan kruununsa, ihmisen, josta oli kaikista ylpein, ja tästä syystä nimesi hänet omaksi kuvakseen. *Animaliassa* ihmisen saama kunnianimi Jumalan kuva onkin pilkkanimi, osoitus Jumalan voimien hiipumisesta viimeisten ponnistusten edessä. Ihminen on kantanut kunnianimeään ylpeänä, luullen sen oikeuttavan muun elämän kahlitsemiseen omia käyttötarkoituksiaan varten, mutta oikeasti ihmisen kuuluisi kumartaa kasveja ja eläimiä, jotka ovat Jumalan oikeita, voimakkaita luomuksia. Kristinuskoa ei tunneta eläinmyönteisenä uskontona, vaan siinä on korostettu ihmisen asemaa Jumalan kuvana. *Animaliassa* kuitenkin esitetään Jumalan lempeämpi puoli, joka pitää eläinten puolia ja tuomitsee ihmisen teot eläinten orjuuttajana.

Lynn White (2009, 1203–1207) syyttää kristinuskoa uskonnoista ihmiskeskeisimmäksi ja dualistisimmaksi artikkelissaan ”The Historical Roots of our Ecological Crisis”. Hän esittää kristinuskon olevan suurin syy maailmanlaajuiseen ympäristökatastrofiin ja näkee ratkaisuksi ainoastaan kristinuskon perustavanlaatuisen muutoksen tai mahdollisen uuden uskonnon, joka syrjäyttäisi kristinuskon. Kristinuskoko ei pitänyt luontoa samalla tavalla pyhänä, kuin sitä edeltäneet luonnonuskonnot olivat tehneet, jolloin ihmisen harjoittama hyväksikäyttö ei-inhimillisiä kohtaan nähtiin oikeutettuna.

Kristinuskossa ei ole hyväksytty ajatusta siitä, että eläimet olisivat sielullisia olentoja, mistä syystä luonnon välineellistämistä ei ole pidetty syntinä. Vaikka nykyiset ympäristöongelmat eivät suoraan johdu kristinuskosta, on se silti vaikuttanut tilanteeseen sallivalla asennoitumisella luonnon manipulointiin. (Pitkänen 1996, 21.) *Animalian* lukuiset viittaukset kristinuskoon tuovat esiin erilaisen puolen kristinuskon näkemyksestä eläinten hyväksikäytöstä: ”Vapahtaja kulkee karjasuojissa, / navetassa, sikalassa, tallissa, kanalassa / - - / Kaikki on muuttunut / Eläimet katsovat häneen rautojen välistä, / vankeuden nöyryyttäminä, / silmissä tuska ja toivottomuus.” (*Animalia*, 64.) Runoissa esitetään ihmisten orjuuttamia eläimiä, jotka on luotu elämään ihmisen rinnalla. Teos ei syyllistä kristinuskoa eläinten orjuuttamisesta, vaan sitä tulkitsevia ihmisiä. Uskontoa ei itsessään nähdä pahana, vaan Jeesuksen uudelleensyntyminen esitetään toivottuna, että hän voisi korjata ihmisten vääristyneen kuvan asemastaan. Vapahtajan merkitys ihmisten paimenena luo ristiriitaisen jännitteen runoihin. Ihmisten on sanottu olevan hänen lampaitaan, jolloin

ihminen rinnastetaan eläimiin ja Jeesus on lauman kaitsija. Tässä tapauksessa Jeesuksen ja ihmisten välinen suhde pitäisi näyttäytyä samankaltaisena kuin ihmisten ja eläinten välinen suhde. Kuitenkin Jeesus on Vapahtaja, syntien anteeksiantaja, joka kuoli ihmisten puolesta. Olisivatko ihmiset valmiita kuolemaan eläinten puolesta?

Muistaks ei sisällä viittauksia kristinuskoon, mutta taolaisuuteen siitä löytyy yhteys: ”Lihansyönti on kielletty kasvien valtakunnassa. // Kasveista tehty köynnösjalkainen kasvihumanoidi / johdattaa sinut vesiputouksen läpi salaiseen luolaan. // Luolassa näet ilmassa pyörivän 3D-jingjangpallon josta valuu limaa.” (*Muistaks*, 97.) Runossa esitetty ”jingjangpallo” tuo mielenkiintoisen ulottuvuuden lihansyöntiin, koska makrobiottilisessa ruokavaliossa³⁶, joka perustuu taolaisuuteen sekä toisiaan täydentäviin yin ja yang -voimiin, vältetään eläinperäisiä ainesosia niiden edustaessa äärimmäistä yang-voimaa. Makrobiottilisessa ruokavaliossa syödään paljon kasviksia, joka tarkoittaisi runossa esiintyvässä kasvien valtakunnassa sitä, että siellä harjoitettaisiin kannibalismia.

Raamatullisten viittausten lisäksi *Animaliasta* löytyy intertekstuaalisia viittauksia esimerkiksi Aino Kallaksen teokseen *Sudenmorsian* (1928): ”[I]eikitään isää ja äitiä: / sinä susi / minä morsian” (*Animalia*, 23). Runossa isähahmo on susi ja äiti morsian. Kallaksen teoksessa päähenkilö Aalo on sekä äiti, susi että morsian, runossa taas vanhemmuuden vastuu on jaettu. Teoksessa päähenkilön vanhemmuuden vietti on vahva ihmislapseensa, vaikka hän on muuttuneena suden hahmoon, mikä on yhdenmukainen teema Kilven runon kanssa: ”Me olemme kaiken isä ja äiti / ja meillä on valta / tehdä hyvää, / valta suojella, / kieltää tallaamasta, taittamasta, / sanoa: Säästäkää eläimet!” (*Animalia*, 23.) Molemmissa teoksissa korostuu eläimen vietti suojella ja hoitaa jälkeläisiään, ja se esitetään samankaltaisena kuin ihmisen hoivavietti. Runossa puhuja asemoituu kaiken elävän äidiksi, jolloin hän aikoo suojella jokaista olentoa samalla intensiteetillä kuin vanhempi lastaan.

Suomalaisesta kansanperinteestä tuttuun lastenlauluun ”Jänis pikku poikanen”: ”»Lihani on makea, vereni on sakea...»” (*Animalia*, 61.) Se kertoo pienestä jäniksenpoikasesta, jota ihmiset ajattavat koirilla takaa. Jänis kertoo, ettei ole tehnyt ihmisille pahaa syömällä heidän omaisuuttaan, ja pohtii, miksi hänet halutaan tappaa, vaikka hän on täysin viaton. Laulun lopussa jänis ymmärtää syyn: ”Vereni on sakea, lihani on makea. Siks ajetaan, siks ajetaan koirain kanssa onnetonta!” (*Lasten laulukirja* 1913, 44–45.) Kappaleessa esiintyvä säe

³⁶ Ks. esim. ”Gut microbiota and Ma-Pi 2 macrobiotic diet in the treatment of type 2 diabetes”
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4398897/>

jatkuu kuitenkin runossa toisella tavalla: ”»Lihani on makea, vereni sakea...» / ja kuin jatkona siihen sanat: / »Joka kerta kun te sitä syötte / tehkää se edes minun muistokseni.»” (*Animalia*, 61.) Runon kaksi viimeistä säettä viittaavat viimeiseen ehtoolliseen, jossa Jeesus mursi leivän ja pyysi nauttimaan sitä hänen muistolleen (1. Kor. 11: 24). Runossa esiintyvän pyynnön esittäjää ei kerrota, mutta se voisi olla pyyntö poissaolevana viittauskohteena toimivalta jänikseltä. Jänis pyytää muistamaan lihan alkuperän, jotta kuollutta eläintä, jonka elämä on riistetty ihmisen vuoksi, kunnioitettaisiin edes vähän. Intertekstuaaliset viittaukset kietoutuvat tässä runossa mielenkiintoisesti yhteen, koska samalla tavalla kuin eläin on antanut henkensä, jotta ihminen saisi vatsansa täyteen, myös Jeesus on antanut *Raamatun* mukaan henkensä ihmisten puolesta. Samalla tavalla myös viimeisellä ehtoollisella Jeesuksen ruumis vertautuu leipään, jota ihmiset syövät.

Terhon runojen intertekstuaaliset viittaukset puolestaan kohdistuvat usein piirrettyihin ja sarjakuviin, joissa hahmoina seikkailevat eläimet: ”lannistava ehdotus kiertää maapallo / bumba nöyryyttää sua ulostamalla sun suuhun / säoot 600 vuotias / mä tapan sut / oot hajuvesipullo / löydät vanhan juustopakettin” (*Muistaks*, 113.) Kun suurin osa eläimistä on piilotettu ja marginalisoitu ihmisten arkisesta ympäristöstä teollistumisen seurauksena, ovat jäljelle jääneet eläimet vain ihmistä varten valjastettuja sätkynukkeja, kuten lemmikkieläimiä ja Disneyn eläinhahmoja (Garrard 2012, 152). Tutut eläinhahmot eivät ole yhtä mukavia ja hellyttäviä kuin Disneyn piirretyissä, vaan he ovat enemmänkin synkkiä ja julmia varjoja esikuvistaan. Eroa alkuperäiseen hahmoon tehdään myös nimen kirjoitusasulla, joka on runossa muodossa *Bumba*, kun Disneyllä seikkailee *Leijonakuninkaassa* (1994) pahkasika Pumba. Toisaalta mahdollinen viittaussuhde on sirkuksessa seikkaileva klovni Bumba, jonka luoja on belgialainen nukketaitelija Jan Maillard. Tosin *bumban* suuhun ulostaminen olisi todennäköisemmin viittaus Pumba-pahkasikaan, koska Pumba on tunnettu piereskelystään, joka aiheuttaa lähellä olevissa eläimissä pyörtymistä. Runossa erikoista on puhujan tapa haukkua lukijaa erittäin absurdilla tavalla, joka on tyypillinen tapa lapsille.

”[J]oskus 23 kiloa voi tuntua paljolta, / hannu nauraa koiran silmistä katsottuna. / pulivari nuolee hannun pussin alta muruset / hiekkaa pois / pulivari ottaa paketin: / hän huijaa hannua :—D” (*Muistaks*, 87.) Runoissa käsitellään myös Ankkalinnan väkeä, tässä kyseisessä esimerkissä Aku Ankan lemmikkikoira Pulivaria sekä serkkua Hannu Hanhea. Mielenkiintoista on, kuinka intertekstuaaliset viittaukset koskevat pääosin funny-animal-

genreä, joka mielletäänkin nuorille lapsille suunnatuksi, muita lajeja vähemmän sofistikoituneeksi tyyliksi. Tähän kyseiseen genreen ei yleensä ole piilotettu sen kummempia syvätasoja, mutta Carl Barks tekee poikkeuksen. Hassuja eläimiä on pidetty muuttumattomiksi rakennettuina, mutta Aku Ankka -tarinoissa voi löytää ironiaa, satiiria ja kyynisyyttäkin. Ne toimivat vastavoimana sodanjälkeiselle Disney-eetokselle, jota esimerkiksi Timon ja Pumba edustavat. Barks käyttää hyödykseen tragedian keinoja luodessaan inhimillisiä komedioitaan. (Ronkainen 2010; Virkkula 2018, 35.) Yhteys funny-animal-genren kritisointiin kumpuaa todennäköisesti siitä, että runojen maailma sijoittuu pääosin lasten kokemusmaailmaan, jossa he ovat kyseisen genren kohdeyleisöä. Se, että kyseisen genren hahmoja muunnellaan Terhon runoissa pelottaviksi ja synkiksi, voidaan nähdä vaatimukseksi moniulotteisempien hahmojen luomiseksi myös lapsille. Lisäksi mukana on kritiikkiä eläinten kaupallistamista kohtaan. Vaikka Aku Ankoissa hahmot ovatkin monitahoisempia kuin Disneyllä, eläinten väliset valtasuhteet ovat siinä erittäin kieroutuneita. Ankat ja hanhet vallitsevat Ankkalinnassa ja heillä on lemmikkeinä muun muassa koiria, kissoja ja kaloja. Edellä esittämässäni runoesimerkissä heijastetaan Akun koiraan Puliveriin Hannu Hanhen piirteitä. Hannu näkee itsensä koiran silmissä, eikä eläintä itseään, mikä on yleinen antropomorfismiin kohdistettu kritiikki.

— Naiskauneuden tarina? / En sitä voi kertoa, tyttökulta, / se on liian pelottava.
/ Sen rinnalla kalpenevat Max ja Moritz, / Jöröjukka ja kauheimmat Grimmin
sadut / ja Andersenin Merenneito ei itketä enää. / Naiskauneuden tarina on
täynnä eläinten kärsimystä. (*Animalia*, 77.)

Lainauksessa nousee esiin puhujan häpeä siitä, mitä ihmiset ovat eläimille tehneet oman turhamaisuutensa takia. Runon puhuja yrittää verrata naiskauneuden tarinaa, johon liittyvät kiinteästi eläinkoetestaukset, kaikista kauheimpiin, surullisimpiin ja pelottavimpiin satuihin, joita on olemassa, mutta teot ovat niin kauhistuttavia, että jopa satumaailmaan sijoitetut keksityt kauheudet kalpenevat niiden rinnalla, eikä näitä reaali maailman tekoja voi kertoa lapselle. Kaikissa viitatuissa saduissa on opetuksellinen sanoma, joten niihin rinnastetun naiskauneuden tarinastakin voisi silloin todennäköisesti oppia jotakin. Runon puhuja kuitenkin kieltäytyy kertomasta sitä lapselle, jolloin uuden sukupolven edustaja ei saa mahdollista muuttaa aiempien sukupolvien tekemiä virheitä.

4.5 ”Ei kieltä niin saa käyttää, / tosiasioiden kieltämiseen” – ilmaisujen suoruudesta

Eksplisiittisillä eli suorilla ilmaisuilla lukijalta ei yritetä salata tai piilotella mitään, vaan niillä pyritään herättelemään lukija puhujan kanssa samalle näkökannalla. Retoriset kysymykset ovat hyvä keino odottaa lukijalta samanmielisyyttä, sillä niihin ei odoteta vastausta, mutta niiden avulla voidaan joko pohtia asian epävarmuutta tai siihen on voitu kätkeä jokin implisiittinen eli julkilausumaton vastaus, jonka tarkoitus on toimia affektisena teesinä. Lisäksi retorilla kysymyksillä runon puhuja lisää teesiensä vakuuttavuutta. Runon puhuja ei vaadi lukijalta kysymykseensä vastausta, mutta herättelee sillä lukijaa ajattelemaan asiaa omasta näkökannastaan: ”Elämä tarvitsee jatkuakseen aina katastrofin?” (*Animalia*, 13). Edellä olevassa esimerkissä esitetään väite, että elämä tarvitsisi aina jatkuakseen katastrofin, mutta puhujan epävarmuutta väitteensä todenpitävyydestä kuitenkin korostetaan asettamalla kysymysmerkki virkkeen perään. Väite herättääkin irrotettuna kontekstistaan lukijassa monenlaisia kysymyksiä. Kenen elämä tarvitsee katastrofin jatkuakseen? Millainen katastrofi on kyseessä? Loppuuko elämä, jos katastrofia ei tapahdukaan? Runossa, josta säe on irrotettu, puhutaan nälkäisen näköisestä harakasta, joka on runon puhujan tulkinnan mukaan etsimässä ruokaa.

”Aiemmin he väittivät etteivät eläimet kärsi, / nykyisin he sanovat että eläimet stressaantuvat. / Ei kieltä niin saa käyttää, / tosiasioiden kieltämiseen.” (*Animalia*, 58.) Runon puhuja haluaa tuoda implisiittiset ilmaukset eksplisiittisiksi, kun taas runossa syytettyjen penkille nostettu nimeämätön joukko ”he” yrittää piilottaa eläinten kärsimykset kaunisteltujen ilmausten taakse. ”He” voi viitata esimerkiksi vallanpitäjiin, poliitikoihin tai eläinkokeiden puolustelijoihin, jotka yrittävät esittää asian poliittisesti korrektina, ettei järjestelmää tarvitsisi muuttaa. Runon avulla lukija halutaan saada ymmärtämään, että kaunopuheiden takana on myös todellinen versio, jonka runon puhuja haluaa tuoda näkyväksi.

”Miten me pääsemme hänestä, sisaret, / moraalisesta ongelmastamme?” (*Animalia*, 43.) Kysymysten avulla lukija halutaan saada pohtimaan omia kulutustottumuksiaan sekä elämäntapavalintojaan. Runon puhuja näkee kaikki ihmiset moraalisenä ongelmana, koska ihmiset ovat *tallajia*, jotka tuhoavat, tappavat ja murskaavat kaiken elollisen tieltään. Kysymyksellä lukijaa ravistellaan miettimään, miten paljon lukija tuhoaa omilla valinnoillaan. Onko ihminen aina moraalinen ongelma jo siitä syystä, että on syntynyt

maailmaan ihmisenä tuhlaamaan luonnonvaroja? Voiko ihminen ylipäättään tehdä mitään, ettei häntä nähtäisi moraalisenä ongelmana? Tekstin sisäistä ideologiaa voidaan paljastaa tarkastelemalla, esiintyykö siinä me-muotoista puhetta ja viittauksia vastanäkemyksiin toisten ryhmien edustajilta (Chilton & Schäffer 1997, 218).

Sekä *Animalia* että *Muistaks* ottavat kantaa samaan asiaan esittämillään kysymyksillä seuraavissa esimerkeissä. ”Miten minä olisin enemmän kuin se? / En mitenkään; ehdoton vastaus. / Ainoa mikä estää minua pitämästä sitä jalona / on sen kiusallisuus minun kannaltani. / Mikä peruste se muka on?” (*Animalia*, 46.) Runossa puhutaan hyttisestä ja pohditaan sen suhdetta ihmiseen ja maailmaan. Runossa todetaan hyttysenkin olevan subjekti huolimatta siitä, että ihminen antaa ötököille vielä vähemmän arvoa kuin eläimille yleensä. Suurimpaan rooliin runossa kuitenkin nousevat pohdinnat siitä, kuinka ihmisen tulisi hyttiseen lopulta suhtautua, kun sen läsnäolo tuntuu ihmisestä kiusalliselta. Sama teema jatkuu myös *Muistaks*-teoksessa, jossa pohditaan puolestaan sitä, mitä tehdä, jos harvinainen lintu munii väärään paikkaan: ”Harvinainen lintu munii neljä harvinaisen kaunista mulkkua tuolillesi / jossa tapaavat istua. / Kysymys kuuluu: voitko siirtää mulkut jotta itse pääset istumaan?” (*Muistaks*, 109.) Molemmissa tapauksissa elävä olento tai sen jälkeläiset aiheuttavat ihmiselle vaivaa, jolloin runojen puhujat kysyvät lukijalta, mitä tässä olisi oikein tehdä. Pitääkö ihmisen sietää jatkuva uhka hyttysen pistosta tai valita jokin muu istumapaikka, että eläimet eivät kärsisi? Kuinka pitkälle ihmisten on oltava valmiita menemään omia periaatteitaan noudattaakseen tai harvinaisia lajeja suojellakseen? Alkaako usko omaan aatteeseen horjua silloin, kun joutuu tekemään myönnytyksiä mukavuuden takaavista hyödykkeistä?

Siinä missä *Animalia* nostaa esiin sitä, kuinka ihmisen tulisi asettua eläimen asemaan siksi, että näkisi mitä pahaa hän heille tekee, ehdottaa *Muistaks* ihmiselle karpäseksi muuttumista, että tämä pystyisi avartamaan omaa maailmaansa positiivisessa mielessä: ”Moikka / kuulin että olisit kiinnostunut muuttumaan karpäseksi?! / Tapaisit uusia ihmisiä, ehkä jopa rakastuisit! Mitä sanot?” (*Muistaks*, 10.) *Muistaks* esittää ihmisen ja eläimen välistä suhdetta varsin mutkattomana, usein ilman valtasuhdetta. Lapsenmielisimmissä runoissa, joissa maailma on yksinkertainen ja aikuisten kokemia ongelmia ei pohdita, on eläimiin luotu suhde vastavuoroinen ja molemmille iloa tuottava. ”Onks sulla polvella vesihanhi joka syö pussista omenia????! / Haluaisitko paiskia töitä noin yleisesti ottaen ankkujen parissa? / Voisit putsata niitten vetisiä vahvoja selkiä välillä.” (*Muistaks*, 25.) Eläimet nähdään

ihmisten kumppaneina, joiden kanssa voidaan työskennellä. Runossa käytetään sanaa *parissa*, jonka synonyymina toimii sana kanssa, eikä siihen sisälly valtasuhdetta. Kysymysten avulla runon lukija halutaan vetää mukaan lasten maailmaan, jossa eläinten kanssa voi pitää hauskaa, tai ajatus karpäseksi muuttumisesta ei ole täysin absurdi. Kysymysten avulla voidaan muistutella lukijaa myös esimerkiksi lapsia ja eläimiä yhdistävästä leikkisästä puolesta: ”Meeksä koht kerälle? / Tääki menis :OJ / *menee kerälle*” (*Muistaks*, 72.) Puhuttelulla halutaan ottaa lukija mukaan leikkiin, ymmärtämään sellaisen elollisten mieltä, jotka eivät ota kaikkea niin vakavasti. Puhuttelun avulla runon puhuja tulee lähemmäksi lukijaa, tuttavallisuutta lisää puheenomaisuus kirjoitetussa kielessä, hymiön avulla luotu virnistelevä ilme ja asteriskeilla ilmaistu konkreettinen liike.

”Kanit / joiden silmät uhrataan naiskauneuden tähden. / Ajatteletko sitä nainen?” (*Animalia*, 59.) *Animaliassa* tapa puhutella lukijaa ei ole yhtä pehmeä ja hyviä puolia korostava kuin *Muistaks*-teoksen runoissa. Tapa on useinkin hyökkäävä, koska sillä halutaan lukijan tuntijan pisto omassatunnossaan. ”Ajatteletko sinä nainen?” -kysymyksellä halutaan saada lukija pohtimaan sitä, kuinka usein arkipäiväisiä valintoja tehdään ajattelematta asiaa sen kummemmin. Meikit ostetaan sieltä, mistä ne helpoimmin tai halvimmalla saadaan, eikä ajatella ollenkaan, kuinka moni niiden takia on joutunutkaan kärsimään. Kun ripsiväripurkissa ei ole kuvaa ripsiväriin takia sokeutuneesta kanista, on helppoa unohtaa, kuinka sillä ostoksella tukee kärsimystä aiheuttavaa toimintaa. Kun runon puhuja puhuttelee lukijaa näin suoraan, halutaan hänen muistavan sanat seuraavalla kauppareissulla ja toivotaan tekevän moraalisesti oikean valinnan. Seuraavan esimerkin kohdalla lukija samaistetaan runon puhujaan: ”Jonakin päivänä kaikki muuttuu sinun silmissäsi. / Myös keittokirja. / Et katsele sitä enää samalla tavalla kuin ennen. / Näet siellä vain tuhottua elämää: / miten sokeita me olemme olleet.” (*Animalia*, 61). Runon puhuja haluaa kertoa, kuinka hänkin on ennen ollut sokea eläinten kärsimykselle, jota ihminen tukee niinkin arkipäiväisellä toiminnolla kuin keittokirjan reseptejä kokkaamalla. Puhuja kuitenkin vakuuttaa ja ennustaa lukijalle, että kyllä hänenkin silmänsä tulevat vielä avautumaan, ja silloin lukija ymmärtää, kuinka vastuuton ja ajattelematon hän on aikaisemmin ollut.

”Eniten minua oudostuttaa / ettei voi taistella enää / minkään puolesta eikä mitään vastaan / kun kaikki on niin toisin, / kun kaikki on jo pilattu.” (*Animalia*, 52). Runon puhuja pyrkii tuomaan esiin sen, kuinka turhauttavaa ja välillä yksinäistä on taistella sellaisen asian puolesta, missä ei suoraan näe omien valintojensa ja tekojensa seurauksia. Liioittelun avulla

tuodaan esille se, kuinka isojen vastoinkäymisten jälkeen runon puhujalla on sellainen olo, että kaikki hänen tekemänsä teot luonnon ja eläinten olojen parantamisen eteen ovat valuneet hukkaan. Miten minkään eteen ei kannata enää taistella, kun muut eivät suostu taistelemaan samalla puolella. Tulkitsen runon toivottomuuden liittyvän Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuteen, joka tapahtui 26.4.1986, ja siitä seuranneeseen ympäristökatastrofiin, sillä runon loppuun on kirjoitettu päivämäärä 7.5.1986 ja seuraava runo kertoo ydinsäteilystä. Terhon runoissa liioittelua käytetään muun muassa kritiikkinä koskien eläinten kaupallistamista ja inhimillistämistä: ”Kaikist kuvottavin leffa mitä mä oon nähny / ni on varmaa ’Ankkalan väki’. / Oksensin mont kertaa sen leffan aikana / ja sairastuin masennukseen. / Se oli niin realistinen ja kauhee. / Seki yks kohta mis se ankka on pukeutunu ja on siel veden alla / :’O” (*Muistaks*, 122.)

Molemmissa teoksissa polarisaation eli vastakohta-asettelun keskiössä ovat usein eläin ja ihminen. Eläin kuvataan yleensä täydellisempänä, voimakkaampana ja vapaampana kuin ihminen: ”Hänen täytyi antaa tekohengitystä tomulle / ennen kuin se alkoi jotenkuten pihistä / eikä siitä koskaan tullut mitään kunnollista luomusta, / ei sellaista itsestäänselvää voimakasta olemista / niin kuin kasvien ja eläinten.” (*Animalia*, 16). Kyseessä on siis retorinen kontrastipari, joka muodostuu vastakohtista; toinen parista muotoillaan positiiviseksi ja toinen kielteiseksi (kts. Jokinen 2016, 365). Retorisesta kontrastiparista toimii hyvänä esimerkkinä myös seuraava runo: ”Ohut ja terve hiiri kertoo: / ’varo astumasta risujen naamioimaan koloon’ / Tuuve Hampurilainen Nisula / tipahti ensimmäisenä risujen naamioimaan koloon” (*Muistaks*, 13.) Runossa on mukana vahvasti antiteesi, sillä hiirtä, jonka yhteydessä esitetään personifikaatio, kuvaillaan terveenä, ohuena ja järkevänä, kykenevänä antamaan neuvoja muille vaarallisesta kolosta. Vastinparina ohuelle hiirelle esitetään hahmo nimeltä Tuuve *Hampurilainen Nisula*, jonka nimet viittaavat epäterveellisiin pidettyyn hampurilaiseen ja pullaan. Runossa esiintyy suhteellinen adjektiivi *ohut* ja absoluuttinen adjektiivi *terve*, mutta Tuuvea ei kuvailla adjektiiveilla, vaan kuva hänen ulkonäöstään luodaan lisänimillä ja asettamalla hänet hiiren kanssa vastakohta-asetelmaan. Tuuvea ei voida myöskään pitää kovin älykkäänä, koska hänen toimintaansa edeltää hiiren esittämä varoitus, mutta silti hän menee ja tippuu heti ensimmäisenä piilotettuun koloon. Lukija olettaa Tuuven olevan ihmishahmo, koska hänet on nimetty, peräti jopa kolmella erisnimellä, toisin kuin runossa esiintyvää hiirtä ei ole. Vastakkain asettuvat siis eläin, joka on terve, muita auttava hahmo ja ihminen, joka on lihava, tyhmä ja muiden neuvot sivuuttava. Runo on opetusrunon kaltainen, sillä siinä esitetään, kuinka eläin

esittää ihmiselle neuvon, jolla vaaran voisi välttää, mutta ihminen päättää sivuuttaa neuvon, jolloin hänelle käy juuri siten, mistä hiiri on häntä varoittanut.

4.6 ”*kikattaa*” – runojen affektiivisuus

Kuinka lukijassa voidaan pyrkiä herättämään affekti silloin, kun runon puhujana toimii ei-inhimillinen? Kuten aiemmin tutkimuksessa on mainittu, jokaisen ei-inhimillisen runon puhujan säkeet on kuitenkin aina kirjoittanut inhimillinen tekijä. Onko tällöin affektin synnyttäminen epäonnistunut, jos runouden ei-inhimilliset tunteet ovat aina vain representaatioita, jolloin ei-inhimillisen kokemus jää poissaolevaksi? Runoissa representaation välineenä toimii inhimilliset kielelliset kuvaukset, jolloin ei-inhimillinen saa omia kokemuksiaan välittäessään antropomorfisia piirteitä. Näin runoissa voidaan välittää vain inhimillisen kertojan kokemuksia siitä, kuinka hän inhimillisenä näkee ei-inhimillisen kokemukset ja tunteet. Kuitenkin ekokritiikkiä käsittelevässä luvussa esiintynyt Latourin näkemys poliittisesta ekologiasta ja Lummaan näkemys runoudesta sen tärkeänä osana vahvistaa sitä, ettei ei-inhimillistä ääntä representoivat runot ole epäonnistuneita tehtävässään. Vaikka niiden avulla ei voida tavoittaa ei-inhimillisen todellisia kokemuksia, voidaan niiden avulla herättää lukijassa empatiaa, vaikka kokemus onkin fiktiivisyyteen perustuva.

Olen kuljettanut affektiivisuuden käsitettä tulkin rinnalla koko analyysiosion läpi. Yhteiskunnallisen runouden tehtävä on herättää lukijassa tunteita ja mielipiteitä, eikä affektin vaikutusta politisoituneita ei-inhimillisiä kuvattaessa voi sulkea pois. Tässä luvussa otan vielä joitakin esimerkkejä kohdeteosten runoista, joissa affektiivisuus on merkittävässä osassa.

”Eläimet katsovat häneen rautojen välistä, / vankeuden nöyryyttäminä, / silmissä tuska ja toivottomuus. / Tuntevat Hänet, korottavat äänensä: / Synny uudestaan, Vapahtaja, / synny meille.” (*Animalia*, 64.) Runossa eläimet pyytävät Jeesusta pelastamaan heidät ihmiskunnalta, koska he eivät koe ihmisen olevan valmis muutokseen. Affektiivisten sananvalintojen, *nöyryyttäminä*, *tuska* ja *toivottomuus*, ja eläinten esittämän vetoimuksen Jeesukselle luoma yhteisvaikutus pyrkii välittämään lukijalle affektin. Niiden takia lukija voi samaistua runoissa esiintyvien eläinten kokemaan kärsimykseen, pelkoon ja kauhuun,

koska se tekee näkyväksi ihmisen moraalisesti väärät teot. Kuitenkin se, mikä lopulta runossa on antropomorfismia, voidaan kyseenalaistaa. Runoa voidaan lukea siten, että runon puhuja liittää eläimiin inhimillisiä tunnekokemuksia. Selvästi antropomorfismia on se, että eläimet puhuvat ääneen Jeesukselle ja se, etteivät eläimet nykytiedon puitteissa koe nöyryyttämisen tunteita. Kuitenkin esimerkiksi kivun voi tietyissä tilanteissa nähdä fysiologisena ilmiönä silmistä esimerkiksi pupillien suurentumisena³⁷.

”[H]ullun tohtorin huoneessa on sulaneita mikroskooppeja / sekä rikkiäisiä lasisia koeputkia / et voi mitään jos happoa tippuu päällesi jos menet tutkimaan / et voi mitään jos happoa tippuu sinun päällesi / hirveä koehiiri on täynnä suonia / vanha tohtorin riekaleinen takki löytyy naulakosta” (*Muistaks*, 82.) Affektiiviset sananvalinnat *hirveä*, *vanha* ja *riekaleinen*, jotka ovat suhteellisuutta ilmaisevia adjektiiveja, auttavat lukijaa luomaan mielikuvan tapahtumaympäristöstä ja laboratoriossa työskentelevästä tohtorista ja hänen kokeittensa kohteena toimivasta hiirestä, jonka ruumis on joutunut kokemaan kauhistuttavia muutoksia tohtorin testien tuloksena. Runon puhuja puhuttelee suoraan lukijaa ja haluaa herättää pelkoa kuvaamalla, kuinka lukija ei voi vaikuttaa ympäristössään tapahtuviin vaarallisiin asioihin, kuten hapon päälle tippumiseen. Toiston avulla painotetaan, kuinka vaarallinen tilanne lukijalle todella on.

”Sanokaa minulle yksi asia / jolla ihminen on hyödyttänyt luontoa. / Olisi kaunista hiutua sitä muistellen.” (*Animalia*, 52.) Aiheuttaako *Animalian* runot eri mieltä olevissa lukijoissa hylkimisreaktiota voimakkaalla syyllistämislään, vai herätteleekö se ajattelemaan asiaa useammalta kantilta? Jopa samaa mieltä oleva lukija voi paikoittain kyllästyä jatkuvaan kritisoimiseen, joten täysin eri tavalla ajatteleva lukija ei todennäköisesti muuta ajattelutapaansa, koska lukija pistetään runoissa vahvasti tietynlaiseen oletuksista muodostettuun muottiin. Teoksen suorapuheinen ote haastaa ihmisen toimimaan paremman huomisen puolesta. Runojen sisältämän sarkasmin, moralisoinnin ja itseironian joukosta voi löytää myös lämpöä, joka tahtoo maailmasta paremman paikan niin eläimille kuin ihmisillekin. Affektiivisuutta löytyy teoksen jokaisesta runosta, ja edellä esitetty lainaus on siitä hyvä esimerkki. Runossa puhutellaan lukijaa, käytetään affektiivisiä sanavalintoja (*edes yksi, kaunista hiutua*) ja syyllistetään ihmiskuntaa kollektiivisesti.

³⁷ Ks. esim. <https://academic.oup.com/ilarjournal/article/41/2/62/746988>

Sosiaalisen verkossa käydyn online-kirjoitusmuotojen takia puheenomaisuus yleistyi kirjoitetussa kielessä, mikä toi siihen uusia epävirallisia elementtejä. Lisäksi graafisia elementtejä on tullut lisää verkkokeskusteluun hymiöiden ja lyhenteiden muodossa. Niiden avulla voidaan runoudessa kiinnittää huomiota ikonisiin merkkeihin, jotka rikkovat sanojen ja lauseiden luomaa harmoniaa. Hymiö on tavallisin tunneikonin muoto. (Niemi-Pynttari 2007, 27–29.) Hymiöillä voidaan lisätä ilmaisuvoimaa, koska sen lisäksi, että voidaan tulkita mitä puhuja sanoo, voidaan hymiöiden avulla lukea puhujan sen hetkistä ilmettä tai mielentilaa kuvallisesti. Niiden avulla voidaan myös luoda ristiriitaa sanotun ja hymiöllä ilmaistun tunnetilan välille.

Terholla on käyttää runoissaan ilmaisukeinoina erityisesti hymiöitä, joilla on iso nenä (:OJ), puheenomaista chattikieltä (onksul, must) ja asteriskeja (*menee kerälle*, *kikattaa*). Näiden keinojen avulla muun muassa tuodaan runoihin lapsenomaisuutta, herätetään lukijassa affektiivisuutta niiden tuttuudella sosiaalisesta mediasta, tuodaan runokieleen lisää kuvallisuutta ja lisätään tulkinnan tasoja. Asteriskien avulla runoissa esitetään konkreettista tekemistä ”*lukee mehiläisten kirjaa sivua kaksi...*” (*Muistaks*, 32) ja hakasulun avulla ilmaistaan ulkopuolista tarkkailua ”[lähikuva apinan pitkistä silmäripsistä]” (*Muistaks*, 46). Terho käyttää todella paljon tunteita ilmaisevia hymiöitä, joita saattaa runoissa esiintyä jokaisen säkeen lopussa. Hymiöillä voidaan ilmaista esimerkiksi itkemistä, virnuilua, surua, iloa tai naurua³⁸.

³⁸ Jotta esimerkkeinä käytetyistä hymiöistä saa paremmin selvää, esitän ne täällä alaviitteessä.

itkeminen: :’O(

virnuilu: :OJ

suru: :O(

ilo: :O)

nauru: :OD

5 Päätäntö

Olen pro gradu -tutkielmassani tarkastellut eläinten representaatioita ja lukijaan vaikuttamista Eeva Kilven *Animaliassa* ja Elmeri Terhon kokoelmassa *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään*. Olen tarkastellut aihettani posthumanismin ja ekokritiikin teoreettisissa viitekehyksissä, minkä lisäksi olen tukenut analyysiani diskurssianalyysia ja runoanalyysin metodeja hyödyntäen. Olen lukenut runoja yhteiskunnallisena runoutena, ja hakenut näkökulmia myös eläinetiikkaa ja -filosofiaa käsittelevästä teoriakirjallisuudesta. Mielenkiintoisiksi terminologisiksi käsitteiksi tutkimuksessani nousi Carol Adamsin käyttämä poissaoleva viittauskohde, kun käsiteltiin lopputuotteiden taakse piilotettuja kuolleita eläimiä, ja Karoliina Lummaan esittelemä termi antropomorfinen katse, joka paljasti runon puhujan heijastelemia omia tunteitaan kuvattuun eläimeen.

Tutkimukseni keskiössä ovat siis runoissa kuvatut ei-inhimilliset. Runojen ei-inhimillisiä on tulkittu tosielämän ei-inhimillisten representaatioina, jolloin jokaisen eläinrunon voi tulkita ottavan kantaa todellisten eläinten vastaaviin tilanteisiin. Runojen representaatioiden avulla on mahdollista purkaa ihmisten rakentamia hierarkkisia valtarakenteita ja esittää mahdollisia tasa-arvoisempia tulevaisuuden visioita. Ihmisen ja eläimen välisen ongelmallisen suhteen käsittely on luontevaa runoudelle, jossa myös eläin voi saada oman äänensä kuuluviin.

Kun luonnoneläinten elintila ja jatkuvasti hupenee ja tuotantoeläimet piilotetaan kuluttajilta, katoaa eläinten tosiasiallinen merkitys ihmisiltä. Vaikka tiedon määrä kasvaa, on ihmisten oleminen eläinten kanssa muuttunut väkivaltaisemmaksi. Runouden representaatioiden avulla ihmiset voivat nähdä piilotetut eläimet, kuulla heidän kokemuksiaan ja avartaa maailmankuvaansa heidän näkemyksillään. Representaatioiden herättämä empatia ei-inhimillisiä kohtaan voi saada aikaan todellista vaikutusta reaali maailman eläinten elämään, jolloin yhteiskunnallinen runous on saanut synnytettyä keskustelun lisäksi myös konkreettista apua politisoituneiden eläinten hyväksi.

Inhimillisen äänen puuttuessa poeettinen kieli voi nostaa piilotetut eläimet osaksi poliittista ekologiaa. Ei-inhimillisiä kuvattaessa ei voida sivuuttaa ihmisen läsnäoloa. Ihmisen ja eläimen ongelmallinen suhde heijastuu aina eläinten representaatioihin, koska ne ovat aina ihmisen käsityksiä eläimistä, ei suoria toisintoja reaali maailman eläimistä. Ihmiset

hallitsevat ja hyväksikäyttävät eläimiä jatkuvasti, jolloin jokainen kuvaus eläimistä ilmentää tätä hierarkkista suhdetta.

Tutkielman alussa esitettiin tutkimuskysymykset, joihin tutkielmassa on ollut tarkoitus vastata: Millaisena eläimet ja niiden asema näyttäytyvät Terhon ja Kilven teoksissa? Millaisin keinoin teoksilla pyritään vaikuttamaan lukijaan? Tutkimuskysymyksiä täydentämään valitsin myös muutaman apukysymyksen: Kuinka eri eläinlajeja representoidaan tutkimuksen kohdeteoksissa? Millaisia kielellisiä keinoja representaatioiden rakentamiseksi käytetään ja kuinka ne vaikuttavat lukijaan?

Jaoin eläimet tutkielmassani erilaisiin kategorioihin sen mukaan, millaisiin ryhmiin ihmiset yleisesti jakavat eläimet suhteessa itseensä niin hyödyn kuin käyttötarkoituksen kannalta. Sekä *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* että *Animalia* representoivat eri kategorioiden eläimiä erilaisilla tavoilla, mutta molemmille teoksille oli yhteistä se, että ihmiset olivat kuvauksissa aina jollakin tavalla läsnä.

Teoksille tyypillistä on korostaa representoitujen luonnoneläinten kokemaa vapautta. Luonnoneläimet pyrkivät *Animaliassa* kertomaan ihmiselle omista kokemuksistaan ja jakamaan omaa maailmankuvaansa, kun taas *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* esittää ihmisen halun olla samanlainen kuin luonnoneläimet ovat; nauttia vapaudesta, pystyä liikkumaan eri elementeissä ja vapautumaan sosiaalista todellisuutta jäsentävistä normeista. Tuotantoeläimet ja koe-eläimet kokevat usein ihmisten heitteillejättöä tai suoranaista väkivaltaa. Lisäksi *Animalia* esittää, kuinka eläimistä tehtyjen jatkojalosteiden alkuperä yritetään piilottaa kuluttajilta, ettei se aiheuttaisi moraalista kärsimystä ja vaikuttaisi ostovoimaan.

Lemmikkien ja ihmisten välinen suhde esitetään teoksissa vastavuoroisempaan. Ihminen kokee lemmikistään usein moraalista vastuuta, mutta silti suhdetta värittää valta. Lemmikkien olot eivät ole pääasiallisesti niin huonot, kuin esimerkiksi tuotantoeläimillä, mutta *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* nostaa esiin kissojen heikon aseman ja arvostuksen puutteen suhteessa moneen muuhun lemmikkiin. Ihmisten ja eläinten suhde on hierarkkista eläinlajista riippumatta. Ihminen kokee eläimen usein vieraana toisena, ja heidän toiseuttaan pyritään lieventämään liittämällä heihin antropomorfisia piirteitä. Välillä kuitenkin myös todetaan, etteivät kaikki ihmiset ole kokonaan sokeita ihmisen julmuudelle.

Nämä ihmiset ovathan valmiita myöntämään ihmisen jatkuvan eläimiin kohdistuvan sortavan käytöksen, jota toisinnetaan aina vähintäänkin kielellisesti.

Lukijaan pyritään vaikuttamaan teoksissa herättämällä hänessä affekti. Ei-inhimillisten monipuolisia representaatioita pyritään korostamaan esimerkiksi affektiivisilla sanavalinnoilla, runsaalla kuvauksella, monipuolisilla lausekuvioilla ja vaihtelevilla virkerakenteilla. Molemmille teoksille tyypillistä on lukijan puhuttelu, mutta *Animaliassa* se tehdään usein syyllistäen ja hyökkäävästi, *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* on puolestaan lapsenomaisempi ja ihmettelevämpi. Vaikka eläinten kehollisuus on erilaista kuin ihmisen, pystyy ihminen silti kokemaan empatiaa heitä kohtaan ja näkemään representaatioiden avulla maailman heidän silmillään. Intertekstuaalisilla viittaukset paljastavat uusia syvyyksiä ihmisten harjoittamaan eläinten hyväksikäyttöön. Teoksissa käytetään monipuolisia argumentoinnin keinoja, joilla pyritään herättelemään lukijaa näkemään yhteiskunnassamme vallalla oleva väkivalta. Tätä väkivaltaa vastaan on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, taistella, koska sitä ei yleisesti mielletä väkivallaksi.

Jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoista olisi paneutua tutkielman kohdeteoksia ajatellen syventävämmiin esimerkiksi *Animalian* ihmiskuvaukseen. Kuten tutkielmassani sivuhuomautuksena esitin ajatuksen, että *Animalia* ei loppujen lopuksi kerro ei-inhimillisestä, vaan teos on erittäin antroposentrinen. Jokaisen eläimen representaation takana tuntuu piilevän tarina ihmisestä, ei pelkästään ilmentymä ihmisen ja eläimen välisestä suhteesta. Terhon teoksessa olisi mielenkiintoista keskittyä tutkimaan enemmän teoksen omalaatuista kieltä. *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään* tarjoaisi myös kiinnostavan tilaisuuden lähteä tutkimaan unimaailman kuvauksia, johon teoksessa käytetty kieli tuo myös oman lisänsä.

Lähdeluettelo

Primaarilähteet

Kilpi, Eeva 1998 (1987). *Animalia*. Helsinki: WSOY.

Terho, Elmeri 2016. *Muistaks ku jotain mut sit ei mitään [Muistaks]*. Helsinki: Khaos Publishing Oy.

Sekundaarilähteet

Painetut lähteet

Aaltola, Elisa 2004. *Eläinten moraalinen arvo*. Tampere: Vastapaino.

Aaltola, Elisa 2013. Johdanto: Ihminen, eläin vai molemmat? Teoksessa *Johdatus eläinfilosofiaan*. Toim. Elisa Aaltola. Helsinki: Gaudeamus, 9–27.

Aaltola, Elisa 2015. Tappava rakkaus: Itsepetos, empatia ja tarkkaavaisuus. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 285–310.

Aaltola, Elisa 2017. Ensimmäinen osa. Teoksessa *Empatia. Myötäelämisen tiede*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 13–142.

Adams, Carol J. 2015 (1990). *The Sexual Politics of Meat. A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Bloomsbury.

Alanen, Virpi & Miia Toivio 2012. Keskustelevaa erimielisyyttä. Teoksessa *Puheenvuoroja nykyrunouden yhteiskunnallisuudesta*. Toim. Virpi Alanen & Miia Toivio. Helsinki: Osuuskunta Poesia, 7–12.

Aristoteles 1997. *Retoriikka (Rhetorica)*. Suom. Paavo Hohti & Päivi Myllykoski. Selitykset laatinut Juha Sihvola. Toimittaneet Simo Knuuttila, Ilkka Niiniluoto & Holger Thesleff. Tampere: Gaudeamus Kirja,

Blomberg, Kristian & Joonas Säntti 2008. ”Miksi puhua kun itse on sana”: Kieli luonnon ja luontokokemuksen välissä Margaret Atwoodin romaanissa *Surfacing*. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 184–209.

Boddice, Rob (2011) Introduction. The End of Anthropocentrism. Teoksessa *Anthropocentrism: human, animals, environments*. Edited by Rob Boddice. Leiden, Boston: Brill, 1–18.

Braidotti, Rosi 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.

Burke, Kenneth 1969 (1950). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

Chilton, Paul & Christina Schäffner 1997. Discourse and Politics. Teoksessa *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. Ed. Teun A. Van Dijk. London: Sage Publications, 206–230.

van Dijk, Teun A. 1996. Discourse, power and access. Teoksessa *Texts and practices: readings in critical discourse analysis*. Eds. Carmen Rosa Caldas-Coulthard & Malcolm Coulthart. London: Routledge, 84–104.

Garrard, Greg 2012. *Ecocriticism*. 2nd edition. London Routledge.

Gifford, Terry 1999. *Pastoral*. London: Routledge.

Gustafsson, Laura & Terike Haapoja 2015. Mistä ei voi puhua – taide, eläin ja kielen ulkopuolinen. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 115–132.

Haapala, Vesa 2013. Lyriikka. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mäkikalli & Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 157–251.

Harva, Urpo 1983. *Inhimillinen ihminen Homo Humanus*. Porvoo: WSOY.

Hekanaho, Pia 2011. Teksti, lukija ja affekti. *Avain* 4/2011, 35–52.

Heikkinen, Vesa 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Helle, Anna 2012. Tunteet, emootiot ja affektit kirjallisuudentutkimuksessa. *Mahdollisen kirjallisuuden seuran vuosikirja 2012*. Toim. Markku Eskelinen & Laura Lindstedt. Helsinki: Mahdollisen Kirjallisuuden Seura, 55–67.

Helle, Anna 2013. Tulkinnallinen horjuvuus ja affektit – Kuolema Monika Fagerholmin Amerikkalaisessa tytössä ja Sähkenäyttämössä. *Avain* 1/2013, 5–22.

Helle, Anna 2016. ”On olemassa kivun alue minne vitsi ei yllä”. Harry Salmenniemen Texas, sakset ja väkivaltaiset affektit. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle ja Anna Hollsten. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 108–127.

Hänninen, Sakari 1998. Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino, 161–174.

Jokinen, Arja 2016. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino, 337–368.

- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila & Eero Suoninen 1993. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset*. Toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Kainulainen, Siru 2007. Runoanalyysin lähtökohdat. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino, 17–40.
- Kainulainen, Siru 2012. Runon kummaa kertomaa. Teoksessa *Kertomuksen luonto*. Toim. Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Viola Parente-Čapková. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 127–136.
- Kivinen, S. Albert 1989. Eläinten oikeuksien perustelu. Teoksessa *Eläin ihmisten maailmassa*. Toim. Heta Häyry, Helena Tengvall & Leena Vilkkä. Helsinki: Gaudeamus Ab, 30–54.
- Kesonen, Kaisu 2007. Metonymia. Metaforaan limittyvä kielikuva. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino, 167–189.
- Keto, Sami 2017. Toinen osa. Teoksessa *Empatia. Myötäelämisen tiede*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 145–295.
- Kokkonen, Tuija 2016 (2014). Kun emme tiedä. Keskustelemassa ”meitä” uusiksi: lajienväliset esitykset ja esitystaiteen rooli ekokriisien aikakaudella. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 179–209.
- Kupiainen, Unto 1972 (1949). *Lyhyt runousoppi*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lahtinen, Toni & Markku Lehtimäki 2008. Johdatus ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–28.
- Lahtinen, Toni 2012. Kirjallisuudentutkimus. Teoksessa *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Toim. Karoliina Lummaa, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo. Helsinki: Gaudeamus. 79–82.
- Laitinen, Lea 2012. Luonnon ja kulttuurin kertomuksia. Teoksessa *Kertomuksen luonto*. Toim. Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas ja Viola Parente-Čapková. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 291–299.
- Lappalainen, Elina 2015 (2012). *Syötäväksi kasvatetut*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Lehikoinen, Tiina 2007. Runo puheena ja runon puhujat. ”En jaksa nauramatta katsoa sinua”. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino, 213–237.
- Lehtimäki, Markku & Liisa Steinby 2013. Kertomisen analyysi. Teoksessa *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Toim. Aino Mäkikalli & Liisa Steinby. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 96–134.

- Leiwo, Matti & Sari Pietikäinen 1996. Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa *Pelkkää retoriikkaa*. Toim. Kari Palonen & Hilikka Summa. Tampere: Vastapaino, 85–108.
- Lummaa, Karoliina 2008: Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen ja Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 50–72.
- Lummaa, Karoliina 2010. *Poliittinen siivekäs. Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. Jyväskylä: Nykykulttuuri/Jyväskylän yliopisto.
- Lummaa, Karoliina 2012a. Kaunokirjallisuuden ympäristöongelmat. Teoksessa *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Toim. Karoliina Lummaa, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 155–163.
- Lummaa, Karoliina 2012b. Lokkeja vai asiaa? Luonnosta kirjoittamisen vaikeus 1970–1980-lukujen vaihteen runoudessa. Teoksessa *Työmaana runous. Runouudentutkimuksen nykysuuntauksia*. Toim. Siru Kainulainen, Karoliina Lummaa & Katja Seutu. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 233–248.
- Lummaa, Karoliina 2015. *Picoides Tridactylus* – lajin poeettinen kuvaus. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 133–150.
- Lummaa, Karoliina 2016 (2013). Runous, ei-inhimillinen ja edustamisen politiikka. Teoksessa *Toisin sanoin. Taiteentutkimusta representaation jälkeen*. Toim. Ilona Hongisto & Kaisa Kurikka. Turku: Eetos, 79–110.
- Lummaa, Karoliina & Lea Rojola 2016 (2014). Lukijalle. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 7–11.
- Lummaa, Karoliina & Lea Rojola 2016 (2014). Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 13–32.
- Melkas, Kukku 2008: Apokalypsista uuteen luonnonjärjestykseen. Aino Kallaksen ”Pyhän joen kosto” ekologisena kannanottona. Teoksessa *Äänekäs kevät*. Toim. Toni Lahtinen & Markkun Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 136–155.
- Niiniluoto, Ilkka 1989. Alkusanat — filosofia ja eläimet. Teoksessa *Eläin ihmisten maailmassa*. Toim. Heta Häyry, Helena Tengvall & Leena Vilkka. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 7–11.
- Ollila, Maija-Riitta 1989. Eläinkö persoona? Teoksessa *Eläin ihmisten maailmassa*. Toim. Heta Häyry, Helena Tengvall & Leena Vilkka. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 57–74.
- Parkko, Tommi 2014. Runoilijan työkalupakki. Teoksessa *Runon vapaus. Syventävä opas runouden kirjoittamiseen ja lukemiseen*. Toim. Tommi Parkko. Helsinki: BTJ Finland Oy, 11–36.
- Phelan, James 2005. *Living to Tell about it. Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Pietikäinen, Sari & Anne Mäntynen 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

- Pitkänen, Pirkko 1996. Luonnonmukaisuudesta luonnon välineellistämiseen. Teoksessa *Ihmisen suhde luontoon. Luonnon arvottamisen filosofiaa*. Toim. Leena Vilkkä & Pirkko Pitkänen, 7–27.
- Pivetti, Monica 2005. Ihmisen ja eläimen välisen suhteen kehittyminen länsimaissa. Teoksessa *Koe-eläinetiikka*. Toim. Paula Hirsjärvi, Jaana-Piia Mäkinen, Saara Saunanoja & Arto Siitonen. Helsinki: Yliopistopaino Helsinki University Press, 39–54.
- Raipola, Juha 2016 (2014). Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 35–56.
- Ratia, Taina 2007. Runon kuvakielisyyden ulottuvuudet. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino, 121–143.
- Rojola, Lea 2016 (2014). Hänen olivat täytetyt linnut. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa ja Lea Rojola. Turku: Eetos. 131–154.
- Rojola, Lea 2013. Kun metafora tulee lihaksi. Aino Kallaksen Sudenmorsiamen susi ja antropologinen kone. Teoksessa *Kirjallisuuden naiset: Naisten esityksiä 1840-luvulta 2000-luvulle*. Toim. Saija Isomaa & Riikka Rossi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 229–253.
- Ruonakoski, Erika 2011. *Eläimen tuttuus ja vieraus. Fenomenologisen empatiateorian uudelleentulkinta ja sovellus vieraslajisia eläimiä koskevaan tutkimukseen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Schopenhauer, Arthur / Arthur Brodrick Bullock 1903. *The Basis of Morality*. London: Cambridge.
- Sihvonen, Jukka 2016 (2014). Ihmiskuvia, eläimiä ja antropologisia koneita. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos. 81–108.
- Singer, Peter 2009 (1975). *Animal Liberation. The Definitive Classic of the Animal Movement*. New York: HarperCollins Publisher.
- Soper, Kate 1995. *What is Nature? Culture, Politics and the Non-Human*. Oxford: Blackwell.
- Tammi, Pekka 1991. Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 59–103.
- Teittinen, Jouni 2016 (2014). Mitä ihmiselle kuuluu. Humanismi, kysymys eläimestä ja kärsivien piiri. Teoksessa *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos. 155–178.
- Valovirta, Elna 2011. Häpeän erot lukemisessa Edwidge Danticat'n ”Breath, Eyes, Memory” ja Opal Palmer Adisan ”It Begins with Tears”. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: UTU, 282–300.

Viikari, Auli 2009. Lyriikan runousoppia. Teoksessa *Runousopin perusteet*. Toim. Mervi Kantokorpi, Pirjo Lyytikäinen & Auli Viikari. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 39–102.

Vilkka, Leena 1989. Miltä tuntuu olla gorilla? Teoksessa *Eläin ihmisten maailmassa*. Toim. Heta Häyry, Helena Tengvall & Leena Vilkka. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 75–84.

Vilkka, Leena 1996. *Eläinten tietoisuus ja oikeudet. Kettutyttöfilosofiaa ja susietiikkaa*. Helsinki: Yliopistopaino Helsinki University Press.

Virkkula, Simopekka 2018. Ankkalinnat, salaisuutesi paljastuvat! *Kaleva* 15.4.2018.

Painamattomat lähteet

Aluehallintovirasto 2017. Vuositolastointia.

https://www.avi.fi/documents/10191/11358078/2017_vuositolasto.pdf/3e2c5c74-9e76-42c9-b053-161c6e668148 (24.7.2019).

Animalia 7.6.2017. Uusi eläinsuojelulaki vanhentunut jo ennen voimaantuloaan.

<http://animalia.fi/2017/06/07/uusi-elainsuojelulaki-vanhentunut-jo-ennen-voimaantuloaan/> (22.2.2018).

Derrida, Jacques / David Wills 2007. The Animal That Therefore I Am (More to Follow). *Critical Inquiry*, Vol. 28, No. 2. (Winter, 2002), 369–418.

https://www.e-skop.com/images/UserFiles/Documents/Editor/derrida_cat.pdf (29.7.2019).

Eduskunta 3.10.2018. Eläinsuojelulain uudistaminen

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/elainsuojelulain-uudistaminen.aspx (17.6.2019).

Francione, Gary L. 2010 6: 24. Animal Welfare and the Moral Value of Nonhuman Animals. *Law, Culture and the Humanities*.

<http://www.law.uvic.ca/demcon/2012%20readings/animal%20welfare.pdf> (24.7.2019)

Huhtanen, Ann-Mari 8.1.2018. Suomeen oli tarkoitus tehdä ”maailman paras”

eläinsuojelulaki, mutta kuinka kävi? – HS vertasi uutta lakia muihin Euroopan maihin. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005516407.html> (22.2.2018).

IPCC 2018. Global Warming of 1.5 °C. Summary for Policymakers.

http://report.ipcc.ch/sr15/pdf/sr15_spm_final.pdf (7.1.2019).

Karvinen, Kati. Affektiivisuutta voi joskus olla vaikea määritellä. *Kotimaisten kielten keskus*. [https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-_palstan_arkisto_\(2002_2014\)/affektiivisuutta_voi_joskus_olla_vaikea_maaritella](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/hyvaa_virkakielta/hyvaa_virkakielta_-_palstan_arkisto_(2002_2014)/affektiivisuutta_voi_joskus_olla_vaikea_maaritella) (17.4.2018).

Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy 2018. *Kielitoimiston sanakirja*, s. v. eläin. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (15.7.2019)

Lasten laulukirja 1913. Lappeenranta: Työläisnaisen Osuuskunta. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/234805/Lasten%20laulukirja_A.pdf?sequence=1&isAllowed=y (3.8.2019).

Moe, Aaron 2012. Zoopoetics: A Look at Cummings, Merwin, & the Expanding Field of Ecocriticism. *Humanimalia. A Journal of Human/Animal Interface Studies*. Vol 3, number 2, Spring. <https://www.depauw.edu/humanimalia/issue%2006/moe.html> (10.6.2019).

Niemi-Pynttari, Risto 2007. *Verkkoproosa. Tutkimus dialogisesta kirjoittamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/21713/URN_NBN_fi_jyu-200908283865.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2.4.2018).

Pohjanpalo, Olli 19.2.2018. Eduskunnassa pohditaan nyt, kumpi on tärkeämpää: eläinten hyvinvointi vai tuottajien tulojen suojeleminen – Ministeri Leppä: ”Harva hoitaa eläimiä tarkoituksella huonosti”. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005573938.html> (22.2.2018).

Rauhalampi, Iida 15.5.2018 (12.5.2018). Futispoika mekossa ja sukupuolestaan epävarma karhu – lastenkirjat kasvattavat lapsista tasa-arvon edelläkävijöitä. *Yle: kulttuuricocktail*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/05/12/futispoika-mekossa-ja-sukupuolestaan-epavarma-karhu-lastenkirjat-kasvattavat> (16.4.2019)

Ronkainen, Timo 2007. Näkökulmia Barksiiin. http://www.perunamaa.net/ankistit/arvio_andrae.html (15.4.2018).

Ruskin, John (1856). Of the Pathetic Fallacy. https://www.uni-due.de/lyriktheorie/texte/1856_ruskin1.html (16.7.2019).

Salmi, Hanna 2017. *Early English Debate Poetry as Conflict Talk*. Englannin kielen väitöstutkimus. Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/144098/Diss2017Salmi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (3.8.2019).

Suhonen, Helmiina 23.2.2018. Uusi eläinsuojelulaki kerää kritiikkiä: "MTK on saanut kaikki tavoitteensa läpi". *Yle*. <https://yle.fi/uutiset/3-10088623> (24.2.2018).

Telkänranta, Helena 23.11.2012. Kannatti viehätystä eläimistä. *Tiede*. https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/kannatti_viehattya_elaimista (2.8.2019).

Tieteen termipankki 2.10.2017. affekti. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:affekti> (16.4.2018).

Tieteen termipankki 27.5.2014. retorinen kysymys. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:retorinen_kysymys (19.4.2018).

Valtioneuvosto 6.6.2019. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistuva ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä

yhteiskunta.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y (17.6.2019)

White, Lynn Jr. 05.08.2009 (1967) The Historical Roots of Our Ecologic Crisis. *Science*, New Series, Vol. 155, No. 3767 (10.3.1967).

https://www.jstor.org/stable/1720120?origin=JSTOR-pdf&seq=1#page_scan_tab_contents (3.8.2019)

von Wright, George Henrik 15.06.2009 (1976). Humanismi – Taisteleva elämänsenne. *Filosofia.fi*. <https://filosofia.fi/talennearkisto/tekstit/4528> (17.7.2019)